

Ludo Štefko

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
27 – 29/2020
11. júl 2020

Cena 1,20 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA ĽUDOVÍT ŠTEVKO
– BOŽIE MLYNY EŠTE MELÚ...
Strana 4.

NOVÝ SVETOVÝ PORIADOK,
A TIEŽ NOVÉ DELENIE MOCI
Strana 6.

USTANOVIZEN JE FINANČNE
PODVYŽIVENÁ UŽ DESAŤROČIE
Strana 9.

PRECHÁDZKA KÚPEĽNÝMI
TRENČIANSKÝMI TEPLICAMI
Strana 13.

BETLEHEM V RAJECKEJ LESNEJ –
SPLNENÝ SEN MAJSTRA PEKARU
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

O súčasnosti sa dozvedáme zdanlivo všetko. Sme každodenne zahľtení štatistikami úmrtí, nákazy, ale aj číslami o vyliečených pacientoch, aby sme celkom neupadali na duchu a aby sme videli náznak svetielka na konci tunela. Ale predstavme si, že by sme zotrvali v našom panelákovom bytí dosť dlho nato, aby sme si odkryli jeho podstatu, skrytú pod mediálnou omietkou.

Na horných poschodiach kapitalizmu a so starými harcovníkmi si môžeme povedať, že akékoľvek neglobálne fatálne výkyvy sa z dlhodobého hľadiska nedotknú naakumulovaného kapitálu, pretože oni si platia príliš veľa a drahých stratégov na to, aby si vytvorili spolu s ohromným kapitálom aj bezpečnú slonovinovú vežu. Stredné a nižšie poschodia sú vystavené stresovým testom, občas s prepadom cez nemilodrné sito a občas s katapultom do zariadení, kde sa dýcha zamrežovaný vzduch. Dnešná spoločnosť je hnaná a nastavená na to, aby vyťažovala tieto horné poschodia roxormi spotreby až nadspotreby a drobní podnikatelia, ktorí robia omietku tejto stavbe, ak padnú, odhalia holé múry oligarchie.

Nikto sa však nevzrušuje nad genialitou a rýchlosťou regenerácie planéty, ktorá v tejto bezprecedentnej dobe „globálneho oddychu“ akoby nabrala nakrátko dych na ďalšie kolo v ringu s našimi produktmi života. Hádám to nebude posledné kolo, v ktorom sa ľudstvo bude usilovať dohnať túto trojmesačnú medzeru v exhalátoch, ich produkcii a počte lietadiel vo vzduchu. Média nastavujú popraskané a pokrivené zrkadlá reality, blížiac sa leto tlačí ľudstvo k samaritánstvu voči globálnemu cestovnému ruchu, ale pýtal sa niekto na názor flóry a fauny?

Ohlušení spútanou prítomnosťou sa vraciame do našich bytov z rýchlych nákupov či vychádzok a myslíme si, že sme v bezpečí. V totálnom bezpečí pred všetkým a všetkými, ale kým nezostúpime do samých seba, základy našich existencií sa dlhodobo otriasajú následkom konzumného spôsobu života, bezohľadnosti voči životnému prostrediu a straty ľudskosti.

Dušan PIRŠEL

ISSN 0862-8823
9770862882007

Matica slovenská bola jedným zo spoluorganizátorov Cyrilo-metodských slávností V Nitre sme oslávili sviatok vierozvestcov

Matej MINDÁR – Foto: Štefan KAČENA

Minulý víkend sa v Nitre uskutočnili tradičné Cyrilo-metodské slávnosti, zavŕšené tradičnou svätou omšou. Jedným zo spoluorganizátorov bola aj Matica slovenská. Svojimi aktivitami tak prispela k bohatému kultúrnemu programu. Tohtoročné slávnosti sa začali už piatok 3. júla otvorením výstavy v priestoroch Ponitrianskeho múzea, ktorej téma bola venovaná Nitre a svätému Metodovi na poštových známkach v exponátoch a publikáciách predsedu Klubu filatelistov 52-51 pri Dome Matice slovenskej v Nitre MVDr. Milana Šajgalíka.

Súčasťou výstavy bolo aj uvedenie príležitostnej poštovej známky, ako i tvorivá dielňa pre deti a dospelých. Nitrianski filatelisti predstavili svoje expozície aj v priestoroch katedrály – Baziliky sv. Emeráma. V ten istý deň sa v priestoroch Nitrianskeho hradu odštartovala výstava Stopy sv. Cyrila a Metoda v Nitrianskom kraji.

■ PŮTNICI V NITRE

Na druhý deň, v sobotu ráno 4. júla, sa program začal stretnutím pútnikov pri Kostole sv. Michala archanjela v Dražovciach. V jeho priestoroch sa uskutočnila výstava Domu Matice slovenskej v Nitre, ktorá predstavila pokračovateľov cyrilo-metodského diela – svätých sedmopočetníkov. Následne sa pútnici presunuli po Cyrilo-metodskej ceste k Nitrianskemu hradu. Na tradičnom Nitrianskom jarmoku sa predstavili žiaci ZUŠ J. Rosinského v Nitre. Okrem živej razby odznakov našich vierozvestcov stvárnil aj známe osobnosti z veľkomoravského obdobia. Pre pútnikov z celého Slovenska bola tiež sprístupnená 3D pustovňa Zoborského kláštora zo 17. storočia. Pod Nitrianskym hradom sa uskutočnil historický festival Pribinova Nitrawa.

Vyvrcholením Cyrilo-metodských slávností bola slávnostná svätá omša 5. júla na Svätoplukovom námestí v Nitre, ktorú v priamom prenose

Súsošie solúnskych bratov v Nitre od akademickej sochárky Ludmily CVENGROŠOVEJ

odvysielala verejnoprávna RTVS. Počas liturgie nitriansky sídelný biskup Mons. Viliam Judák slávnostne uviedol a požehnal poštovú známku k 1150. výročiu ustanovenia sv. Metoda za panónskeho a veľkomoravského arcibiskupa. Na omši sa zúčastnili I. Matovič aj B. Kollár.

Popoludnie patrilo našim matičným folkloristom. Na podujatí pod názvom Matičný folk(o)lor sa predstavila pestrosť tradícií a folklóru Nitry a okolia. V rámci programu, ktorý

bol súčasťou koncertov nitrianskych umelcov na podporu kandidatury Nitry na titul Európske hlavné mesto kultúry 2026, sa predstavil iba zloмок matičných folkloristov z okresov Nitra, Šaľa, Zlaté Moravce a Topoľčany. Tohtoročný výber programu mal lokálny charakter. Ako prvé sa predstavili zachované detské ľudové hry a tance, príbehy z Močenka a Branova, nepôvodné tance s tanečnými prvkami zo širšieho okolia v podaní Folklórneho súboru Sečkář. Baladami z Nity a okolia návštevníkov do atmosféry stredoveku preniesol jokulátor Robert Žilík za hudobného sprievodu ninery. Známa Folklórna skupina Tradícia pobavila bohaté publikum svojimi tradičnými tancami a piesňami z Dražoviec. Záver matičného folklórneho programu patrilo navzájom prepojeným a ovplyvňovaným telesám – Folklórnej skupine Drienka a Gajdošským trogárom, v ktorom predstavili gajdošské tradície Slovenska a tradície a piesne Nitry a okolia.

■ MATIČNÝ PRÍSPEVOK

Matica slovenská znovu ukázala, že napriek kritike ministerky kultúry Natálie Milanovej má stále svoje opodstatnenie. Ako jeden zo spoluorganizátorov týchto slávností obohatila svojím účinkovaním kultúrny program. Jej úlohou je upevňovať zdravé slovenské vlastenectvo a tradície, ktoré

po celé stáročia formovali slovenský národ. Cyrilo-metodská tradícia nie je výnimkou. Okrem toho, že patrí medzi hlavné kresťanské a duchovné dedičstvo našich predkov, je aj štátotvorným odkazom Veľkej Moravy. Vďaka solúnskym bratom po prvýkrát pápežská kúria svojím rozhodnutím uznala našich predkov za svojbytný národ. Na toto nesieme nikdy zabudnúť.

■ ROVNOCENNÍ PARTNERI

Na istý čas sme sa stali rovnocenným partnerom vtedajších európskych mocností. Zásluhou kráľa Svätopluka sa Veľká Morava stala dominantným štátnym útvarom v strednej Európe. Cyrilo-metodský odkaz prežil aj zánik Veľkej Moravy. V novom Uhorskom kráľovstve naši predkovia uchovali dielo našich vierozvestcov. Vďaka tomu si slovenský národ po celé stáročia dokázal zachovať svoje národné bytie. Nebolo to však ľahké. Nástupom neľútostnej maďarizácie sa potierali akékoľvek prejavy slovenského vlastenectva. Vďaka štúrovskej generácii sa slovenský národ postupne oslobodil spod maďarského útlaku. Vznikom Československej republiky sa postupne Slováci sformovali na štátotvorný národ. Vyvrcholením národno-emancipačného úsilia bol vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Martina KARAŠA, riaditeľa Ľubovnianskeho osvetového strediska

Ako Staroľubovníctva roztínali UZOL kultúry

• Poznáme vás ako všestranne činorodého človeka, dlhoročného aktivistu, vedúceho folklórneho súboru Barvinok v Kamienke, predstaviteľa obecnej samosprávy aj ako riaditeľa kultúry v okrese Stará Ľubovňa. Toto neveľké okresné sídlo sa v nedávnych dňoch dostalo do centra pozornosti, keď ho odborná výberová komisia „povýšila“ na slovenské hlavné Mesto kultúry 2021. Čo bolo pre to treba urobiť?

Bolo to tak trochu ako roztínanie povestného gordického uzla. O titul sme sa totiž neuchádzali prvý raz. Už v roku 2018 sme boli o našom projekte UZOL KULTÚRY presvedčení, že ním uspějeme, a taktó naladení sme cestovali na jeho prezentáciu do Bratislavy. Verejná obhajoba a hodnotenie výberovej komisie ukázali, že mu ešte čosi chýbalo. Prednosť dostali Nové Zámky...

• Po takýchto verdiktoch zvykne entuziazmus vystriedať sklamanie. Nebol to však zrejme prípad oduševnenej partie činovníkov kultúry aj predstaviteľov mesta Stará Ľubovňa pod vedením primátora Ľuboša Tomka...

Tento čiastkový neúspech nás nezlomil. Naopak, posilnil v nás presvedčenie, že máme všetky predpoklady na to, aby sme si takéto označenie zaslúžili. Zhodnotili sme všetky pripomienky porotcov, zmobilizovali sme potenciál kultúrnych inštitúcií, pôvodný projekt UZOL sme zdokonalili, keďže sme mu od začiatku verili, upravili sme stratégiu jeho prezentácie, a aj keď sa pre Covid-19 uskutočnila online, odbornú komisiu sme presvedčili.

• Viacročné sústredené úsilie teda prinieslo plody. V SNN sme už

stručne načrtli, čo znamenajú jednotlivé písmená akronymu UZOL. Ako túto vynachádzavú, výstižnú marketingovú značku vnímate vy?

Vidím za ňou obetavých kultúrnikov, kvalitnú spoluprácu kultúrnych inštitúcií, organizácií a aktivistov, ktorí pochopili, že multiplikačný efekt spolupráce znamená pre región viac ako úspech jednotlivcov. Sú to plody toho, že miestna aj regionálna samospráva v ostatných rokoch kultúru nezanedbávali a usilovali sa do nej investovať, čo sa im pozitívne vracia. Zásluha patrí aj stovkám dobrovoľníkov – učiteľov, žiakov, rodičov, dospelých i detí, ktorí každodenne vo voľnom čase rozvíjajú svoj talent a prispievajú ku kultúrnej rozmanitosti Ľubovnianskeho regiónu.

Text a foto: Emil SEMANCO

V SNN 30/2020
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 30 vyjde s dátumom 25. júl 2020

■ Fyziatra patrí medzi najstaršie liečebné odbory, Slovensko je v ňom svetová veľmoc
■ Demokratizácia spoločnosti umožnila zavŕšiť emancipačný proces slovenského národa

Sto dní vlády Matoviča

Maroš SMOLEC

Nová vláda Igora Matoviča má za sebou sto dní vládnutia. V demokratických parlamentných systémoch platí nepísané džentlmenské pravidlo, že politická opozícia a médiá počas prvých sto dní neútočia na novozostavené vládne kabinety. Parlamentná opozícia strán SMER-SD a ĽSNS ponechala koalícii priestor na etablovanie sa. Napriek tomu to nemali pri preberaní moci vôbec jednoduché. Nedá sa objektívne zhodnotiť, či to zvládli úspešne, alebo nie. Žiadna výmena vládnych garnitúr sa totiž nediala v takom zložitom období, akým bolo nebezpečné šírenie koronavírusu na Slovensku. Matovičova koalícia by si iste vybrala radšej tvrdú opozíciu od prvého dňa vládnutia, ako zvládnuť mimoriadnu situáciu. Hlavným menovateľom, ktorý ovplyvnil aj prvých sto dní vlády, bolo jednoznačne ochorenie Covid-19.

Faktor Covid-19 ovplyvňoval aj vnútrokoaličnú komunikáciu, ktorá sa nezaobišla bez problémov. Dôvodom môže byť aj to, že koalíciu tvoria až štyri strany s rozdielnymi ideologickými pohľadmi na svet – od konzervatívneho až po liberálny. Žiadna koalícia zložená z takýchto politických subjektov nie je sobášom z lásky. Prvé roztržky vzplnuli práve pri riešení problémov spojených s pandemiou, a to medzi premiérom I. Matovičom a ministrom hospodárstva R. Sulíkom po tom, čo predseda vlády začiatkom apríla presadil spolu s krízovým štábom kontroly a evidenciu osôb pri prechodoch z okresu do okresu a obmedzenie pohybu počas veľkonočných sviatkov. Hneď prvý deň toto opatrenie spôsobilo dopravný kolaps po celom Slovensku. Minister hospodárstva verejne pranieroval toto opatrenie. Podľa ministra sme si

urobili z boja s koronavírusom fetiš. „Bohužiaľ, hodiny argumentovania vo vláde a koalíčnej rade nepomohli. Toto je šialené a musí sa to skončiť. Premiérovi sa, žiaľ, neviem dovoliť. Ospravedlňujem sa občanom, ktorí na ceste do roboty, čo sme ani len

KOMENTÁR

nezakázali, stoja hodiny v zápche,“ vysvetlil R. Sulík. Premiér I. Matovič, ktorý od začiatku šikovne marketingovo komunikuje s verejnosťou aj cez sociálne siete, neostal svojmu koalícijnému súperovi nič dlžný: „Nemám rád, ak ľudia spomedzi hráčov koalícieho tímu, od ktorých v takej situácii čakáte, že vám poddržia chrbát, si hrajú svoje sebecké hry. Neschopnosť podporiť čokoľvek nepopulárne konané vo verejnom záujme a postovať na sociálne siete svoje výplody mysle, je v tejto chvíli

mimoriadne nezodpovedné. Tým duplom, že na rozdiel od obyčajných ľudí o dosť viac veľmi dobre vedia, ako vážna v skutočnosti je naša situácia.“

Spory medzi predsedom OĽaNO a SaS pokračovali ďalej aj pri rozdeľovaní finančnej podpory za stá miliónov eur ako náplast' za obmedzenie výkonnosti slovenskej ekonomiky. Premiér na to reagoval podráždene. V RTVS sa vyjadril, že ho nebavia podrazy zo strany predsedu strany Sas. Napokon však obaja kohúti museli nájsť spoločnú reč. Každý v niečom ustúpil. Nekompromisné, tvrdé opatrenia krízového štábu a premiéra potlačili šírenie vírusu a vytvorili priestor na rýchlejšie otváranie slovenskej ekonomiky, čo presadzoval Sulík. Vládna koalícia zápas s prvou vlnou pandémie a oživovanie ekonomiky zvládla. Hádky dvoch predsedov jej stabilitu vážne neohrozili. Koalícia preto odštartovala výmenu politických kádrov v štátnych funkciách. Napriek sľubom, že výmeny budú profesionálne a na základe výberových konaní, opak je však pravdou. Výmeny sa dejú na základe účelovej zmeny zákona o štátnej službe. Vraj je to len dočasné riešenie, aby dostali „Ficových“ ľudí z funkcií.

No niektoré nominácie do štátnych firiem kritizoval aj tretí sektor, ktorý v minulosti politicky súčasným koalíčným stranám drukoval. Koalícia však výmeny spoločne podporuje, aj keď kritika zaznela za to, že OĽaNO chce mať všetkých okresných prednostov v po Slovensku. Ozvali sa nielen zo strany ZA ĽUDÍ, ale aj zo SME RODINA. Bola to však len búrka v pohári vody.

Vážny vnútrokoaličný spor spôsobila sčasti opísaná diplomová práca predsedu SME RODINA Borisa Kollára. Neoliberálny mediálny mainstream začal na neho poľovačku. Pridali sa aj strany ZA ĽUDÍ a SaS, pre ktorých bol predseda NR SR v koalícii aj tak nechceným a ticho ho prehládali. Do ulíc dokonca vyšlo asi dvesto aktivistov s transparentmi proti plagiátorom. Boris Kollár však nezískal osempercentnú voľičskú podporu svojim magisterským titulom, ale za politiku, ktorú štyri roky robil v parlamentnej opozícii.

Koalícia Igora Matoviča má prvých sto dní vládnutia za sebou. Neboli jednoduché a nezaobišli sa bez problémov. Ona ich však prežila. A je veľká pravdepodobnosť, že ju nerozdelí ani kauza týkajúca sa diplomovky predsedu SME-RODINA.

V iných bruselských pomeroch

Dušan D. KERNÝ

Keď čitateľ drží v rukách toto vydanie SNN, už uplynulo prvých desať dní, v ktorých Nemecko Angely Merkelovej už po druhý raz prevzalo predsedníctvo Európskej únie. Predtým to bolo v roku 2007, pred trinástimi rokmi. To bola kancelárka v plnej sile a Európa bez kríz. Teraz sa Merkelovej éra končí, jej jasného nástupcu niet, medzinárodné pomery sú plné konfrontácie.

Slovenská politika si musí naplno uvedomiť, že na „dážd miliard“ pre znovuvýstavbu z Európskej únie sa treba poriadne pripraviť a poriadne – ako nikdy predtým – zabráť. V Bruseli panujú iné pomery ako pred doteraz najväčšou krízou v dejinách spoločenstva. Predchádzajúce chorvátske predsedníctvo to natvrdo postihlo – rozsah pracovných stretnutí sa zmenšil na desiatinu predchádzajúcich, pracovné stretnutia sa scvrkli. Podľa nemeckého veľvyslancu Michala

Clausa počas nemeckého predsedníctva urobila všetko, aby zvýšili počet takýchto kontaktov na tridsať percent predkrízového stavu...

Podmienky v uplynulých mesiacoch len zdanlivo prostredníctvom videokonferencií riešili komunikáciu

POZNÁMKA

s Bruselom a zabezpečovali prepojenie jednotlivých delegácií. Bolo to mimoriadne náročné v prvom rade preto, že desiatky štátov v desiatkach pracovných skupín strácali prehľad. Jedným z najzávažnejších problémov bolo, že hlavný komunikačný jazyk angličtinu plynule vo svojom odbore neovládali všetci, to vytváralo nemalý problém a viedlo k zmatekom. A napokon to hlavné, pri takom masovom komunikačnom prepojení takmer troch desiatok štátov a ich delegácií stratila dip-

lomacia svoj hlavný nástroj – osobné, dôverné sondáže, bezprostredné rokovania tête à tête. Pri takom masovom prepojení sa vôbec nedala stopercentne zaručiť dôvernosť rokovania na vysokej úrovni. Technika nefungovala bez problémov, stále niekto vypadával, v skutočnosti to vôbec nebolo interaktívne prepojenie. Vyradilo to osobnú diplomáciu, osobné rozhovory predstaviteľov štátov na úrovni odborných skupín, veľvyslancov či na najvyššej úrovni.

Niektoré veľké problémy sa vôbec nedajú predebatovať a vyriešiť prostredníctvom videokonferencie, nevyhnutne si vyžadujú osobné stretnutia. To si napríklad vyžaduje vytvorenie konečnej podoby mnohomiliardového fondu znovuoobnovy. Aj prekonanie koronakrízy si vyžaduje pevné politické vedenie. Vytvorenie politickej agendy na túto problematiku bude dominovať

nemeckému predsedníctvu, naplní to celý júl. Nemecké predsedníctvo preto zvolalo na polovicu júla prvé osobné stretnutie hláv štátov a vlád. Doteraz v čase koronakrízy sa nekonali.

Podľa nemeckého veľvyslancu Clausa ústredným želaním nemeckého predsedníctva je, aby sa podarilo udržať Európsku úniu i zónu európskej meny euro pokope. Ak sa podarí udržať dovedna Európsku úniu, ako aj eurozónu, potom sa podarí aj prekonať pandémiu a jej následky na ekonomiku i úroveň sociálnych pomeroch v členských štátoch. Pritom, vzápätí, riešenie pandémie je tiež napojené na vyriešenie následkov odchodu Veľkej Británie z Európskej únie a dodnes neuzavretých rokovaní o budúcich vzťahoch EÚ a Ostrovov. Britský odchod je definitívne stanovený na prvý január 2021. Finále britského odchodu a zmenšenia Únie sa teda odohrá pod taktovkou nemeckého predsedníctva.

Problém migrácie je v rebríčku dôležitosti až tretí v poradí. To všetko svedčí o rozsahu problémov, v ktorých sa dynamicky a výkonne musí Slovensko pohybovať. Polročné predsedníctvo sa odohráva v ére stále sa zhoršujúcich transatlantických vzťahov, ktoré nemecká diplomacia už považuje za trvalé.

AKO BOLO, ČO BOLO

Pred pár dňami som navštívil historika profesora Matúša Kučeru. Na stretnutie s ním som sa tešil, lebo od neho vždy odchádzam bohatší. Aj teraz, keď pána profesora nohy predstavujú poslúchať, svieža myseľ pracuje ako v časoch minulých. Obrazy z jeho života a dávnej minulosti sa odvíjali ako v skvelom dokumentárnom filme.

Matúš Kučera to nikdy nemal ľahké. Otca mu pri prechode frontu zabil delostrelecký granát. Chlapec z chudobnej rodiny chcel študovať. Ako štipendista začal na trenčianskom gymnáziu a maturoval v kláštornej škole v Nitre. Zo štipendia musel vyžiť aj na bratislavskej univerzite, kde po promócii začal učiť stredoveké dejiny. Pre jeho výsledky ho v Prahe navrhli za člena korešpondenta Akadémie vied. O dva týždne prišiel do školy list: „My se omlouváme, soudruzi, my jsme nevěděli, že docent Kučera není člen strany.“ Keď sa o odmietnutí dozvedeli jeho kolegovia, toľko radosti Matúš Kučera nikdy okolo seba nevidel.

V tom čase sa aktivizovala tajná cirkev, bol strach aj z cyrilo-metodskej tradície a z histórie Veľkej Moravy. Až keď sa začali rúcať vzťahy Čechov a Slovákov, pochopili stranícki funkcionári, že by sa to mohlo

spravodajstva Franskej ríše, a odrazu bolo jasné, že mediali-zované Mikulčice netvorili ani tretinu začínajúcej ríše. Sila Veľkej Moravy bola v požitavskej a trnavskej obilnici či v gemerských a spišských baniach na železo.

Peripetie profesora Matúša Kučeru

Peter VALO

cez Veľkú Moravu nejako spojiť. V roku 1985 vymysleli zborník Veľká Morava a počátky československé státnosti a Matúš Kučera mohol konečne informovať o historických prameňoch z čias Pribinu, Rastislava a Svätopluka. V čase, keď len málokto vedel, že je tých prameňov skoro štyristo, napísal štúdiu Veľká Morava a Slovensko. Aj to bolo znepokojujúce. Uverejnili z nej len druhú polovicu. Kučera totiž objavil informácie zahraničných kronikárov, ako aj vojenského

Keď Frankovia zavreli v Salzburgu soľné bane a odstavili naše územie od soli, Svätopluk obsadil Sedmohradsko a soli bolo, koľko bolo treba...

V roku 1985 vydal Matúš Kučera knihu Slovensko v dobách stredovekých, kde ako skvelý rozprávač populárnym štýlom prezentoval najstaršie dejiny Slovanov či starých Slovákov od Sama, Pribinu, Rastislava, Cyrila a Metoda, Svätopluka cez koniec Veľkomoravskej ríše, husitské vpády až po bitku pri Moháči.

a štúdie nepartajníka Kučeru citovali vo francúzskej encyklopédii. Pričinením ideológov mu zatrhl vydanie druhého dielu Starého Slovenska. K návrhu na profesúru sa vyjadril istý námestník ministra školstva: „Keby ten Kučera písal dejiny komunistickej strany alebo aspoň medzinárodného robotníckeho hnutia, to by sa dalo. Ale on robí iba stredovek.“ V takejto situácii sa netreba čudovať, že až v roku 1989 mohol na univerzite zriadiť katedru slovenských dejín.

Po politickom prevrate 1989 sa pravda o slovenských dejinách opäť začínala zatlačovať do úzadia. Matúš Kučera sa zapojil do pohybu za slovenskú samostatnosť. Problémy neprestali ani po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Protikučerovská hystéria vygradovala, keď prišiel s ideou na vytvorenie symbolu štátnosti a oltára vlasti v jazdeckej soche kráľa Svätopluka. Niektorí historici ho začali okyďávať v tlači, pričom redakcie odmietali uverejniť profesorove odpovede.

Knižka Slovensko v dobách stredovekých s podtitulom Pre deti a nástrojných vyšla ešte dvakrát. Následky pred pár dňami, po tridsiatich rokoch od vyhlásenia samostatnosti, v čase, keď pod vplyvom trestuhodne mizernej výučby dejepisu, v návale zahraničných televíznych programov, virvare počítačových hier deti prestali čítať, namiesto toho zizajú do mobilov alebo vyskakujú na „pohodách“. Historické povedomie mizne, ako aj kultúrnosť prejavu či schopnosť čítať s porozumením. Preto Kučerova knižka nestráca na svojej aktuálnosti.

SEBAOBRAHA

Možno to poznáte. Vo svojej mailovej schránke elektronickej pošty si nájdete mail zo zahraničia (rozoznate ho podľa nezvyčajnej koncovky za bodkou). Vtedy treba zbystriť pozornosť. Otvoríte mail (už to je prvá chyba, pretože akékoľvek otváranie neznámych mailov s nezvyčajnými koncovkami vám vírusmi môže ťažko poškodiť, ak nie zničiť zariadenie) a dočítate sa, že nejaký vojak či seržantka americkej armády niekedy dávno bol či bola v bojovej akcii s dajakým spolubojovníkom (pôvodom) zo Slovenska, ten niekto umrel a práve vám odkázal neuveriteľné (niekedy aj uveriteľné) množstvo peňazí.

Dedičstvo z diaľok

Nuž a tento dobrý a bodrý človek, počúvajúc „slová umierajúceho vo vlastnom náručí“, preto v každom prípade musí splniť posledné želanie druhá v boji. Lenže sám osebe nemá veľa zdrojov, preto na vybavenie dedičstva – aby vám ho doručil alebo poslal – potrebuje na určitý účet poslať istú sumu peňazí. Ak na fintu naletíte, tým sa vaše finančné problémy iba začnú a nevidíte nikdy nielen sľubované dedičstvo, ale ani vlastné peniaze vyplatené ako zálohu za jeho vybavenie.

Polícia Slovenskej republiky na svojom statuse na sociálnej sieti uverejnila aj takýto príbeh:

„Zoznámila som sa s jedným pánom na zoznamke, ktorý mi povedal, že je americký vojak a teraz bojuje s americkou armádou v Afganistane. Má jedenáťročnú dcéru, ktorá sama žije v Kalifornii. Mal manželku, ktorá pred štyrmi rokmi zomrela. Nemá nikoho, ani rodičov, iba dcéru. Najprv som mu verila, ale teraz si myslím, že ide o podvod. Pred pár dňami mi napísal, že chce vystúpiť z armády a chce so mnou žiť, čo je čudné, lebo iba mesiac ma pozná. Kvôli odchodu z armády vybavoval papiere, dokumenty, ktoré posielala cez kuriéra. Posielal mi aj podací lístok, ktorý bol podozrivý. Na konci príbehu je, že na tureckej colnici držia colníci balik a žiadajú odo mňa clo vo výške tritisícvesto dolárov. Neplatila som. Napísala som mu, že podľa mňa ma chce oklamať. On na to ešte stále žiada peniaze a všelijaké láskavé maily mi posielal. Volá sa Harris James Robinson.“

Polícia tvrdí, že pani Jana, autorka citátu, sa zachovala veľmi správne (jej meno zmenila). Ide o jeden z najtradičnejších podvodov. Podvodníci zo zahraničia na sociálnych sieťach a zoznamkách vyhľadávajú ženy, ktoré podľa svojich profilov hľadajú partnera alebo žijú osamelo. Podvodník ich kontaktuje lámanou slovenčinou, keďže používa rôzne internetové prekladače. Cieľom podvodníka je najprv lichotiť, získať si dôveru ženy a po určitom čase si od nej nepriamo vypýtať tisíce eur. Napríklad vo forme zaplatacia cla za balik, ktorý podvodník akože posielal svojej obeti. Sľubuje, že peniaze za clo sa žene vrátia, čo nie je pravda.

Podvodníci sú schopní opantať svoju obeť natoľko, že im naposielala desaťtisíce eur, čo sa na Slovensku v minulosti reálne stalo. Dávajte si pozor a po akejkoľvek finančnej požiadavke od úctu zo zahraničia si takúto komunikáciu zablokujte a nereagujte na ňu, ak by vás kontaktoval z iného konta. Ak máte pocit, že naliehanie neznámych pisateľa je už obťažujúce, pokojne sa môžete obrátiť aj na Políciu Slovenskej republiky

JÁN ČERNÝ

Dermatológia je jeden z najtvorivejších odborov medicíny

Pandémia Covid-19 zatienila iné choroby

Zhovárala sa Eva SISOVÁ – Foto: archív H. Z.

Primárka MUDr. Hana ZELENKOVÁ, CSc., je síce rodená „Brňáčka“, ale dlhodobo pôsobí vo Svidníku. Dermatológia je jeden z najkreatívnejších a najkrajších medicínskych odborov. Kožný lekár musí byť umelec ako maliar či psychológ, ale najmä priateľ pacienta a jeho rodiny, no niekedy oveľa, oveľa viac. No predovšetkým musí mať svoju prácu rád a nikdy nemôže byť sám so sebou spokojný, že vie všetko. O práci dermatológov sme sa pohovorili s Hanou Zelenkovou.

Ako v súčasnosti pracujete v ambulancii, ktorá bola, a možno ešte stále je pre pandémiu koronavírusu istým spôsobom obmedzujúca? Ako sa dokázate vyrovnáť s týmto fenoménom?

Je to problém. Počas pandémie vznikol totiž všeobecne dojem, že všetky ostatné choroby prestali existovať, ale opak je pravda. Aj z pohľadu, že nielen ja, ale veľa mojich kolegov dermatológov je v tzv. rizikovom veku – po šesťdesiatpäťke, a je nás zatiaľ v ambulanciách problém nahradiť – ja osobne mám sedemdesiatjeden rokov – takže pracujeme, samozrejme, s rizikom. Navyše, opakovane bolo povedané, že v prvej línii dostaneme základné vybavenie ochranných pomôcok, no celkom sa na súkromných lekárov špecialistov zabudlo. Samozrejme, máme ich aj pre svojich zamestnancov, ale kupujeme ich za vlastné. Pracujeme v obmedzenom režime, inak to nie je možné, ale pracujeme. Vydávanie e-receptov funguje, no náš odbor patrí práve k tým, že pacienta potrebujeme skutočne vidieť. Navyše, naša liečba nie je iba o masťach, ako sa mnohí domnievajú, dôležitá je systémová liečba, a tá vyžaduje aj laboratórne sledovanie, a určite nie je možné v mnohých prípadoch ju zo dňa na deň ukončiť. Neostáva iné, musím však povedať, že naši pacienti sú veľmi disciplinovaní a absolútne rešpektovali nariadenia, ktoré sa nateraz uvoľňujú. Počas prvej vlny pandémie vedeli, že keď chcú byť v ambulancii vyšetrení a ošetrení, museli do čakárne vstúpiť s rúškom, rukavicami, prezúvkami a nechať si zmerať teplotu. A plne museli rešpektovať odporúčania lekára. Je mi ľúto, že sme napríklad museli dočasne odstrániť z detského kútika hračky a pre starších zasa časopisy. No pri televíznom programe pacienti radi počkajú na ošetrenie.

S akými problémami chodili

pacienti za vami počas šírenia ochorenia Covid-19?

Okrem škály našich ochorení pribudli reakcie na nosenie rúšok (niektorí pacienti napriek upozorneniu pri prani používajú aviváž), zhoršujú sa prejavy ochorení na tvári,

A to nehovorím o nadmernom užívaní tabliet vitamínov C, D a E. Pacient si doslova nasype do úst naraz hrst vitamínov a zapije ich napríklad čistou citrónovo-grepovo-pomarančovou šťavou. A ešte denne vypije liter zázvorového čaju, dá si aspoň pol

Aj akože „materinské znamienko“ môže byť zárodkom vážnej kožnej choroby...

ako sú akné periorálne dermatitidy, seboreické dermatitidy, ale najmä ekzémy, psoriázy a vypadávanie vlasov, keďže tieto a iné kožné ochorenia zhoršuje stres, a ten prežívame všetci. A, samozrejme, pribudlo aj pacientov s reakciami po nosení rukavíc alebo používaní nevhodných dezinfekčných prípravkov, ako sú presušenie a kontaktné alergie na rukách. Veľký problém je s nadmerným alebo nevhodným užívaním vitamínov a potravinových doplnkov. Boli by ste prevapení, ale prejavy sú niekedy naozaj vážne. Veľmi populárne je v posledných rokoch užívanie lieku kolostrum, čo je v podstate mliečny výrobok. Lenže pre deti alebo dospelých s alergiou na mlieko je vyslovene nevhodný. Môže spôsobiť ťažké reakcie nielen na koži, v tých najzávažnejších prípadoch i kolaps celého organizmu.

kila kyslej kapusty. Tým si koleduje nielen o vznik bolesti žalúdka, ale aj o vracanie a hnačky a navyše vyrážky napríklad typu žihľavky, ktorá môže pretrvávajúť niekoľko dní a svrbenie je často neznesiteľné. To je ten lepší prípad. Problémy majú starší pacienti, napríklad s ranami na predkoleniach a podobne.

Ako vnímate súčasnú situáciu ako člena mnohých medzinárodných spoločností?

Táto pandémia je stále nepochybne vážna a do normálneho života sa vraciame veľmi pomaly. Je to názor nielen radových členov, ale aj vedenia medzinárodných spoločností – EADV (Európska spoločnosť dermatovenerológie), AAD (Americká asociácia dermatovenerológov), IACD, WCD – a, samozrejme, aj národných

Primárka MUDr. Hana ZELENKOVÁ, CSc., tvrdí o svojej špecializácii, že je jednou z najkreatívnejších aj najkrajších v medicíne.

európskych a svetových spoločností, ktoré rušia veľké medzinárodné kongresy, ale o to viac propagujú a realizujú vzdelávanie cestou internetu – u nás Slovenská dermatovenerologická spoločnosť. Vďaka internetu diskutujeme s kolegami z celého sveta a vieme, že už teraz sa stretávame s rôznymi kožnými prejavmi koronavírusu a v budúcnosti sa určite paleta ochorení rozšíri a zmení, no zmenia sa aj liečebné postupy. Žiaľ, dnes sa na liečbu koronavírusu medzi laikmi objavujú „zaručené recepty“ na prevenciu a liečbu. Ich neuvážené užívanie môže mať dlhodobé, nepriaznivé efekty na celkové zdravie a zrkadlo nášho organizmu – kožu.

Ešte bývalá vláda neschválila návrh stratifikácie nemocníc jej vlastnej ministerky zdravotníctva. Domnievate sa, že navrhovaná stratifikácia exministerky Kalavskej tomu pomôže, keď ju aktuálna vláda prípadne vtiahne znova do spolupráce v regióne, v ktorom žijete a pracujete?

Program by sa mal ešte viacej prepracovať aj vzhľadom napríklad na regionálne špecifiká a dostupnosť niektorých pracovísk. Výhody a nevýhody práve v mnohých prípadoch vychádzajú z regionálnych dostupností a kvality dopravnej infraštruktúry, demografických parametrov. To sa v mnohých prípadoch nebralo do úvahy.

MEDZI NAMI

Prokurátor haagskeho tribunálu obvinil kosovského prezidenta Hashima Thaciho z vojnových zločinov a zo zločinov proti ľudskosti. Po dvadsiatich rokoch je to dobrá správa, znamenajúca návrat k spravodlivosti a možno aj koniec dvojakých metrov pri posudzovaní občianskej vojny na Balkáne, ktorá sa skončila „humanitárnym bombardovaním“ Juhoslávie a odtrhnutím Kosova od Srbska.

Donedávna sme si mysleli, že sa pred Medzinárodný súdny dvor v Haagu albánski strojcovia balkánskej tragédie nedostanú, lebo... obchod je obchod. Aj obchod nexus causalis so smrťou – špinavý a neľudský.

Investigatívny novinár Robert Baer, pôsobiaci tri roky ako agent CIA v Juhoslávii, poskytol pre portál Web-Tribune rozhovor a v ňom objasnil pozadie vojnového konfliktu na Balkáne a upozornil na obchodný profit vplyvných amerických politikov z tohto občianskeho konfliktu, ktorý stál tisíce nevinných životov. V interview okrem iného povedal: „Ludia, ktorí podnecovali vojnu v Juhoslávii, neskôr nadiktovali podmienky mieru. Sú to tí istí ľudia zo Spojených štátov, ktorým

dnes na Balkáne patria spoločnosti s právmi na užívanie rôznych nerastných a iných surovín.“

Robert Baer nehovoril do vetra. Bombardovanie Juhoslávie v roku 1999 nadobudlo ešte v tom istom roku hmatateľné kauzálne súvislosti. Vtedajšia americká ministerka zahraničných vecí, pravá ruka prezidenta Billa Clintona Madeleine Albrigh-

Božie mlyny ešte melú

Ludovít ŠTEVKO

tová, bývalý veliteľ NATO Wesley Clark a ďalší poprední americkí spojenci skupili v Kosove kľúčové podniky i celé ekonomické odvetvia. Firma Albright Capital Management urobila obrovský kšeft – získala kosovský Telekom spolu s poštou, telekomunikáciami i mobilnou sieťou a Wesley Clark, veliaci generál vojnovkej misie proti Srbsku v roku 1999, „čistou náhodou“ výhodne kúpil v Kosove lignitové bane. Najväčším ziskom v Kosove bola však americká vojenská základňa v Camp Bondsteel, po Nemecku druhá najväčšia na európskom kontinente...

Za týchto okolností mohla Carla del Ponteová, hlavná žalobkyňa Tribunálu pre vojnové zločiny v bývalej Juhoslávii (ICTY), len ťažko obžalovať kosovského premiéra a neskôr prezidenta Hashima Thaciho z vojnových zločinov. Svedkovia neboli, a tí, ktorí sa po dlhšom čase predsa len našli, odrazu zmizli z povrchu zemského. Lenže hlavná žalob-

vačka na vojnových zločincov a hľadanie práva.“ Úsilie srbských orgánov dostať kosovských zločincov na lavicu obžalovaných sa napriek predkladaným svedectvám stretávalo s neúspechom, Medzinárodný súdny dvor sa správnou výberom, jeho záujem sa zameriaval najmä na „zločiny Belehradu“ a Priština so svojou mafiánskou históriou bola takmer nedotknuteľná.

Medzinárodná situácia sa zmenila až teraz – proti bývalému veliteľovi UCK je už vraj dostatok dôkazov. Môžeme sa len domýšľať, prečo sa pozornosť obrátila smerom na Kosovo. Možno preto, že Európska únia momentálne nevychádza z USA práve najlepšie, že Havlova priateľka Madeleine už nemá vplyv ako v časoch „humanitárneho bombardovania“ a Hashim Thaci akoby strácal pred americkými prezidentskými voľbami podporu Donalada Trumpa. Nech sú príčiny konca dvadsiatich rokov trvajúceho vyšetřovania vojnového zločincina na čele kosovského štátu akokoľvek prekvapujúce, dôležité je, že „Božie mlyny“ mliekli spravodlivo, aj keď pomaly. Rovnako je dôležité, že Slovenská republika sa rozhodla správne, ak neuznala de jure štátny útvar Kosovo a zachovala si napriek tlaku medzinárodnej politickej loby svoju tvár.

Žartom sa hovorí, že Boh stvoril svet, ale všetko ostatné vyrábajú Číňania – aj globálne krízy

Nový svetový poriadok aj nové delenie moci

Dušan D. KERNÝ

Európska únia zažíva najťažšiu krízu od svojho vzniku. Mobilizuje v nevidanom rozsahu a pripravuje sedemstôpätidesiat miliárd eur pre všetkých, ktorí budú schopní a pripravení s ich pomocou postaviť ekonomiku, ako aj sociálne pomery svojho štátu na nohy. Pretože nijaký návrat k „normálu“ v prudko zmenenom svete nebude.

Možno sa to v skrumžici súčasnej slovenskej politiky a jej médií nezdá, ale všetci vieme, o čo sa tu hrá. Vieme to ako jednotlivci, učí nás to životná skúsenosť. Celá táto kríza, ktorej konca nevidno, nám pripomína to, čo vieme – každá kríza je skúškou. Prekonajú ju len silní, nie slabí. Silní ju nielen prekonajú, ale ich aj posilní, slabí ešte väčšími zoslábnú alebo úplne stroskotajú. To sa netýka len jednotlivcov. To sa týka aj národov. A osobitne štátov, relatívne mladých štátov s prudkými výmenami rôznych politických zoskupení bez výraznej, nepochybniteľnej politickej elity.

■ ČO NÁS ČAKÁ?

V meniacom sa svete nevieme, kedy sa naplní prejavujúca všetky následky súčasnej krízy jedného globálne a jedného lokálne. Teda v rámci Európskej únie, a osobite u nás na Slovensku a v našom bezprostrednom okolí – v strednej Európe. Osobitne aký bude pomer silných a slabých stránok prekonávania krízy, pokiaľ ide o porovnanie s Maďarskom, ale aj s Českom a s Ukrajinou! Budeme si musieť vyhodnotiť národnú skúsenosť z kríz, tá vždy Slovákom a Slovesku priniesla schopnosť prekonať ich, a neraz aj byť

súčasťou, dokonca iniciátorom zmien. Nekritický politický, ako aj zaslepený mediálny prístup ku konkrétnej politike hneď niekoľkých amerických prezidentov počas vojen v tomto storočí nám zabránil vidieť, ako to oslabilo USA a aké to malo následky v čase dlhotrvajúcej globálnej finančnej krízy od roka 2008. Čo sa môže stať s týmto svetovým centrom moci, ak v kríze oslabne ešte väčšími. Teraz, ako na to upozorňuje analýza Le Monde diplomatique (LMD), je možné, že sa nanovo bude urýchlene formovať nová rovnováha medzi Východom a Západom. Pod Východom sa pritom myslí Čína ľudová republika a pod Západom USA, nie EÚ. Aj doterajšie silné stránky i slabiny USA, ako aj Číny zabráni tomu, aby sa centrum úplne presunulo. Oveľa pravdepodobnejšie je, že sa zmení štruktúra globalizovaného kapitalistického systému. Dôjde k silnému rozdrobeniu, ktoré bude sprevádzať stále väčšia rivalita.

■ ROZBITÁ SIET'

Globálny svetový prepád ekonomiky, spôsobený pandemiou, je o to silnejší, že prišiel prudko, neočakávane. Náhle zatvorenie čínskych tovární prešlo nielen dodávky, ale celú rozsiahlu

svetovú dodávateľskú sieť. Osobitne provincia Hubei s hlavným mestom Wuhan – prvé masové centrum nákazy, bola pritom vyhľadávaná priamymi zahraničnými investormi – stošesťdesiat sedem z päťsto najväčších amerických

POD POKRIEVKOU

spoločností investovalo práve tu. Zrútila sa výrobná reťaz, ktorá v posledných desaťročiach charakterizovala kapitalistickú ekonomiku.

Prepad najprv produkcie a potom prudký pokles dopytu umŕtvil najväčšie ekonomiky sveta, dovedna okolo štyri miliardy ľudí v tej či onej podobe bolo vystavených obmedzeniam pohybu, nechodilo do práce, bolo v samoizolácii...

■ HLBOKÁ DEPRESIA

Toto všetko môže vyvolať globálnu depresiu, a tá bude dlhá a hlboká, domnieva sa analytik LMD. Celosvetový šokujúci dosah vysvetľuje silným prepojením svetových ekonomik, globalizovanou produkciou vo všetkých oblastiach rozdielnej výroby, ale aj výskumu, vývoja, dizajnu, výroby súčiastok či montáže tam vo svete, kde je to najvýhodnejšie. Pre európskych analytikov, politika prijatá pred tridsiatimi rokmi,

preložiť výrobu z európskych štátov do Číny, tam, kde je to najlacnejšie, dnes už protirečí národným záujmom európskych štátov. Podľa francúzskeho prezidenta Macrona sa treba z tejto krízy poučiť. Podľa neho je „šialenstvom náš život vložiť do cudzích rúk, musíme prebrať kontrolu nad našou schopnosťou sami si usporiadať život“. Ide o to, aby sa štáty usilovali zmierniť citlivosť na zraniteľnosť a sústredili sa na produkciu, napríklad súvisiacu s potravinárstvom, s výživou, so zdravotníctvom na kratšie, ľahšie kontrolovateľné regionálne podniky a kratšie dodávateľské trasy.

Po internete koluje vtip, že svet stvoril Boh, ale všetko ostatné vyrábajú Číňania. Typický príklad je Apple – firma má dvesto dodávateľov v dvadsiatich štyroch štátoch, z celkového objemu jej produkcie Čína dodáva tridsaťdeväť percent a dvadsaťtri percent Tajvan. V šesťdesiatich rokoch napríklad americký výrobca lietadiel Boeing prakticky všetko vyrábala na americkej pôde, teraz sedemdesiat percent prác je presunutých do zahraničia. Aj európsky Airbus má montážnu továrňu v Číne. Pôvodná čínska „montážna dielňa“ sa v priebehu posledného desaťročia stala podľa Svetovej obchodnej organizácie WTO hlavným exportérom vysokokvalifikovaných

konečných výrobkov úzko prepojených s ostatnými hospodárskymi oblasťami, ako je USA, Nemecko či susedné ázijské štáty. Takže pandémia nielenže prerušila dodávateľskú reťaz z Číny, čínsky export, ale aj nevyhnutný čínsky dovoz. Prudko narástla nezamestnanosť mestského obyvateľstva, práve tak v Číne, ako aj USA.

■ PARTNER A RIVAL

USA, ktoré už dávno s narastajúcimi obavami sledovali vzostup Číny, sa už pred nástupom prezidenta Trampa usilovali čo najviac oddeliť sa od previazanosti s čínskou ekonomikou a izolovať Peking, zamedziť Číne prístup k špičkovým technológiám a dotlačiť medzinárodné koncerny, aby stiahli svoju produkciu z Číny.

Európska únia vlni označila Čínu za partnera, s ktorým na vzájomne dohodnutých cieľoch spolupracuje. Zároveň je to ekonomický konkurent v úsilí o prvenstvo v špičkových technológiách a zároveň je ČĽR aj systémovým rivalom, lebo propaguje iný, alternatívny spôsob vládnutia.

■ BEZ HEGEMÓNIA

Ak dôjde k zmene, obmedzeniu v bezbariérovom svetovom obchode, nepovedie to k posilneniu Číny, lenže ani USA nebudú z toho profitovať, pretože pandémia korony USA ekonomicky masívne oslabila.

Ako teda bude vyzerať budúce usporiadanie, budúci svetový poriadok? Najpravdepodobnejšie nás však čaká era kooperácie a rivality zároveň. Môžeme sa ocitnúť v rozdelenom svete, aký bol v roku 1947. Bude však oveľa viac rozdrobenejší, nebude mať jasného hegemóna a nebude mať ani jednoznačné centrum.

Hlasovanie o hlave štátu u našich severných susedov sa udialo bez prekvapení

Poľsko pôjde do druhého kola prezidentských volieb

Text a foto: Martin JARINKOVIČ

Poliaci si v nedeľu 28. júna volili prezidenta. Voľby sa uskutočnili v tomto termíne po politickej dohode o presunutí pôvodného májového dátumu, ktorý nebol reálny vzhľadom na pandémiu koronavírusu. Hlasovanie potvrdilo predvolebné prognózy a do druhého kola postúpil favorizovaný aktuálny prezident Andrzej Duda, ako aj jeho najvýznamnejší rival Rafał Trzaskowski. V druhom kole možno očakávať dramatický zápas konzervatívov a liberálov, veľké napätie silno polarizovanej spoločnosti a veľmi tesný výsledok.

Voľby vyvolali skutočne živý záujem občanov, manifestovaný vo veľkej volebnej účasti (na poľské pomery) prevyšujúcej šesťdesiatštyri percent. Tento záujem sa odrazil aj medzi Polóniou, čiže veľkou poľskou diasporou (počet Poliakov žijúcich za hranicami sa odhaduje okolo dvadsať miliónov) v zahraničí, najmä v USA. Svedčí o tom skutočnosť, že na hlasovaní (tentoraz korešpondenčnou formou) sa zúčastnilo namiesto zvyčajných sto-dvestotisíc až tristosedemdesiatstisíc občanov Poľska žijúcich v zahraničí. Výsledky ukázali veľkú mobilizáciu dvoch hlavných súperiacich táborov a čiastočne potvrdili aj tradičné geografické rozloženie síl v krajine.

■ VÍTAZI A PORAZENÍ

Kandidát opozičnej liberálnej Občianskej platformy (resp. Občianskej koalície) Rafał Trzaskowski, ktorý oslovil tridsať percent voličov, s miernou prevahou zvíťazil na severozápade Poľska. Zachoval si tak svoje preferenčné bašty v lubuskom, pomorskom a západopomorskom vojvodstve. Zvyšok krajiny v trinástich vojvodstvách hlasoval za vládneho kandidáta, terajšieho prezidenta Andrzeja Dudu, ktorý napríklad v lublinskom vojvodstve získal päťdesiatšesť percent a v podkarpatskom dokonca až šesťdesiat percent podpory. Za najväčšieho smoliara volieb možno považovať lídra koalície zloženej z Poľskej ľudovej strany – PSL a zoskupenia Kukiz 15 Władysława Kosiniaka-Kamysza, ktorý by sa podľa prieskumov verejnej mienky v pôvodnom májovom termíne pravdepodobne

dostal do druhého kola s Dudom. Po odklade termínu a výmene pôvodnej kandidátky Občianskej platformy M. Kidawy-Błońskiej za Trzaskowského mu však ostali len oči pre plač a pokorujúci, niečo vyše dvojpercentný výsledok. Z jeho povoleb-

vení z postu lídra PSL. Totálnym fiaskom bol aj výsledok kandidáta zjednotenej lavice Roberta Biedroña, ktorý získal ešte o čosi menej hlasov než Kosiniak-Kamysz. Analytici sa zhodli, že elektorát obidvoch spomínaných kandidátov zlákal pod

komentátora R. Ziemkiewicza definitívne potvrdil etablovanie tohto subjektu na politickej scéne. S týmto názorom možno súhlasiť aj pri hodnotení ďalších politických ambícií Sz. Hołowniu. Ak sa chce udržať v politickom živote, musí svoju šancu využiť hneď a svoj výsledok pretaviť do odrazového politického mostíka čím skôr (ako však vieme aj zo slovenskej skúsenosti, dobrý výsledok v prezidentských voľbách sa vôbec nemusí odraziť v parlamentných voľbách, zvlášť ak do nich ostávajú ešte dlhé tri roky ako v poľskom prípade). Čo je však momentálne v rámci krátkodobého časového horizontu prezidentských volieb dôležitejšie, je skutočnosť, že práve voliči posledne zmieňovaných kandidátov zrejme rozhodnú o výsledku druhého kola. Ako sa zhodujú analytici, týchto dvadsať percent voličov predstavuje nevypočítateľný antisystémový elektorát, ktorý si v minulých prezidentských voľbách osvojil rebel Paweł Kukiz.

■ PRED FINÁLE

Spomínaný elektorát predstavuje heterogénnu antisystémovú masu, rozdelenú na pomerne ťažko politologicky zaraditeľných, skôr liberálnejšie orientovaných Hołowniových voličov a pestrú škálu pravicových, radikálnych, patriotických, resp. nacionalistických voličov Konfederácie. Vyhrá zrejme ten z dvojice finalistov, ktorému sa popri maximálnej mobilizácii svojho tábora podari presvedčiť čo najviac ľudí z tejto množiny potenciálnych voličov. Výsledok bude o to dramatickejší, lebo možno predpokladať,

že značná časť „antisystémovcov“ zostane doma. V relatívne lepšom postavení je A. Duda, ktorý na víťazstvo k získaným štyridsiatim trom percentám (čiže k necelých osem a pol milióna voličov) potrebuje získať už „len“ milión ďalších hlasov. Najvýznamnejší rezervuár potenciálnej podpory Dudu predstavuje Bosakov 1,3-miliónový elektorát Konfederátov.

■ RUSKÁ KARTA

Napriek nápadnej zmene tónu provládnych médií, vedúcich dosiaľ proti nim ťažkú vojnu, obviňujúc ich najmä z proruskosti (čo sa považuje za najťažšiu zradu), možno očakávať pomerne slabú odozvu na ich apely na vlastenecké čítanie adresované Konfederácii. Zvlášť ak K. Bosak nedal svojim voličom odporúčanie koho voliť. Mnoho jeho sympozantov, ako vidno v diskusiách na sociálnych sieťach, má pochoopenie pre toto gesto, pričom deklaruje svoju rozhodnosť ignorovať tradičné argumenty o menšom zle. Rovnako Trzaskowski nemôže automaticky počítať s podporou Hołowniových voličov, ktorí zrejme tiež vo veľkom odignorujú druhé kolo. Enigmou je možná účasť v prvom kole abstinujúcich voličov, ktorí taktiež môžu prekvapiť. Za týchto okolností je predvídať víťaza volieb ťažko. Predpokladá sa dá len to, že rozdiel medzi kandidátmi sa môže pohybovať v rozmedzí jedného percenta. Z daných pomerov možno predpokladať, že kým Dudova kampaň motivovaná úsilím presvedčiť Bosakových voličov bude viac konfrontačná, Trzaskowski, naopak, sa bude štylizovať skôr ako „šriteľ pokoja“. Neutralizuje najvýraznejšie prejavy svojej liberálnej agendy tak, aby bol priechodnejší aj u vidieckeho voliča. Dôležitú rolu pri konečnom rozhodnutí v tejto situácii mnoho analytikov vidí v priamej diskusii oboch kandidátov, ku ktorej dosiaľ nedošlo, a či vôbec bude zatiaľ nevedno, vzhľadom na opatrnosť oboch strán, ktoré si uvedomujú, že v nej môžu veľa získať, ale aj takmer všetko stratiť.

Poľsko posledné týždne doslova žilo predvolebnou kampaňou, ako dosvedčuje aj predvolebný billboard umiestnený na vstupnej bráne populárneho trhoviska v Krosne.

ného prejavu, ktorým reagoval na výsledky, bolo cítiť ťažko ukryvanú horkosť. Aj keď – ako sa analytici zhodli – W. Kosiniak-Kamysz vydal zo seba v kampani maximum, nevyužil historický okamih, ktorý sa mu núkal po prepade preferencií Kidawy-Błońskiej. Volebný neúspech môže mať v jeho prípade trpkú dohru, v médiách sa totiž začalo špekulovať o jeho možnom odsta-

svoje krídla už v prvom kole R. Trzaskowski. Medzi relatívne úspešných možno rátať dvojicu kandidátov – nezávislého Szymona Hołowniu, ktorý sa umiestnil na treťom mieste s takmer štrnástimi percentami, a kandidáta radikálnej Konfederácie Krzysztofa Bosaka, ktorý svojím takmer sedempercentným výsledkom (prevyšujúcim minulé ročné výsledky) v parlamentných voľbách podľa

Proklamáciám vo vládnom programovom vyhlásení sa čoraz viac vzdalujeme Do recesie padáme čoraz hlbšie

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Podľa počtu nakazených, vyliečených a zomretých na Covid-19 by sa o vláde Igora Matoviča dalo v porovnaní s okolitými štátmi povedať, že epidémiu zvláda veľmi dobre. Horšie je to s ratovaním hospodárstva. Pri analýze finančných dosahov koronavírusu treba vedieť, či sa budú týkať štátneho rozpočtu, Sociálnej poisťovne, alebo ostatných verejných rozpočtov.

Všetky verejné rozpočty budú určite deficitné, a teda v prípade štátneho rozpočtu musíme vedieť, o koľko poklesnú všetky druhy daní tak, aby sme vedeli uskutočniť v rámci rezortov výdavkové škrty a uskutočniť personálny audit potrieb počtu zamestnancov v štátom a vo verejnom sektore, čo nás v tomto roku bude len na mzdy stáť okolo deväť miliárd eur. Podstatne

SVET FINANCIÍ

iná je situácia v Sociálnej poisťovni, ktorá hospodári s mandátovými výdajmi.

■ NÁRAST DLHOV

Z dôvodu poklesu zamestnanosti a nižších miezd budú aj nižšie odvody, čo predstavuje jej najväčšiu príjmovú položku. Nárast nezamestnanosti bude zvyšovať výdavky, ktoré sa počas pandémie budú vyplácať až šesť mesiacov, vyššie nemocenské dávky a OČR sa počas pandémie budú uhrádzať len z účtov Sociálnej poisťovne, a takto by sme mohli pokračovať. K akým opatreniam teda vláda pristúpi? Každoročné zvyšovanie všetkých penzií už nebude podľa dôchodkovej inflácie ako v posledných rokoch, ale paušálne všetkým rovnako, bude posun už schváleného trinásteho dôchodku o niekoľko rokov, kategória minimálneho dôchodku bude

rešpektovať viac objemy odvodov, bude zrušený nedávno schválený strop nároku na odchod do dôchodku – a takto by sme mohli pokračovať? Sociálna poisťovňa bude v nasledovných rokoch určite vykazovať stratu, ktorá v súlade so zákonom bude vykrývaná peniazmi zo štátneho rozpočtu. V hospodárení s verejnými financiami platí, že vždy sú najlacnejšie peniaze ktoré sa usporia vládnymi opatreniami, a preto vláda musí nájsť

kompromis, či terajšími vládnymi opatreniami bude zachraňovať pracovné miesta, na ktoré budú potrebné peniaze zo štátneho rozpočtu, alebo bude lepšie zvyšovať nezamestnanosť, ktorá sa bude platiť zo Sociálnej poisťovne. V oboch prípadoch treba však počítať s nárastom dlhov, čo bude vytvárať aj riziko dvojitej recesie našej ekonomiky, na ktorú nás upozorňujú zahraničné finančné inštitúcie.

Všetky spomínané riziká si terajšia vládna koalícia uvedomuje, no na druhej strane nemohla vo svojom Programovom vyhlásení opomenúť aj predvolebné sľuby. Z hľadiska budúcnosti vieme, že doterajšia orientácia našej ekonomiky prevažne na montážny automobilový priemysel sa bude musieť zmeniť v rámci očakávaných štrukturálnych zmien. Z tohto dôvodu sa očakávajú zásadné zmeny v hospodárení s verejnými financiami, v boji proti korupcii a v presadzovaní právneho štátu, v podpore potravinovej sebestačnosti pri výrobe potravín, v čerpaní peňazí z európskych fondov, vo zvýšení konkurencieschopnosti slovenských podnikov bez rozdielu formy vlastníctva – a takto by sme mohli pokračovať.

■ OČAKÁVANIE ZMIEN

Právom sa očakávajú zmeny v systéme vzdelávania a v zdravotníctve, ktoré občania najviac kritizujú. Vo všetkých spomínaných oblastiach sa nepočíta s peniazmi súkromných investorov, ale najmä s peniazmi z verejných zdrojov, a tie sú pod kontrolou vládných inštitúcií. Povinnosťou vlády však bude, aby okrem návratných úverových peňazí si dokázala zabezpečiť viac dotované nenávratné peniaze z eurofondov tak, aby miera vládneho zadĺženia nebola príčinou dvojnásobnej recesie, z ktorej sa podľa všetkého už nedostaneme.

Kabinet sľúbil čiastočne kompenzovať straty tržieb, nie však zisku Zrejme sa dočkáme súdnych žalôb na vládu

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Svetoví, ale aj naši politici to s epidemiologickými opatreniami proti šíreniu doteraz neznámeho ochorenia Covid-19 podľa všetkého prehali. Prijali sa totiž také striktné opatrenia, ktoré úplne paralyzovali ekonomiku, čo bude mať negatívny dosah na životnú úroveň domácností, najmä však na fungovanie podnikov bez rozdielu formy vlastníctva a podnikania.

Koronavírus nepoznali dobre ani lekárske kapacity. Veď najprv tvrdili, že najviac sú ohrozené osoby nad šesťdesiatpäť rokov veku, voči ktorým sa nie vždy postupovalo citlivo. Neskoršie sa tvrdilo, že nie vek, ale sprievodné diagnózy sú rozhodujúce, čo napokon potvrdili aj štatistické prehľady o počte nakazených podľa veku. Nechceme sa podrobne zaoberať epidemiologickou situáciou a jej medicínskou stránkou. Postačí konštatovanie, že Slovensko začalo s opatreniami proti šíreniu nákazy včas, a aj preto sme v rámci starého kontinentu mali najnižší počet zomretých v prepočte na počet obyvateľov.

■ DÓRAZ NA ZAMESTNANOSŤ

Vláda na deväťdesiat dní vyhlásila núdzový stav. Niektoré obmedzenia sa už počas neho postupne zmierňovali. Za najdôležitejšie sa pokladalo obnovenie prevádzky ešte donedávna zatvorených obchodných jednotiek s tovarmi a so službami, tiež veľkých priemyselných podnikov, niektorých škôl a úradov, úplné fungovanie zdravotníckych zariadení a, pravdaže, otvorenie hraníc s okolitými štátmi na obnovenie nielen turizmu, ale aj obchodných vzťahov.

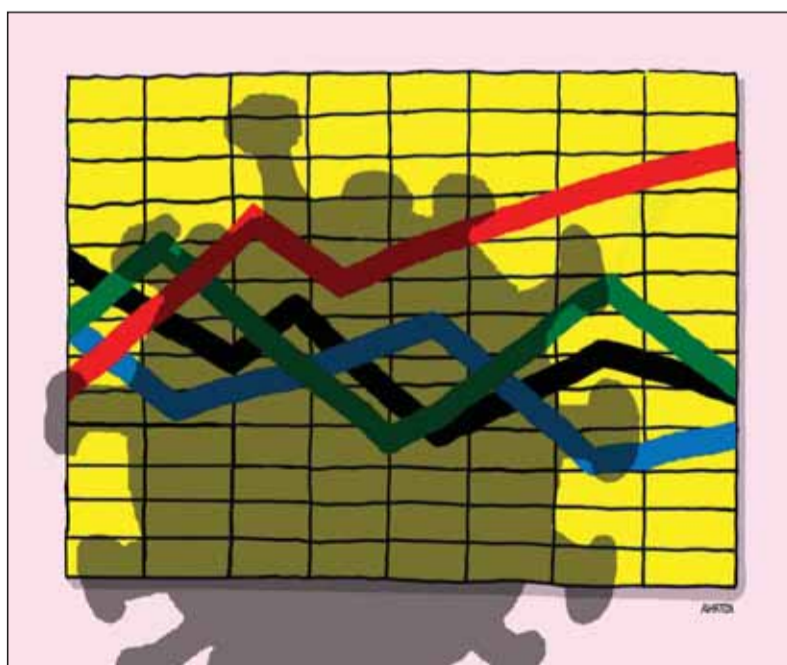
Koronavírusová epidémia však za sebou zanechala hospodársku recesiu. Vláda zatiaľ minula najviac peňazí na udržanie zamestnanosti,

keďže si uvedomuje, že domáca spotreba sa najviac podieľa na raste HDP. Sústreďuje sa najmä na rozviazanie rúk zamestnávateľov. Slovenské domácnosti však väčšinou nemajú peňažné rezervy na viac mesiacov a firmy zas nemajú dostatok peňazí na rezervných účtoch. O obrovskej zadĺženosti štátu sa hovorí ako o čomsi samozrejmom...

Konkrétny dosah krízy bude zrejmejší, keď firmy nebudú schopné splácať požičané peniaze. V dôsledku toho sa budú meniť vlastnícke vzťahy. Štát bude musieť dohliadať, aby najmä v prípade strategických podnikov nedošlo k organizovanej zmene vlastníctva na prospech investorov zo zahraničia.

■ BUDÚ ŽALOBY?

V článku 20 Ústavy Slovenskej republiky sa hovorí o možnosti primeranej náhrady škody v prípade obmedzenia práv. Práve to bola téma nedávnej tripartity – či vládou vyhlásený minulý núdzový stav sa uskutočnil v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme? Zamestnávateľia totiž nájali, aby sa prijal zákon o náhrade škody spôsobenej zatvorením najmä obchodných prevádzok. Doterajšiu peňažnú náhradu pokladajú za nedostatočnú a požadujú „priplatiť“, ináč vraj hrozia žalobami. Vláda v tejto veci už

na začiatku deklarovala, že bude kompenzovať stratu tržieb, ale nie zisku, a preto sa k záverom z tripartity zatiaľ v ďalšej diskusii vyhýba. Dosiaľ sa nevie, či by išlo o správnu alebo ústavnú žalobu, keďže s niečím podobným prichádzajú aj podnikatelia z okolitých štátov Únie. Môžeme teda predpokladať, že konečné stanovisko povedia najvyššie inštitúcie EÚ vrátane Európskeho súdneho dvora. Na

Slovensku nemáme okrem ústavy na takéto prípady nijakú legislatívu, a preto o prípadnom úspechu žaloby môžeme skôr len špekulovať. Sudcovia budú zrejme rozhodovať podľa toho, či je prednejšie právo na ochranu zdravia obyvateľstva, alebo právo na ochranu majetku podnikateľa. V susednom Česku už pred krízou prijali zákon, ktorý v mimoriadnych situáciách predpokladá náhradu škody.

NA OKRAJ

Nevyhnutným predpokladom zníženia regionálnych rozdielov je urýchlené dobudovanie nedostavaných úsekov diaľnic a rýchlostných ciest. Od nežnej revolúcie a vzniku samostatnej Slovenskej republiky každá jedna vládna garnitúra zbytočným spôsobom spochybňovala prácu svojich predchodcov. Doteraz sa nám nepodarilo spojiť súvislým diaľničným prepojením metropol východného Slovenska s hlavným mestom našej krajiny. Je to hanba.

Diaľničné evergríny

Krátko po nástupe Mikuláša Dzurindu sa na viacerých rozostavaných úsekoch ukončila všetka výstava.

To však nebolo všetko. Zákerným spôsobom sa tiež rozhodla rozkrádať nemalé finančné prostriedky pôvodne určené na výstavbu takmer päťkilometrového diaľničného tunela Branisko. Stratili sme osem rokov. Zbytočným politikárčením sme nedokázali vybudovať dôležité diaľničné prepojenia. Bola to chyba. Zvýšili sa tak regionálne rozdiely. Mnoho ľudí bolo preto nútených opustiť svoje domovy. Veľká časť radej našla svoje uplatnenie vo vyspelejších štátoch Európskej únie. Ani nová vláda Roberta Fica nespĺňa očakávaní v tomto smere. Napriek obnovení výstavby sa počas jej štvorročného pôsobenia nepodarilo dokončiť toľko čakávané prepojenie medzi východom a západom. Treba však jasne povedať, že na konci svojho vládnutia spustila výstavbu dvoch významných úsekov.

Vzhľadom na to, že prechádzali náročným terénom, sa vtedajšia vláda rozhodla zabezpečiť ich financovanie súkromným sektorom. Po ich dokončení mal štát zhotoviteľovi tridsať rokov splácať svoje záväzky. Žiaľbohu, nasledujúca vláda Ivety Radičovej bola proti. Bez milosti zrušila plánovanú výstavbu diaľničného prepojenia medzi Žilinou a Ružomberkom. Najväčšiu politickú zodpovednosť v tomto smere nesie vtedajší minister dopravy Ján Figel. Ani osemročné vládnutie Smeru-SD neprineslo želaný výsledok. Po nešťastnom verejnom obstarávaní musel bývalý minister dopravy Árpád Érsek zastaviť výstavbu tunela Višňové. Dodnes nie je jasné, kedy sa výstavba najdlhšieho tunela na Slovensku znovu rozbehne. Problémy sú aj na iných úsekoch. Nekonečná výstavba dôležitého diaľničného prepojenia s Poľskom prináša pravidelný kolaps medzinárodnej dopravy. Mnohí starostovia a primátori kysuckého regiónu bijú na poplach. Podobne je na tom aj Bratislava. Pravidelné kolóny smerom do centra hlavného mesta ukazujú opodstatnenosť dokončenia tzv. nultého obchvatu. Tak rýchlo to však nebude. Ukazuje sa, že na výstavbu niektorých úsekov sa použil kontaminovaný materiál. Nové vedenie ministerstva dopravy tak oprávnene žiada od zhotoviteľa nápravu. Výstavba tohto úseku sa tak zbytočne predĺži. Strácame tým drahocenný čas. Nikto z nás nevie presne povedať, ako to všetko dopadne. Jedno je však isté. Slovensko potrebuje diaľnice ako soľ. Jeden múdry človek raz povedal: „Najdrahšia diaľnica je tá, ktorá nie je postavená.“ A mal pravdu!

Matej MINDÁR

GLOSA

Ministerstvo životného prostredia SR obnovuje pravidlá postupu v prípade dravých šeliem, ktoré sa opakovane ocitnú v rizikovitom kontakte s miestnymi obyvateľmi. V tomto období sme u nás zaznamenali kontakty medvedov s obyvateľmi na viacerých miestach, naposledy sa tak stalo v Liptovskom Hrádku. Minister Ján Budaj zdôraznil: „Medvede sú bohatstvom Slovenska, žijú v divočine dovtedy, pokiaľ ich k ľudským sídlam nevytláčia narušitelia prirodzeného prostredia, napríklad motorky alebo štvorkolky. Ďalším dôvodom je, že idú do obcí za potravou. Tie obce, v katastri ktorých sa vyskytujú dravé šelmy, sú povinné zabezpečiť dôslednú ochranu odpadových kontajnerov, aby sa vylúčilo akékoľvek prilákanie medvedov na zvyšky potravín.“

Poriadok s medvedmi

Ministerstvo pred časom podporilo dôkladné zabezpečenie kontajnerových stojísk aj finančne, ale naráža na nedbanlivosť mnohých samospráv a aj samotných občanov. Na vybudovanie kontajnerových stojísk v Tatrách envirorezort prispel sumou milión štyristotisíc eur. Stojiská mali byť inštalované tak, aby sa medvede v danej lokalite nedokázali dostať ku komunálnemu odpadu. Minister Ján Budaj plánuje registráciu a monitorovanie veľkých šeliem, ktoré stratia plachosť a budú prejavovať synantropné správanie (žijú na miestach blízko ľudského obdobia).

Na prípady, keď sa medveď pravidelne vracia do bezprostrednej blízkosti ľudských obydli a ohrozuje obyvateľov, ministerstvo využíva zásahovú jednotku Štátnej ochrany prírody SR. Tím expertov situáciu monitoruje podľa potreby nepretržite aj niekoľko dní. Ak sa správanie šeliem v blízkosti obytných zón stane rizikovým, zásahová jednotka zabezpečí odstránenie alebo odstrel.

Ak už uvidíte medveďa, ktorý si vás ešte nevšimol, buďte najmä opatrní, aby ste sa nedostali príliš blízko a medveďa neprekvapíte. K medveďovi sa nikdy nepribližujte, a to ani v prípade, ak sa zdá byť pokojný. Ak vás medveď už zbadal, ostaníte stáť v pokoji a rýchlo zhodnotíte situáciu. Neutekajte – mohlo by ho to vyprovokovať na prenasledovanie. Napriek rozšírenej predstave o medveďovi ako nebezpečnej šelme je to plaché zviera, ktoré sa stretnutím s človekom vyhýba. Problémy vznikajú vtedy, keď človek svojou činnosťou narušuje prírodu. Medveďov je práve toľko, koľko je v lese dostupnej potravy a životného priestoru. Problémy vznikajú vtedy, keď človek mu z prírodného prostredia a prirodzenej obživy ukrájuje.

(ib)

Foto: archív SNN

Na Slovensko popri zemiakoch či repe dovážame už aj chlieb a koláče

Našich potravín je v obchodoch stále menej

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora prezentovala priamo pred novinármi na tlačovej besede nové, doslova otrasné fakty. Napríklad: „Kým ešte v roku 2018 k nám potraviny vozilo sedemsto kamiónov počas každého pracovného dňa, dnes je to už osemstodvadsaťtri kamiónov plne naložených zahraničnými potravinami.“

Informácie slovenských potravinarov sú alarmujúce. Sú v úplnom rozpore s tým, čo ešte donedávna tvrdila oficiálna propaganda. Najmä tá rezortná. Prvým varovným signálom je obchodná bilancia. Rozdiel medzi objemom potravín, ktoré vyvezieme, a objemom, ktorý na Slovensko dovezieme. Vykazujeme nielen dlhotrvajúce saldo, ale aj jeho nárast. Teda podiel dovážaných potravín sa zvyšuje, a nie iba o nejaké percentuálne desiatinky.

■ DOVÁŽAME ODUŠU

Saldo zahraničného obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi výrobkami bolo v roku 2019 pasívne v objeme -1 812,5 milióna eura, v porovnaní s minulým rokom sa zvýšilo o 182,8 milióna eura (11,2 percenta). Záporné saldo vývozu a dovozu sa v medzročnom porovnaní zvýšilo vo všetkých sledovaných odvetviach. Za prvé tri mesiace roka 2020 je saldo zahraničného obchodu s agropotravinárskymi výrobkami na úrovni 491,1 milióna eura. V porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka sa saldo zvýšilo o 68,6 milióna eura (16,2 percenta). Zdrojom týchto údajov je Štatistický úrad Slovenskej republiky.

Minister pôdohospodárstva Ján Mičovský sa vyjadril k Strategickému plánu na najbližších sedem rokov. Potravinovú bezpečnosť považuje za kľúčovú prioritu. „Tie miliardy, ktoré prúdili z rôznych štruktúrnych schém, neboli dobre využívané. Žalostný stav musíme zmeniť a posunúť sa hore. Zápornú bilanciu o množstve dovážaných potravín chceme v najbližších

Dovážame už všetko! Denne k nám privážajú tovary kolóny kamiónov – ich počet sa zo sedemsto počas každého pracovného dňa v roku 2018 zvýšil už na terajších osemstodvadsaťtri!

rokoch zlepšovať. Nie slovami, ale dobrým systémom,“ vyhlásil okrem iného minister Ján Mičovský, podľa ktorého zohráva úlohu aj dostatočná edukácia. „Veď si len spomeňme, ako sme vyriešili problém so slovenskou jahňacinou počas veľkonočných sviatkov,“ pripomenul jeden z aktuálnych príkladov.

■ IMPORTUJEME VŠETKO

Dovážame všetko bez toho, aby sme najprv zistili, čo je nám ešte schopná ponúknuť domáca produkcia. Z pohľadu dovozovcov a predajcov akoby ani neexistovala. „Zo živočíšnych výrobkov sme v roku 2019 najviac doviezli bravčového mäsa – čerstvého, chladeného alebo mrazeného, v celkovej hodnote tristoštyri miliónov eur; syrov a tvarohu v hodnote 187,9 milióna eura; hydi-

nového mäsa a jedlé droby z hydiny – čerstvé chladené alebo mrazené, v hodnote 171,4 milióna eura; ale aj maslo a iné tuky a oleje pochádzajúce z mlieka, mliečne nátiery v hodnote 57,2 milióna eura.“ Informovali o tom odborníci Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory. Dovážame kvantá zemiakov, ale už aj chlieb, repu, koláče, dokonca aj minerálne vody – ako krajina s množstvom kvalitných a výdatných prameňov. Zostáva už len doviesť aj predavačov... Napokon, ani to nie je vedecká fantastika, v našich predajniach sa za pokladňami už hovorí rusky, ukrajinsky, rumunsky a mnohými inými jazykmi.

Odkiaľ najviac dovážame? „Za prvé štyri mesiace 2020 nás najviac zásobili Česi. Doviezli k nám vyše tristopäťdesiatštyri miliónov ton potravín

v hodnote takmer štyristotridsať miliónov eur. Nasledujú Maďari s objemom vyše stopäťdesiatštyri miliónov ton potravín v hodnote stotridsaťtri miliónov eur. Tretí najväčší dovozca na Slovensko je za spomenuté obdobie Poľská republika. Poliaci k nám dopravili vyše stoštyridsaťtisíc ton potravín v hodnote stoosemdesiatdeväť miliónov eur.“ (zdroj: Eurostat)

■ VOLANIE PO SEBESTAČNOSTI

Predseda SPPK Emil Macho v tejto súvislosti povedal: „Chceme byť sebestační najmä v základných komoditách. Ani jeden poľnohospodár a potravinár nechce, aby sme boli sebestační v čokoládach alebo aby sme si nedali mozzarellu. Chceme byť sebestační pri mlieku a mliečnych výrobkoch, pri hydine, bravčovom a hovädzom mäse, ovocí, zelenine, vajciach, zemiakoch, pekárskych výrobkoch.“

„Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, jej výrobné a spracovateľské zväzy a združenia vyzývajú vládu SR a Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, aby urýchlili prijatie systémových opatrení na stabilizáciu agropotravinárstva a jeho postupné zvyšovanie konkurencieschopnosti na jednotnom európskom trhu.“ K takejto výzve sa jednoducho treba pridať. Pretože sledujúc vývoj je celkom možné, že aj „nedelné čerstvé rožky“ budeme čoskoro dovážať, napríklad z Latinskej Ameriky.

Použitie citácie: hovorkyňa SPPK Jana HOLEČIOVA

Na vine je takmer vždy počasie, no neraz sme na vine aj my sami

Vyššia moc zavše zmari ľudské chcenie

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Zatiaľ čo máj bol výrazne suchý, posledné dni ukázali presný opak a poľnohospodárov na celom území sužujú nekonečné dažde. To bude príčinou, že mnohí žiadatelia priamych podpôr nedodržia termíny prvej kosby porastov podľa stanovených predpisov.

Termíny prvých operácií na plochách trvalých trávnych porastov stanovuje nariadenie vlády, ktorým sa určujú pravidlá poskytovania podpory v poľnohospodárstve v súvislosti so schémami oddelených priamych platieb, pričom prvú operáciu na plochách trvalých trávnych porastov je žiadateľ povinný vykonať najneskôr do termínov podľa sledovaného obdobia (rozpätie 1. 6. – 8. 8. v závislosti od nadmorskej výšky poľnohospodárskej plochy).

■ POSUN TERMÍNOV

V súvislosti so vzniknutou situáciou sa na Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR obrátila aj Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora so žiadosťou o posun termínov prvých operácií na plochách trvalých trávnych porastov pre nepriaznivé poveternostné podmienky. Takisto na aktuálnu klimatickú situáciu reaguje aj Pôdohospodárska platobná agentúra, ktorá v tejto súvislosti dáva zainteresovaným do pozornosti inštitút vyššej moci a mimoriadnych okolností. V ňom sa okrem iného uvádza, že v prípade, ak nastanú okolnosti vyššej moci a mimoriadnych okolností, je žiadateľ povinný Pôdohospodárskej platobnej agentúre písomne oznámiť túto skutočnosť do pätnástich pracovných dní odo dňa, keď je

žadateľ alebo ním poverená osoba schopná tak urobiť.

Hodnotiť, či je v pôde dostatok vlhky, alebo je naozaj suchá, môžu iba odborníci. A tak je celkom logické, že sa nedá hovoriť ani o katastrofickom suchu, ani o devastačných lejakoch. Sucho síce v niektorých našich poľnohospodársky obrábaných regiónoch bolo zo začiatku jari naozaj enormné. A ak vezmeme do úvahy viacročné deficity, potom ani následné dlhotrvajúce dažde, ktoré lokálne spôsobovali aj povodne, nevyrovnali v dostatočnej miere pôdny nedostatok vlhky. Škody na niektorých plodinách teda budú.

■ TICH O ZÁVLAHÁCH

Dažde odplavili aj diskusie o nevyhnutnosti zavlažovať a najmä – mať čím zavlažovať. Alebo ak aj hneď nezavlažovať, tak aspoň s disponibilnou vlhkosťou hospodáriť. Program takýchto opatrení je základným prvkom Akčného plánu na riešenie následkov sucha a nedostatku vody. „Jediným“ problémom tohto dokumentu z roka 2017 je iba to, že zostal aj po troch rokoch len dokumentom, teda na papieri. Prítom keď vznikol v gescii ministerstva životného prostredia (zopakujme si, že ešte v roku 2017), bolo jeho hlavným cieľom znížiť nepriaznivé následky sucha

a nedostatku vody na ľudské zdravie, životné prostredie, kultúrne dedičstvo a hospodársku činnosť. Na zníženie následkov sucha a pre splnenie minimálnych cieľov Akčného plánu v najbližších rokoch (2018 – 2020) bolo potrebné investovať do vybraných opatrení minimálne stoštyridsať miliónov eur, čo sa však nestalo.

■ POSTUP JE ZNÁMY

Členenie preventívnych opatrení na zadržiavanie vody v krajine vychádza okrem iného z katalógu EÚ, ktorý opisuje prírode blízke opatrenia na zadržiavanie vody v krajine. Stačí si ich preštudovať. Ďalej vychádzajú z aktívnych vodohospodárskych prvkov technickej infraštruktúry, slúžiacich na prerozdelenie vody v čase a v priestore. Tie, ktoré nám ešte

zostali, majú asi tretinovú kapacitu v porovnaní s rokmi do „zlomu“ 1989. Potom tu máme ešte navrhovanie energeticky úsporných infraštruktúrnych a obytných stavieb. Opäť iba v propagačných katalógoch, na seminároch a kolokviách. V praxi nie.

Spojený Akčný plán predpokladal rekonštruovať vyše päťsto kilometrov odvodňovacích kanálov a rozšíriť ich funkciu aj na zadržiavanie vody v krajine dobudovaním zariadení na reguláciu odtoku – trebárs stavidlami. Mali sa modernizovať a obnovovať existujúce a nové závlahové systémy s cieľom efektívnejšieho nakladania so závlahovou vodou a s energiou v úsilí stabilizovať a zvýšiť poľnohospodársku produkciu a jej kvalitu. Popri mnohých ďalších návrhoch padol aj záväzok vypracovať Národný akčný plán SR. Tento návrh však zostal tiež iba návrhom.

■ ČO TEDA TREBA?

Nevyhnutne a urgentne zabezpečiť obnovu melioračných kanálov v závislosti od ich funkčnosti, využívania a aktuálnych parametrov vodných zdrojov vrátane všetkých existujúcich nádrží. Zvýšiť podiel lokálnych závlah v súčasnej štruktúre spôsobov zavlažovania, najmä na pestovanie takých plodín, ktoré sú vhodné na pestovanie v daných klimatických podmienkach. Podporovať obhospodarovanie poľnohospodárskej pôdy spôsobom, ktorý minimalizuje pôdnu eróziu a podporuje nasiakavú, zádržnú schopnosť pôdy. Potom treba napríklad prehodnotiť a uskutočniť rozšírenie poľnohospodárskej produkcie na nevyužívanú poľnohospodársku pôdu, ktorá predstavuje alternatívu doterajším produkčným plochám. Nuž, a tiež musíme chrániť naše lesy pred všetkými druhmi škodcov vrátane tých bezohľadne podnikateľských...

Aktuálna problematika financovania Matice slovenskej

Ustanovizeň je podvyživená už desaťročie

Spracoval: (mrs) – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

V posledných dňoch bola Matica slovenská terčom útokov liberálnych médií, ktoré napádali jej opodstatnenie v 21. storočí. Podnetom na túto antikampaň proti národnej ustanovizni bolo vyhlásenie ministerky kultúry Natálie Milanovej, že najvyšší predstavitelia Matice slovenskej ju na pracovnom rokovaní o opodstatnenosti MS svojimi argumentmi nepresvedčili. Vyjadrila presvedčenie, že MS musí prejsť reorganizáciou, a navrhla prehodnotenie jej financovania prostredníctvom štátnej dotácie vo výške 1,5 milióna eura ročne. Tie sú vyčlenené v štátnom rozpočte a zmluvne ich posielajú na účet MS Ministerstvo kultúry SR.

Vyjadrenia ministerky niektorí vládni i opoziční politici kritizovali. Do Matice však smeruje poslancový prieskum Výboru Národnej rady SR pre kultúru a médiá, aby posúdil jej činnosť a prínos v oblasti ochrany národného a kultúrneho dedičstva a vo výchove k vlastenectvu. Samozrejme, bez štátnej dotácie by sa činnosť Matice slovenskej natoľko oklieštila, že by to v podstate znamenalo jej inštitucionálny koniec. Preto predstavitelia MS pripravili analytický materiál o problematike financovania inštitúcie a nutnosti navýšiť štátnu dotáciu, nie ju znižovať. Analýzu zaslali politikom, ktorí sa v rámci svojich pracovných kompetencií môžu stretnúť s Maticou slovenskou. Dokument uverejňujeme v skrátenej verzii.

■ DOTÁCIA ŠTÁTU

Zákon ustanovuje, že na plnenie úloh Matice slovenskej sa jej poskytujú dotácie a účelové dotácie zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (§ 2 ods. 1). Účelová dotácia sa Matici slovenskej už dlhodobo vypláca prostredníctvom rozpočtu Ministerstva kultúry SR (MK SR), a to vo výške 1 494 tis. eur, ktorá však nebola valorizovaná od roka 2011. Táto výška je schválená v zákone o štátnom rozpočte aj na roky 2020 – 2022. Dotácia MK SR je najvýznamnejší zdroj príjmov a financovania výdavkov ustanovizne a je rozhodujúca pre jej existenciu. Nepravdepodobne bola dotácia zvýšená v jednotlivých rokoch samostatnými dodatkami, a to v sume od 250 tisíc eur až 285 tisíc eur. V tejto súvislosti si dovoľujeme podotknúť, že náklady kultúrnych programov počas rôznych jednodňových štátnych osláv sú vyššie ako celoročná štátna účelová dotácia Matice slovenskej. Podľa našich informácií sa zvažuje presmerovať financovanie Matice slovenskej na existujúce nezávislé fondy. Tu si dovoľujeme upozorniť, že takéto fondy spravidla podporujú iba jednorazové aktivity, zatiaľ čo štátna účelová dotácia zabezpečuje základný chod ustanovizne, energie, budov, mzdové náklady odborných zamestnancov, vydavateľstva a pod. V súčasnosti je relatívne malá a akékoľvek odstrihnutie MS od štátnej účelovej dotácie bude znamenať jej faktickú likvidáciu. V prípade fondov uvedieme príklad, keď Maticu slovenskej zamietol Fond na podporu kultúry a umenia taký výostne odborný projekt, ako je vydávanie jazykovedného časopisu Kultúra slova či tradičného Orla tatarského a pod.

Súčasný stav neumožňuje rozvojovú činnosť a realizáciu nových projektov. Možno to uviesť na príklade odborných a vedeckých pracovísk Matice slovenskej. V súčasnosti má Matica slovenská päťstotri miestnych odborov vo všetkých kútoch Slovenska, dvestoštyridsaťtri umeleckých kolektívov, ktoré sú dobrovoľné a metodicky sú usmerňované dvadsiatimi profesionálnymi domami MS a piatimi oblastnými pracoviskami MS. V súčasnosti iba v niekoľkých D MS sú dvaja zamestnanci. Väčšina má iba jedného zamestnanca. Miestne odbory, D MS a OP MS v spolupráci s ústredím v Martine realizujú rôznorodú kultúrnu činnosť v obciach a mestečkách, kde sú mnohokrát jedinými aktívnymi kultúrnymi zložkami. Často matičiari akoby suplovali neexistujúce odbory kultúry a v niektorých oblastiach VÚC zrušené osvetové strediská.

Tradičnou činnosťou vyššie uvedených organizačných zložiek MS je organizácia kultúrnych, folklórnych, ochotníckych a mládežníckych či iných podobných podujatí (mnohé v spolupráci s cirkvami, napríklad prehliadky cirkevných speváckych zborov, cyrilo-metodské a gorazdovské

■ MZDOVÉ NÁKLADY

Každým rokom sa zvyšuje objem výdavkov na úpravu minimálnych miezd podľa zákona. V roku 2010 priemerná mzda v Matici slovenskej bola na úrovni 90,64 percenta priemernej mzdy v SR a v roku 2019 to už bolo len 80,13 percenta (pre porov-

Rok	Výška dotácie MK SR (aj priebežným ročným navýšením) v eur	Priem. počet zamestnancov (prepočítaný)	Priemerná mzda v Matici slovenskej v eur	Navýšenie miezd a odvodov z dôvodu zák. zmeny min. mzdy v eur
2010	1 859 696	117,74	769,00	2011,61
2011	1 494 000	117,49	786,00	399,27
2012	1 494 000	110,00	805,00	877,39
2013	1 494 000	116,96	824,00	3327,38
2014	1 494 000	121,48	858,00	5961,67
2015	1 494 000	85,50	859,00	17732,83
2016	1 514 000	84,07	912,00	17 457,02
2017	1 594 000	88,94	767,52	29 608,80
2018	1 734 000	84,82	858,64	50 495,85
2019	1 784 000	79,39	873,52	56 500,00
2020	1 744 000	82,20	874,99	23 750,00

slávnosti a pod.). Zároveň sa konajú akcie na osvetľovanie zabudnutých a neznámych osobností slovenského spoločenského, kultúrneho, politického i vedeckého života, udržiavanie a rozvíjanie kolektívnej historickej pamäti národa. Napríklad, čo sa toho týka, medzi rokmi 2017 až 2020 sme odhalili sami či v spolupráci najmä s obcami takmer štyridsať pamätných búst a tabúl.

Dalším čiastkovým príkladom je spolupráca so školami. Matica slovenská prostredníctvom svojich odborných a vedeckých pracovísk, D MS, OP MS a miestnych odborov spolupracuje so sto deväťdesiatimi ôsmimi základnými a strednými školami. V školách, s ktorými je podpísané memorandum, sa systematicky realizujú prednášky, divadelné scény či predstavenia, zapájanie žiakov do mimoškolských aktivít, súťaží, organizovanie poznávacích alebo vlastivedných výletov s cieľom duchovného, vedomostného a osobnostného rozvoja mládeže. Tieto aktivity však nemôžeme rozšíriť o ďalšie školy pre poddimenzovanosť našich odborných pracovísk, a práve doplnenie D MS a OP MS o nových metodických zamestnancov či navýšenie rozpočtových položiek by mohlo túto činnosť rozvinúť. V tejto súvislosti pripomenieme, že D MS a OP MS realizujú aj celý rad iných kultúrnych činností. Rovnako sú poddimenzované aj vedecké pracoviská v Martine a v Bratislave, ktoré rozvíjajú špecifickú vedu, tesne spojenú s činnosťou a aktivitami vydavateľstva MS, odbornými pracoviskami v regiónoch či miestnymi odbormi.

■ NUTNOSŤ ZVÝŠENIA

Pre Maticu slovenskú je potrebná dlhodobá rozpočtová stabilita a vzhľadom na súčasný stav cien služieb, tovarov a zákonom zvýšenú minimálnu mzdu v SR je na realizáciu jej základných úloh potrebné zvýšiť dotáciu na rok 2021 na úroveň 2 200 tis. eur. Za posledné roky sa podpora zo strany štátu výrazne navýšila inými inštitúciami, ale nie Maticu slovenskej. Dôvodmi, prečo je pre národnú ustanovizne problematiku zabezpečiť svoje fungovanie z úrovne dotácie 1 494 tis. eur, sú ekonomické ukazovatele Slovenskej republiky posledných rokov, ktoré priamo vplývajú na činnosť ustanovizne:

predpoklad, že do dvoch rokov sa zvýši minimálne o rovnakú sumu. Napriek viacerým plošným úsporným opatreniam (zníženie výkonov osvetlenia, optimalizácia času vykurovania a pod.) vplyvom rastu cien energií a vody došlo tiež k významnému nárastu nákladov na tieto nákladové kapitoly, a to o takmer tridsaťštyritisíc eur, čo je nárast o devätnásť percent. V roku 2019 je avizovaný výraznejší nárast cien elektrickej energie, čo opäť zvýši náklady.

■ VYDAVATEĽSKÁ ČINNOSŤ

Matica slovenská ako národná ustanovizeň je osvedčená vo vydávaní slovenskej periodickej a neprerodovej tlačie, ktorá má v prvom rade nekomerčný, vzdelávací a kultúrny charakter. V posledných rokoch sa enormne zvýšili ceny papiera, tlačiarenských služieb a autorských honorárov za umelecké vystúpenia. V súlade s rastom priemernej mzdy vzrástli ceny autorských honorárov a umeleckých vystúpení. Napriek skutočnosti, že MS upustila od financovania niektorých projektov s finančne náročnejšími externými subjektmi, nemožno ďalej tieto výdavky znižovať, aby nedošlo k výraznému zníženiu kvality a úrovne vystúpení vydávanej literatúry a periodik.

■ VEDECKÁ ČINNOSŤ

Podpora vedeckej a odbornej činnosti Matice slovenskej a súvisiacich vedeckých projektov je v oblasti slovenskej histórie, literatúry, jazykovedy a etnológie, vydavateľskej činnosti vedeckých a odborných publikácií, aktivít v oblasti krajských spolkov Slovákov žijúcich v zahraničí, ale i v archívnej a bádateľskej činnosti Archívu Matice slovenskej. Ďalej v zachovávaní, prezentácii a ochrane vzácných historických kostýmov a krojov v Požičovni kostýmov a krojov MS, ako aj sčasti s tým súvisiacim príslušným etnografickým výskumom, ktorá má v zbierke okolo tritisícpäťsto kusov rôznych krojov a kostýmov, v mnohých prípadoch s veľkou historickou hodnotou. V celkovo šiestich vedecko-odborných útvaroch v týchto oblastiach v súčasnosti pracuje dvadsať pracovníkov, čo je dlhodobý výrazne poddimenzovaný stav, ktorý dovoľuje realizovať len veľmi obmedzený rozsah vedeckých projektov a mnoho v podstate už pripravených zámerov a vedeckých projektov nie je možné zrealizovať pre nedostatok finančných zdrojov. V minulosti (päť až desať rokov dozadu) ešte v týchto útvaroch pracovalo celkom dvadsaťpäť až dvadsaťšesť odborných pracovníkov.

Pre úplnosť uvádzame, že veda je spolu s matičným hnutím integrálnou súčasťou ustanovizne a jej činnosť je upravená v ustanoveniach § 3 zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení neskorších predpisov.

– Vedu realizujeme na celonárodnej úrovni v sieti našich vedeckých útvarov:

- Slovenský historický ústav MS – oblasť slovenskej národnej histórie
- Slovenský literárny ústav MS – oblasť slovenskej literatúry a jazykovedy
- Archív MS – oblasť akvizície, starostlivosti o archívne dokumenty a ich spracovanie
- Krajské múzeum – oblasť styku, spolupráce a udržiavanie a rozvíjanie národnej identity a vzťa-

hových k Slovenskej republike Slovákov žijúcich v zahraničí

– Stredisko národnostných vzťahov – výskum a dokumentácia vzťahov medzi slovenským národom a národnostnými menšinami žijúcimi v SR

Okrem týchto útvarov sa na podpore vedy a výskumu spolupodieľajú aj iné útvary, napríklad Vydavateľstvo MS, a to vydávaním publikácií z vedeckej činnosti. Ďalej Požičovňa kostýmov a krojov MS formou etnografického výskumu a popularizácie v oblasti histórie odievania na Slovensku. Rozpočtový projekt Hlavné aktivity MS podporuje niektoré podujatia vedecko-odborného charakteru (vybrané semináre, konferencie a pod.) a samostatný projekt Podpora vedeckých aktivít – teda podpora vedeckých aktivít s vydávaním publikácií, najmä vedeckých záujmových odborov MS, ktoré sú zriadené na báze dobrovoľnosti pracujúcich členov.

Na dostatočný a výraznejší viditeľný výkon Matice slovenskej je potrebné, aby sa počet odborných pracovníkov zvýšil zo súčasného dvanásť na dvadsaťdva, teda celkom o desať pracovníkov, čo by predstavovalo len na mzdových nákladoch odhadom okolo stopäťdesiatitisíc eur ročne navyše. (Podrobnejšie finančnú problematiku vedy MS analyzujeme v samostatnej časti tohto dokumentu nižšie.) Celková potreba navýšenia finančnej podpory vedy a vedeckých aktivít pre Maticu slovenskú vo forme navýšenia účelovej dotácie MK SR je dvestodesaťtisíc eur ako trvalá zložka každoročnej dotácie MK SR. Pre aktuálny prebiehajúci rok 2020, resp. jeho zvyšnú časť, by bola potreba navýšenia dotácie aspoň päťdesiat percent požadovanej sumy pre matičnú vedu. Týmto by sa mohol naštartovať proces podpory vedy v MS, ktorý by sme dokončili v roku 2021.

■ REGIONÁLNA KULTÚRA

Matica slovenská podporuje rozvoj regionálnej kultúry rovnomerne na celom území SR prostredníctvom svojich miestnych odborov Matice slovenskej, ako aj záujmových odborov MS, kde sú im miestne nájomné i domy Matice slovenskej a oblastné pracoviská MS. Na túto činnosť poskytla Matica slovenská zo svojho rozpočtu v roku 2019 celkovo šesťdesiatpäťtisíc eur z vlastných matičných príjmov (nie z dotácií štátu), čo je maximum našich ekonomických možností. Táto suma bola rozdelená na 361 projektov regionálnej kultúry. Uvedomujúc si skutočnosť, že MS zastreňuje 503 miestnych odborov s 27 480 členmi, 243 umeleckých skupín a kolektívov, 34 divadelných súborov a 14 záujmových a vedeckých odborov, je táto suma podpory (jeden projekt 100 – 450 eur) viac-menej symbolická. Tu je potrebné zdôrazniť, že pri ročnom rozpočte MS zhruba dva milióny eur ide o rozpočet jednej obce s približne tritisíc až štyritisíc obyvateľmi, a to si plní Matica slovenská svoje zákonné úlohy celoslovenského i miestneho charakteru na celom území SR. V mnohých krajoch a regiónoch sú miestne odbory Matice slovenskej pevnou súčasťou regionálnej kultúry, dokonca bez miestnych odborov MS by v mnohých regiónoch Slovenska takmer úplne absentovala miestna kultúra. Na dostatočnú podporu regionálnej kultúry by Matica slovenská potrebovala vynakladať minimálne stodvadsaťtisíc eur ročne a viac a zároveň chce získať tieto prostriedky z prostriedkov dotácie MK SR.

■ HLAVNÉ AKTIVITY A PROJEKTY

V rámci projektu Hlavné aktivity MS Matica slovenská uskutočňuje množstvo celomatičných projektov celostátneho významu či významné podujatia a aktivity v rámci krajov SR. Súčasný rozpočet je v tomto ohľade nepostačujúci.

Futbalista Ján ĎURICA o spomienkach zo zelených trávnikov, na ktoré sa nezapúba V každom zápase som chcel dať zo seba to najlepšie

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív (jď)

Medzi najväčšie úspechy slovenského futbalu v ére samostatnosti, okrem postupu našej reprezentácie na majstrovská sveta 2010 v Juhoafrickej republike a majstrovstvá Európy 2016 vo Francúzsku, je aj úspešná účasť Artmedia Petržalka v skupinovej fáze Ligy majstrov v sezóne 2005/2006. Jedným zo strojcov týchto úspechov bol aj bývalý slovenský reprezentant Ján ĎURICA. Spolu s Martinom Škrtelom tvoril takmer celé desaťrocie pevnú súčasť našej obrany.

• **Ako bývalý futbalový reprezentant ste boli súčasťou skvelého kolektívu, ktorý dokázal zabezpečiť premiérovú účasť Slovenska na veľkých turnajoch. Vráťme sa však na začiatok. Aké boli začiatky vašej futbalovej kariéry?**

Ako dunajskostredský rodák som začínal s futbalom v miestnom Dome detí a mládeže. Neskôr som sa dostal do maďarskej športovej školy, kde všetci rozprávali len po maďarsky. Bola to pre mňa prvá náročná prekážka, ktorej som musel čeliť. Žil som na Slovensku, a popritom som musel hrať v mužstve, v ktorom pôsobili len maďarsky hovoriaci hráči. Tým, že som vôbec neovládal maďarčinu, odstraňovali ma a neprijali medzi seba. Aby som sa vôbec mohol presadiť, musel som sa naučiť hovoriť po maďarsky. Podarilo sa a nakoniec som sa stal súčasťou kolektívu. Neskôr som sa prebojoval aj do v prvého tímu. Tréner Tibor Sagan mi dal šancu v zápase s Prešovom, v ktorom sme vyhrali 2 : 1. Takto sa začala moja futbalová kariéra. Som presvedčený, že som si vybral správnu životnú cestu...

• **Po prestupe do Artmedia Petržalka ste v sezóne 2004/2005 pod vedením Vladimíra Weissu získali prvý slovenský titul. Vďaka tomu tím automaticky nastúpil v predkole Ligy majstrov. Čo bolo základom tohto úspechu?**

Keďže Dunajská Streda hrávala s Petržalkou priateľské zápasy a tréner Weiss už v tom čase perspektívne tvoril svoje mužstvo, vybral si aj mňa. Tak som sa dostal do Petržalky. Spolu so mnou prišlo vtedy veľa nových hráčov. Weissovi sa podarilo zložiť naozaj veľmi silné mužstvo prevažne z hráčov slovenskej ligy, ktoré sa nakoniec v sezóne 2005/2006 prebojovalo do skupinovej fázy Ligy majstrov. Klobúk dolu pred ním, že vedel najmä zo slovenských hráčov vyťažiť maximum. Vďaka tomu sme dokázali odohrať vyrovnané zápasy s najlepšimi klubmi v Európe.

• **Po vyradení kazašského klubu Kajrat Almaty ste vďaka vysokému víťazstvu na domácej pôde senačne vyradili aj škótsky veľkoklub Celtic Glasgow. Ako ste sa dokázali namotivovať na taký dôležitý zápas?**

Po nevydarenom prvom zápase v Kazachstane sme na domácej pôde postúpili až gólom v predžení, ktorý strelil Pavol Staňo. Mali sme vtedy obrovské šťastie. Potom prišiel zápas s Celticom Glasgow. Doma sme senačne vyhrali 5 : 0, čo nikto nečakal. Vyšlo nám naozaj všetko. Z každej veľkej väčšej šance sme dokázali skórovať. Postupne nám narastalo sebavedomie. Tréner Weiss bol vynikajúci motivátor. Vedel z každého jedného hráča vyťažiť maximum. Všetci očakávali, že my dostaneme päť gólov a bude vymaľované. A zrazu, keď sa vyhralo 5 : 0, tak všetci zostali príjemne zaskočení. Priznám sa, nečakal som, že v odvetnom zápase na horúcej škótskej pôde dostaneme až štyri góly, pretože každé jedno mužstvo, ktoré dobre bráni, môže dostať maximálne jeden-dva góly. Stala sa však taká nemilá príhoda. Ku koncu prvého polčasu mi roztrhali dres. Ziaľbohu, realizačný tím

nemal pre mňa na hráčskej lavičke naporúdzi náhradný. Ak som chcel v zápase pokračovať, musel som sa ísť do šatne prezliecť, čo chvíľu trvalo. Artmedia hrala skoro osem minút s desiatimi hráčmi, čo súper využil. Strelil druhý gól a začalo mu rásť sebavedomie. Nastali pre nás ťažké chvíle. Nakoniec všetko dobre dopadlo. Ešte som nikdy nevidel mužstvo, ktoré by sa tak radovalo po vysokej prehre...

• **Po vyradení srbsko-čiernehoho majstra Partizan Beograd sa Artmedia Petržalka prebojovala do skupinovej fázy**

Za najväčšie úspechy svojej futbalovej kariéry Ján ĎURICA považuje účasť na svetovom a európskom šampionáte a vysoko pritom vyzdvihuje vklad oboch trénerov, čo sa o to zaslúžili – Vladimíra Weissu a Jána Kozáka.

Ligy majstrov. Čo stálo za týmto úspechom?

Obrovské plus musím opäť vyjadriť trénerovi Weissovi a jeho asistentovi Mišovi Hippovi. Boli sme veľmi dobre pripravení najmä po fyzickej stránke. To bola pre nás veľká devíza. Samozrejme, aj náš súper bol na nás veľmi dobre pripravený. My sme však s ním držali krok, a dovoľím si tvrdiť, že v niektorých fázach sme boli aj lepšie mužstvo. Počas rozhodujúceho penaltového rozstrelu som bez problémov skóroval. Po mne išiel „na jedenástku“ súper. Nepremenil, a tak sa nám podarilo postúpiť do skupinovej fázy Ligy majstrov.

• **Ako by ste zhodnotili pôsobenie Artmedia Petržalka v skupinovej fáze Ligy majstrov?**

Po domácej prehre s Interom Miláno sme nastúpili proti nedávnomu víťazovi Ligy majstrov a Pohára UEFA FC Porto. Hrala tam silná generácia – čo meno, to pojem. Zápas v Porte bol pre mňa jeden z najkrajších v mojej kariére. Otočiť zápas z 0 : 2 na 3 : 2 bol pre nás obrovský úspech. Sú to spomienky, na ktoré nikdy nezabudnem.

• **V základnej skupine sa vám podarilo po senačnom víťazstve v portugalskom Porte vybojovať tri remízy. K postupu do osemfinále Ligy majstrov už chýbal len jeden bod...**

Ano. V rozhodujúcom zápase s FC Porto na domácej pôde nám nemecký rozhodca Markus Merk neodpísal jasný faul portugalského obrancu Pepeho na Blažaja Vaščáka, ktorý išiel sám na brankára Vitora Baiu. Myslím si, že aj doma sme mali na to, aby sme FC Porto znovu porazili. Bola to obrovská škoda. Po tomto zápase spolu so

mnou prestúpilo veľa hráčov Artmedia Petržalka do iných klubov...

• **Vaša futbalová kariéra pokračovala potom v Rusku. Aké podmienky mali zahraniční hráči v ruskom futbale?**

Každý hráč, ktorý ide do zahraničia, musí byť vždy lepší ako domáci. Pre mňa to bolo niečo nové. Musím pravdu povedať, že zo začiatku to bolo pre mňa veľmi ťažké. Po príchode Vlada Weissu do Saturnu Moskovská oblasť mi padol obrovský kameň zo srdca. Po vypadnutí Saturnu som prestúpil do Lokomotivu Moskva. V Rusku som

nás aktuálni majstri sveta Taliani. Nikto nečakal, že by Slovensko mohlo vyhrať. Stalo sa. Nemali sme čo stratiť. Nemali sme skúsenosti s veľkými turnajmi. Boli sme „malé“ mužstvo, ktoré naozaj s malickou dušičkou išlo do tohto zápasu. Povedali sme si. Čo sa môže stať? Takto nejako sme boli nastavení. Mali sme vždy pokoru, ale do zápasu sme vždy išli na sto percent a každý jeden z nás dal do toho maximum. Preto aj prišli tie úspechy. A šokovali sme celý športový svet. Boli to krásne chvíle.

• **Vo vyradovacej fáze turnaja na nás čakalo veľké Holandsko...**

Ešte pred zápasom sme si povedali, že bude veľmi dôležité ubrániť holandského útočníka Arjena Robbena. Napriek tomu sa mu vo veľmi krátkom čase podarilo skórovať. Tam sa ukázala jeho veľkosť. Celý holandský tím disponoval najlepšimi svetovými hráčmi. Povieš si, že ja ho ubránim, ale jednoducho to nejde. Niekedy je to aj zhoda náhod. Takito hráči takmer vždy dokážu z niekoľkých pokusov minimálne raz úspešne zakončiť. Klobúk dole pred kvalitou tohto hráča. Na takejto úrovni futbalu je každý jeden detail veľmi dôležitý. Je preto obrovská škoda, že Robo Vittek nepremenil svoju obrovskú šancu. Zápas by sa určite vyvíjal iným smerom. Veď k úspechu niekedy vážne chýbajú len milimetre. Niekedy chýba aj rovných meter rozhodcu, a možno aj trošku šťastia. Ale taký je futbal. Napriek tomu som hrdý, že sme pri premiérovej účasti Slovenska na veľkých turnajoch postúpili zo skupiny. Som rád, že som mohol byť pri tom. Nikdy na to nezabudnem.

• **Pod vedením Jána Kozáka vaša generácia o šesť rokov neskôr zabezpečila prvú účasť samostatného Slovenska aj na majstrovstvách Európy vo Francúzsku. Vo vydatorej kvalifikácii ste dokázali poraziť nielen silnú Ukrajinu, ale aj aktuálnych majstrov Európy Španielov...**

V zápase so Španielskom opäť podal každý jeden hráč viac ako stopercentný výkon. Domáca výhra nad Španielskom, ale aj víťazstvo na Ukrajine nám v konečnom zúčtovaní zabezpečilo našu premiérovú účasť na záverečnom turnaji. Treba jasne povedať, že Španieli mali omnoho viacej šanci ako my. Vynikajúci výkon podal brankár Matúš Kozáčik. Všetci sme siahli na dno síl. Bol to nádherný zápas, na ktorý tiež nikdy nezabudnem. Opäť veľká vďaka patrí slovenským fanúšikom.

• **V skupinovej fáze ME sme vďaka víťazstvu nad ruskou reprezentáciou a vydetou bezgólovou remízou s Anglickom postúpili na turnaji ďalej...**

V nevydarenom prvom zápase s Walesom možno rozhodol moment, keď na začiatku zápasu Marek Hamšík nepremenil svoju vyloženú šancu. Platilo staré známe: nedáš – dostaneš. Prehrali sme 1 : 2. Podobne ako v Južnej Afrike aj tu sme kalkulovali, že ak vyhráme s Walesom, s Rusmi chytíme jeden bod, sme v osemfinále. Nakoniec všetko dopadlo úplne inak. Ak sme chceli postúpiť do vyradovacej fázy turnaja, museli sme nad Ruskom bezpodmienečne zvíťaziť. Podarilo sa. Mali sme tri body. Pre mňa osobne to

Ján ĎURICA patril dlhé roky k oporám mužstiev, za ktoré nastupoval doma i v zahraničí, a rovnaké hodnotenie si vyslúžil aj v reprezentačnom drese svojej vlasti.

bol veľmi dôležitý zápas. Tým, že som v Rusku odohral desať rokov, chcel som sa ukázať. Modlil som sa: Pane, Bože, pomôž mi tento zápas vyhrať. Víťazstvo 2 : 1 a obrovská radosť. K istému postupu do osemfinále nám však chýbal jeden bod. Prišlo na rad Anglicko. Bol to presne taký istý zápas ako proti Španielom. Obrovská koncentrácia. Angličania boli pre nás naozaj silný súper. Remíza stála veľa síl. Bol to pre nás vydetý bod, ktorý nás nakoniec pri našej premiérovej účasti posunul do osemfinále turnaja.

• **Napriek víťazstvu v prípravnom zápase s aktuálnym majstrom sveta Nemeckom tesne pred začiatkom turnaja ste nezopakovali proti tomuto súperovi podobný výkon v dôležitom osemfinálovom zápase...**

Podobne ako v zápase s Holandskom aj v tomto prípade opäť rozhodla kvalita súpera. Nemci boli jednoznačne lepší tím a zaslúžene postúpili do štvrtfinále.

• **Minulý rok ste ukončili vašu bohatú a úspešnú futbalovú kariéru. Ako hodnotíte stav slovenského futbalu z pozície bývalého hráča?**

Myslím si, že máme potenciál aj do budúcnosti. Aj dnes máme veľmi dobrú generáciu mladých a perspektívnych hráčov. V prvom rade to je Milan Škriniar, ktorý pravidelne nastupuje za špičkový európsky veľkoklub Inter Miláno. Záujem o neho už dnes prejavili aj niektoré anglické a španielske veľkokluby. Netreba zabúdať ani na Martina Valjenta. Ako hráč španielskej Malorky v najvyššej súťaži pravidelne nastupuje proti najlepším hráčom sveta. Veľká škoda, že v reprezentácii nedostal viac priestoru. Určite by bol pre náš tím obrovským prínosom. Veľkú perspektívu má aj Denis Vavro. Napriek tomu, že ako hráč Lazio Rím nie je členom základnej jedenástky, má kvalitu. Pevne verím, že jeho šanca ešte prídje. Treba si však uvedomiť, že je veľmi dôležité, aby sa našu reprezentáciu v prvom rade hrali hráči so zápasovou praxou.

• **Ako vnímate výstavbu a modernizáciu futbalovej infraštruktúry na Slovensku?**

Veľmi pozitívne. Konečne sa aj na Slovensku rozbehla výstavba nových štadiónov. Musíme si však uvedomiť, že jedna vec je vybudovať štadión či založiť mládežnícku akadémiu, ale dôležité je, ako pracujete s mládežou. Veľmi dobre to povedal hokejový tréner Miroslav Lažo, že tí najlepší musia trénovať naše deti. V porovnaní s okolitými štátmi dávame na šport oveľa menej peňazí. Nemôžeme sa preto čudovať, že sú úplne niekde inde ako my. Myslím si, že aj záujem slovenského fanúšika o našu najvyššiu súťaž postupne upadá. Na zápasoch nie sú vypredané štadióny. Toto je hlavný problém. Nad týmto sa treba konečne zamyslieť.

Matica opäť pozýva do Štiavnických vrchov na Národný výstup na vrch Sitno Pekelný vrch v turistickom raji

Text a foto: Jozef SLIACKY

Sitno, dominantu nielen Štiavnických vrchov, ale i juhu stredného Slovenska, ospieval ľud i básnici. „Žena mu odišla, bodaj viac neprišla, bodaj sa prepadla do pekla, do sitna.“ Ľudová pesnička nám pripomína, čo si naši dávni predkovia predstavovali pod slovíčkom sitno alebo sietno.... Nuž, dnes nám môžu peklo pripomínať len letné horúčavy, ktoré vyťahujú na čelo kvapky potu, nech sa na Sitno (1 009 m. n. m.) vyberieme z ktorejkoľvek strany.

Najkratší, asi hodinový je výstup od Počuvadlianskeho jazera, ktoré opäť privíta aj účastníkov Národného výstupu, ktorý organizuje Matica slovenská 19. júla.

■ ZĎALEKA HO VIDNO

Tatárska lúka, ktorou prejdeme k vrcholovému bralám, je podľa povesti miestom, kde pred vyše siedmimi storočiami táborili tatárske hordy. Zúfalí obrancovia napiekli z poslednej múky koláče a zhodili ich zo skál. Tatári pochopili, že Sitno je pre nich nedobytné, nasadli na kone a odtiahli. Východiskom však môže byť aj samotná Banská Štiavnica, resp. dediny v jej susedstve. Napríklad Ilija, ktorá sa pýši unikátnym románskym Kostolom sv. Egidia, alebo Prenčov, ktorý je známy – okrem iného – ako pôsobisko Andreja Kmeťa.

Neúnavný bádateľ Andrej Kmeť často stúpala k andezitovým vrcholovým bralám. „Vyšších vrchov v blízkosti dosť, ale krajších nad Sitno nie! Ono je najvyšším vrchom v stolici hontianskej. Práve zato, že zo všetkých strán vyvýšený je nad okolie svoje v podobe homolovitej, z ďaleka široka padá cestovateľovi do oka a každý, keď ho na ďalekom, ďalekom obvode zazrie, pýta sa, čo to za vrch? A dostane odpoveď: je to Sitno.“ napísal A. Kmeť vo Velebe Sitna, potvrdzujúci slová ľudovej piesne „Sitno, moje Sitno, zďaleka ťa vidno, len toho nevidím, koho rada vidím!“

„Zo Sitna najkrajšiu panorámu poskytuje sever, a síce pohľad na najbližšie okolie.“ pokračuje Andrej Kmeť. „Tam biely svätoantonský kaštieľ v zeleni ako plávajúca labuť na zelenom jazere v nádherom rozsiahlom parku; tam roztratená sem tam po „visáciach“ Štiavnica kopcoch“ (cituje Hollého) so sveto-

Na Sitne v stredoveku vyrástol hrad, ktorý bol dôležitým oporným bodom proti osmanskému nebezpečenstvu. Skazu mu však privodili kuruci počas stavovských povstaní, ktorí ho premenili na ruiny...

chýrnom Kalváriu; tam vrch Paradajz, s križom na temene brdo Tanádu; Vindšachta, Štefultov, Sitnianska s domkami roztratenými po úbočiach ako Betlehem.“ O pravdivosti Kmeťových slov sa môžeme presvedčiť i dnes.

■ SITNIANSKE RUŽE

Prenčovský kňaz Andrej Kmeť si všimol rastlinstvo Sitna. Obdivoval a skúmal najmä jeho ruže. Azda bol inšpirovaný inou ľudovou piesňou „Tam hore na Sitne, biela ruža kvitne, kto chce mladú ženu, nech si ide pre ňu...“ Ale v roku 1863 v Tovarštvě opísal aj novú lipu Tilia sitnensis, ktorá sa dnes vníma ako poddruh alebo varieta lípy veľkolistej (Tilia platyphyllos). Okrem Sitna rastie v okolí Banskej Hodruše a na vrchu Demian nad Hronskou Breznicou.

Meno Andreja Kmeťa nesie diaľkový turistický chodník, ktorý spája jeho rodnú Bzenicu s Prenčvom, ako i chata, ktorá je po rokoch nečinnosti opäť v prevádzke. Vznikla v roku 1929 prebudovaním pôvodnej horárne. Nad

ňou je budova rozhľadne, ktorá stojí na mieste filagórie z roka 1727. V roku 1852 do nej udrel blesk. Edmund Téry, banský lekár v Banskej Štiavnici, vášnivý turista, horolezec a propagátor spoznávanie krás vlasti a zdravého pohybu v prírode, presvedčil majiteľa sitnianskeho panstva Filipa Koburga, aby rozhľadňu obnovil a zabezpečil ju bleskozvodmi. V nej sú dnes umiestnené exponáty, ktoré nám približujú sitniansku prírodu i históriu.

■ PRÍRODNÁ REZERVÁCIA

„Na Sitne som takrečeno zostarel,“ napísal Andrej Kmeť. „Po jeho bralách a úbočiach, po horách a krovínach potrátil vlasy aj podošvy. Ktože mal opísať Sitno iný ako ja, aby som si zarobil na nové podbitie; plešina na hlave mi i tak nezarastie.“

Jeho archeologické výskumy potvrdili osídlenie ľuďom lužickej kultúry z konca doby bronzovej. Val vtedajšieho hradiska je dodnes viditeľný. Asi v 13. storočí postavili na Sitne hrad, ktorý bol sídlom feudálneho panstva, ale aj dôle-

Tam hore na Sitne biela ruža kvitne...

žitým obranným bodom v čase osmanského nebezpečenstva. V roku 1703 sa ho zmocnili Rákócioví kuruci a pri ústupe ho o sedem rokov neskôr zničili.

Sitno je od roka 1951 prírodnou rezerváciou európskeho významu s výmerou 93,68 hektára. Okrem brál so svojou flórou a faunou sú chránené porasty pralesného charakteru. Napriek tomu v socialistických rokoch „ozdobila“ vrchol veža televízneho vysielača, ku ktorému vedie asfaltová cesta. Vjazd na ňu je, samozrejme, bežným motoristom zakázaný, ale zdatní cykloturisti si vďaka nej môžu zmerať sily s legendárnou horou.

■ SITNIANSKI RYTIERI

Sitno je opradené množstvom povestí. Najznámejšie z nich literárne spracoval Jozef Horák. I tú, ktorá hovorí o sitnianskych rytieroch zakliatých v útrochách brál. Vraj každý siedmy rok vyjde jeden z nich von, aby zistil, či slovenský ľud nepotrebuje pomoc. Trikrát sa opýta: Či už? Keď mu nikto neodpovie, obráti sa a vchod do skál sa za ním na ďalšie sedemročné zatvorí. Na Sitne vraj vyhrávali aj slávni sebechebskí hudci. Nie však pánom, ale zbojníkom. Nuž, a „skala vernosti“ je podľa povesti pamiatkou na krutého hradného pána, ktorý veril, že zamurovaním krásnej panny do múrov sa stane hrad nedobytnou pevnosťou. Našiel sa však junák, ktorý dievčinu vyslobodil, ale pri úteku ich zasiahli strely a zmenili sa na skalu.

Sitno nemožno obísť ani medoústym básnikom Andrejom Sládkovičom. Dovedel naň z Vartovky nad rodnou Krupinou, popod jeho úbočia chodil na štúdiá do Banskej Štiavnice.

Vrch s pekelným názvom je už dávno rajom tých, ktorí cítia v krvi potrebu vyjsť si do prírody a spoznávať otčinu. Veríme, že to tak pocítia aj účastníci matičného výstupu.

BESEDNICA

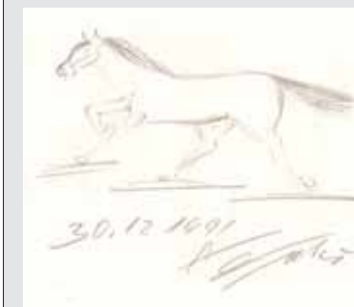
Alexander Dubček sa narodil 27. novembra 1921 v rovnakom dome ako pred ním v roku 1815 Ľudovít Štúr, ktorého otec evanjelický farár tu pôsobil ako učiteľ. V dlhom dome, kde bývali, sa nachádzala okrem bytu súčasne aj škola. V tomto dome žili Štúrovci i Dubčekovci. Ako sa k bytu dostali tí druhí? Keď sa Dubčekov otec vrátil spolu s manželkou a so starším synom z robôt v Amerike do Uhrovcu, nemali kde bývať. Pani Dubčeková už v tom čase nosila pod srdcom Alexandra... Zašli za evanjelickým učiteľom a súčasne farárom Alexandrom Trančíkom, ktorý mal vlastný domček, a tak nebýval v starom učiteľskom služobnom byte. Pán farár vybavil, aby do vyriešenia nepriaznivej situácie sa mohli Dubčekovci nasťahovať do bytu a žiť v tomto služobnom obydli. Onedlho pani Dubčeková porodila druhého syna. Napriek tomu, že mali pre neho vybrané iné meno, pokrstili ho z vďaky po pánovi farárovi, ktorý sa zároveň stal Alexandrovi krstným otcom...

Dubček mal meno po uhrovskom farárovi

Alexander Dubček mal rád deti – nielen tie vlastné Petra, Pavla a Milana, ale i všetky ostatné, ktoré mu osud poslal do cesty. Možno aj preto, že detská téma bola pre neho vždy veľmi citlivá – ich prvorođený syn zomrel a je pochovaný v Trenčíne, a to ho urobilo ešte pozornejším pri tejto téme. V Trenčíne mal mnoho známych a priateľov, k nim patrila aj rodina Jablonských.

Keď mu v roku 1990 zomrela manželka, chodil k priateľom do Trenčína ešte častejšie. Nechýbal ani na Vianoce 1991. Chystali sa spolu osláviť Silvester, ktorý bol vlastne v jeho živote posledný, lebo prvého septembra 1992 jeho služobné auto havarovalo na diaľnici pri Humpolci a siedmeho novembra 1992 zomrel. Keďže deti syna Janky Jablonskej, teda jej vnúčatá Tánička a Jakubko, nechceli ísť spať, stará mama sa veľmi hnevla, lebo bolo neskoro, a aj keď bolo deň pred Silvestrom, na poriadok sa dbalo. Ako spomína Janka, Šaňo vtedy vnúčatám sľúbil, že ak poslúchnu starú mamu, tak im nakreslí konika. Deti sa usadili k nemu a Alexander Dubček konika naozaj nakreslil. Zobrali si ho do postielky a držali svorne, až kým nezaspali. Kresbu pridal aj Teodor Baník, ktorý neskôr vymodeloval viacero pamätníkov Alexandra Dubčeka. K jeho dielam patrí aj ten v Slávičom údolí v Bratislave, kde spí večným spánkom Alexander. Ako sa hovorí, drobné príhody niekedy napovedia o človeku viac ako dlhé romány.

Lubomír PAJTINKA

Koník nakreslený Alexandrom DUBČEKOM obyčajnou ceruzkou sa zachoval až do súčasnosti.

Trvalo trinásť rokov, kým maďarské úrady ustúpili vôli národovcov Spolok sv. Vojtecha má stopäťdesiat rokov

Text a foto: František KLIMO

Túžba založiť skutočne národný spolok s veľkou účasťou členov z ľudových vrstiev dominovala medzi slovenskými národovcami už od bernolákovských rokov a za jeho splnenie považujeme založenie Matice slovenskej a Spolku sv. Vojtecha. Obdivujeme vytrvalosť nadšencov, ktorí odolávali neúspechom pri schvaľovaní spolku, najmä Andreja Radlinského. Takto v období maďarizácie ich vtedajšie úrady trápili skoro trinásť rokov.

Vôľa a sústredené úsilie slovenských národovcov sa naplnili v roku 1870, keď bol založený Spolok sv. Vojtecha – celoslovenská organizácia, ktorá bola zameraná na mravné a kultúrne celoslovenské povznesenie slovenského národa, lebo možnosti rozvoja vtedy v týchto oblastiach života boli v Trnave a na celom Slovensku veľmi obmedzené.

Zámerom osnovateľov spolku, najmä jeho zakladateľa Andreja Radlinského, bolo združovať učiteľov, kňazov, mládež, roľníkov a robotníkov z celého územia Slovenska, rozširovať mravno-náboženskú vzdelanosť, praktizovať náboženstvo v živote a zveľaďovať základné školy. Tento program sa mal naplniť vydávaním a rozširovaním literatúry, kníh a periodík. V podmienkach 19. storočia išlo o základné úlohy na záchranu národného života proti prebiehajúcemu odnárodňovaniu Slovákov.

Uhorská vláda nedovolila pomenovať spolok podľa našich vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda, teda obnoviť úctu k nim a hlásiť sa k ich dedičstvu, vrátane v ich časoch existujúcej samostatnej cirkevnej provincie, naši mali záujem, aby sa celý národ hlásil k veľkomoravskej ideji, čo by znamenalo utužiť národnú jednotu.

Známa značka a sídlo Spolku sv. Vojtecha v Trnave

Zakladateľ Spolku sv. Vojtecha Andrej Radlinský (8. 7. 1817 – 26. 4. 1879), organizátor slovenského národnokultúrneho života a vydavateľ patrí k najzaslúžilejším osobnostiam slovenského národného, náboženského a kultúrneho života 19. storočia.

Spolok sv. Vojtecha založili v Trnave 14. septembra 1870 a v embéle má slová Fidei et scientiae, našimi slovami službu viere a vede, ktorú počas svojej existencie poctivo plní.

Po vzniku prvej ČSR činnosť Spolku vzrástla po všetkých stránkach. V päťdesiatych rokoch minulého

storočia bola všemožne utľmovaná. Nový rozvoj nastal po obnove činnosti a prijatí nových stanov v roku 1990. Spolok sv. Vojtecha sa teší aj zo spolupráce iných kresťanských, iných národností a mimovládnych organizácií.

Slovenské slovo šírila najmä prostredníctvom veľmi populárneho Pútника svätovojtešského, čo malo osobitný význam po násilnom zatvorení Matice slovenskej. Ľudový obrázkový kalendár Pútnik svätovojtešský vychádzal od roka 1870 (nevýšiel iba v roku 1919 pre nedostatok papiera).

Pri základoch spolku stál kňaz Andrej RADLINSKÝ.

Náklad kalendára sa po prvej svetovej vojne menil v priebehu rokov podľa počtu členov Spolku sv. Vojtecha, najviac v doterajšej histórii, napríklad v roku 1953 vyšiel v dvestodvadsaťtisíc exemplároch. Na Pútniku svätovojtešskom vidíme chronologický vývoj topografickej aj grafickej stránky kníh, vývin spisovnej slovenčiny, publicistiky, krásnej literatúry, sociológie a historiografie. Posledné roky vychádza v novej grafickej úprave, ktorá v sebe prepája históriu a súčasnosť, výtvarná stránka bola v každom ročníku zverená inému ilustrátorovi a mimo perokresieb publikáciu dopĺňujú aj farebné fotografie.

Aj vďaka pomoci amerických Slovákov sa spolok stal najväčšou kultúrnáboženskou organizáciou slovenských katolíkov, ktorá prežila všetky politické zmeny na Slovensku ako najväčšia kresťanská kultúrno- výchovná inštitúcia. V jej vedení sa vystriedali: Andrej Radlinský, Štefan Závodník, Juraj Slotka, Ján Palárik, Andrej Hlinka, Ján Pöstenyi, Martin Kollár, Marián Blaha, Ferdinand Juriga.

Starobylé, svetoznáme, povznášajúce ducha i telo – také sú Trenčianske Teplice

Na oblúbených miestach Andreja Bagara

Ivan BROŽÍK – Foto autor (1) a Štefan KAČENA (3)

Miesto, kde sa vám chce zostať. Ak to práve nemôžete, tak aspoň kam sa vám treba občas vracat'. Kúpeľné mestečko, učepené v doline mimo bežného ruchu, v takmer absolútnom pokoji, no iba necelých sedem kilometrov od diaľnice a nejakých päť a pol kilometra od významného železničného uzla...

Miesto, kam vás počas voľných dní v týždni zavezie nostalgická električka na úzkom rozchode, s parkom, kde obnovili promenádne koncerty neďaleko legendárneho Kursalonu. Ten je naozaj a bez pochybností architektonickým unikátom, svetoznámym historickým architektonickým artefaktom, ktorý sa nachádza v pokojnom prostredí kúpeľného parku. História Kursalonu siaha až do druhej polovice 19. storočia. Jeho charakter poznačila rozsiahlejšia prestavba z roka 1946, ktorej autorom bol český funkcionalistický architekt Bohuslav Fuchs. V roku 2016 sa začala prestavba a budovanie prístavby Kursalonu.

POD KLEPÁCOM

Trenčianske Teplice, ležiace v nádhernom utopenom údolí pod kopcom Klepáč, ktorý patrí do sústavy Strážovských vrchov, sú miesto, odkiaľ sa ide hore hoci i do Dolnej Poruby. Alebo pociťto trebárs aj do neba. Horná Poruba je o jednu dolinu vedľa a obe nespája nijaká priama komunikácia, iba ak turistický chodník, s nádhernou prírodou. Oplatí sa však navštíviť obe. V Dolnej Porube určite aj fantastickú pekareň s kadejakými domácimi a takmer už na Slovensku zabudnutými dobrotami a s najvoňavejším chlebíkom na svete a z tej Hornej sa zas rozhládnuť po krásnom Považí či prípadne vykročiť na druhý najvyšší vrchol Strážovských vrchov Vápeč. Je to krásna túra a Vápeč je sám osebe akousi kópiou malofranckého Rozsutca. Možno sa k nemu alebo naň ešte vrátíme.

EŠTEŽE SÚ...

V čase rozmachu elektriny vo sfére dopravy môžeme iba a len ďakovať nadsencom a neúnavným udržiavateľom zvyškov električkovej dopravy do Trenčianskych Teplíc zo stanice Trenčianska Teplá. Kedysi ktosi rozhodol, že trať je nerentabilná a nasadil do údolia smradlavé autobusy. Aj áut je v ňom niekedy viac, ako by bolo únosné.

Trenčianska električka železnica sa začala nanovo formovať v januári 2012. Je to partia dobrovoľníkov, ktorí reagovali na zastavenie pravidelnej osobnej dopravy na úzkorozchodnej trati Trenčianska Teplá – Trenčianske Teplice. Oficiálna nezisková organizácia vznikla vo februári 2013. Ako cieľ uviedli poskytovanie verejnoprospešných služieb v oblasti záchran, rozvoja a ochrany úzkorozchodnej elektrifikovanej železnice spájajúcej železničný uzol Trenčianska Teplá s kúpeľným mestom Trenčianske Teplice. Neziskovka poskytuje všeobecne prospešné služby voľne dostupné pre každého záujemcu, a to predovšetkým nepravidelnú turistickú prepravu osôb a prednáškovú i kultúrnu činnosť. Električky premávajú počas bežného roka spravidla jedenkrát za mesiac pri rôznych príležitostiach – Veľká noc, Deň detí, Mikuláš a podobne. V letnom období (jún, júl, august, september) prenáša električka každý víkend (štyri páry spojov počas dňa).

ČO HOVORÍ POVEŠŤ

Podľa starej povesti liečivé pramene v lokalite dnešných Trenčianskych Teplíc objavil chomý pastier pri hľadaní zatúlanej ovečky. Našiel malé jazierko s horúcou vodou, z ktorého sa šírila sivý zápach, a po niekoľkých kúpeľoch v ňom sa jeho boľavé kĺby uzdravili. Teplé pramene v lokalite museli poznať už začiatkom nášho letopočtu lovecké národy Kvádov a Markomanov. Poznali ich zrejme i rímske légie – napovedá to aj nápis na trenčianskej hradnej skale z roka 179. Prvý písomný záznam o prameňoch však pochádza až z roka 1247. Od 13. do 19. storočia patrilo územie

Letecký pohľad na kúpeľné mestečko Trenčianske Teplice, ležiace v nádhernej doline plnej zelene pod vrchom Klepáč

Trenčianskych Teplíc s termálnymi prameňmi majiteľom Trenčianskeho hradu.

Najväčšiu zásluhu na rozvoji kúpeľov mala rodina liešháziocov, ktorej patrili dvestoštyridsaťjeden rokov. V tom čase boli jednými z najvýznamnejších v Rakúsko-Uhorsku. V roku 1835 kúpele kúpil viedenský finančník Juraj Sina, ktorý ich prebudoval a zmodernizoval. Jeho syn Šimon dal postaviť hotel a rozšíril kúpeľný park; jeho dcéra Ifigénia nechala v roku 1888 prístup k zrkadlisku Sina najzáčajšiu historickú pamiatku zachovanú dodnes, kúpeľný dom Hammam v orientálnom maurskom slohu.

ŠEHEREZÁDIN RAJ

Hammam je jeden z typov parných kúpeľov, aké mali kedysi k dispozícii len členovia bohatej šľachty a finanční magnáti. Priaznivé efekty parného

Architektonický skvost Hammam

kúpeľa sa dajú porovnať s účinkami sauny. Parný kúpeľ vás nielen zrelaxuje a obnoví vašu energiu, ale tiež podporí zdravie a krásu. Najefektívnejšie funguje pri teplotách v rozsahu štyridsaťštyri až štyridsaťšesť stupňov Celzia a s vlhkosťou vzduchu sto percent.

Tento typ kúpeľa je tradičným tureckým rituálom, ktorý sa používal najmä na oslavu vody a čistoty v každom veku – či už pre bábätká, nevesty alebo staršie osoby. Prináša veľmi upokojujúci a relaxačný zážitok. Jedinečná architektúra je doslova všade, kam sa pozrieme alebo kde sa prejdeme. V Trenčianskych Tepliciach sa nachádza mnoho architektonicky významných stavieb, najmä z obdobia funkcionalizmu. Medzi najvýznamnejšie patrí Kúpalisko Zelená žaba, vytesané do skalného masívu vrchu Grófovec, Liečebný dom Machnáč architekta Jaromíra Krejčara, ktorý je zapísaný na význame prvom zozname kultúrnych pamiatok u nás. Z rovnakého obdobia pochádza aj budova pošty, železničnej stanice Trenčianskej električky železnice či evanjelický kostol v Kúpeľnom parku. Mimochodom, vraj najúžasnejšie

Kúpele Trenčianske Teplice sa špecializujú na liečbu a prevenciu ochorení pohybového aparátu, stavy po operáciách a úrazoch, chronických reumatických ochorení pri niektorých civilizačných chorobách, chorôb z povolania, ale aj ochorení z oblasti internej medicíny, gynekologických a kožných ochorení vrátane psoriázy. K najčastejším diagnózam návštevníkov termálnych kúpeľov patrí kúpeľná liečba po operácii – endoprotéza napríklad bedrového kĺbu, kolena a podobne, kúpeľná liečba po operácii chrbtice. Všeobecnou indikáciou kúpeľnej liečby je zlepšenie pohyblivosti a zmiernenie bolestivých stavov a zachovanie udržateľnej kvality života vo vyššom veku. Dôležitý je pozitívny vplyv kúpeľnej liečby na psychiku chorých.

Nostalgia za električkovú úzkokojajkou...

svadby sa odohrali práve v Kostole sv. Štefana zo začiatku 20. storočia. V našej rodine vedia, o čom píšem, ale to už je príliš osobné. Tak pokračujeme, orientálnym štýlom sa vyznačuje spomenutá budova Hammam, ktorá je sprístupnená verejnosti počas pravidelných prehliadok. V časti Kamenica sa nachádza pomník padlých amerických letcov, v Kúpeľnom parku sú zasa pamätníky obetí prvej a druhej svetovej vojny.

VŠADEPRÍTOMNÁ ZELEŇ

Ako inak by to bolo v meste Zelené žaby? Je tu nádherný, vždy upravovaný Kúpeľný park s rozlohou okolo osemnásť hektárov a so zastúpením flóry z celého sveta. A keď už sme v tom parku – na jeseň sa v ňom pravidelne uskutočňuje slávnošť spojená s podávaním gurmánskych špecialít z rúk šéfkuchárov, domácich výrobkov od lokálnych predajcov, ale aj vysokej gastronómie a oddychu, a to všetko vo forme pikniku v parku. Súčasťou festivalu je kompostovateľný riad. Dvojdnové podujatie je spojením kvalitného a dobrého jedla s priestorom na oddych a vychutnanie si atmosféry. Ozdobou parku v Trenčianskych Tep-

liciach je Labutie jazero s malým ostrovčekom uprostred. Na túto krásu jednoducho nemôžeme zabudnúť. Pochádza ešte z čias Rakúsko-Uhorska a pôvodne bolo určené na kúpanie. Neskôr na člnkovanie, teraz zas na obdiv rybiek či labutí. Z kúpeľného parku si možno urobiť nenáročnú prechádzku na vrch Klepáč, kde je inštalovaný panoramatický ďalekohľad. Vedie k nemu náučný chodník, ktorý je zaujímavý malou Jánošíkovou jaskyňou. Trasa sa začína na začiatku kúpeľného parku a je značená červenou. Je pociťto zvláštne predstaviť si, že po týchto trasách sa prechádzali aj čestní občania mestečka – napríklad Eugen Suchoň, hudobný skladateľ, Peter Hledík, režisér, scenárista a zakladateľ filmového festivalu ArtFilm, Ladislav Chudík, herec, alebo v meste vždy vážené osobnosti Vavro Šrobár, lekár a politik, či Andrej Bagar, herec a divadelný režisér.

OBLÚBENÉ OPLÁTKY

Legenda hovorí, že história kúpeľných oplátok siaha až do osemnásťho storočia. Na ich vznik má zásluhu šikovný cukrár a kuchár z premonštrát-

Legendárna literárna Vila Tereza, ktorú preslávila básnická zbierka Laca Novomeského.

skeho kláštora v obci Teplá v Česku. Jeho pôvodnou úlohou bolo pripraviť pre hosti niečo nové a nezvyčajné. Preto mu napadlo využiť dostupné nástroje, konkrétne kliešte na pečenie oplátok – hostí. Tieto oplátky, využívané na liturgické ciele, sa pôvodne pekli len z cesta zloženého z vody a múky. Cukrár pštný recept zlepšil pridaním mlieka a cukru a medzi dve oplátky nasypal sladkú zmes

z orieškov, z cukru a zo škoric. Tuto zmesou zlepené oplátky spiekol a prvé, vtedy ešte nie kúpeľné oplátky boli na svete.

Oplátky v Trenčianskych Tepliciach majú tradíciu ešte z bývalého režimu. Dnes sa pri ich miestnej predaji a súčasne výrobni zastávajú prakticky všetci návštevníci a niekedy si musia túto dobrotu aj pociťto vystáť v dlhšom rade. Otázkou pre Slovákov však stále zostáva, či do spisovného jazyka patrí slovo oplátky alebo oblatky. Podľa Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra sú správne obidve formy, a tak sa ich v písomnej či hovorovej podobe nemusíte báť použiť.

Chodím do Trenčianskych Teplíc dlhé roky na krátke výlety alebo len tak na posedenie pri dobrej kávičke. Niekedy mi je aj smutno, že okolo seba počujem väčšinou češtinu, maďarčinu, nemčinu, no slovenčiny málo. Možno si nechceme užívať jedinečnosti, ktoré nám Slovensko ponúka, možno ani nechceme a mália sa nám. A možno je to aj dobre, poznajúc, ako sa niektorí naši občania na takýchto miestach správajú. Ja sa už zas teším, keď si nájdem čas a prejdem sa po oblúbených miestach pána herca – Andreja Bagara.

K TÉME

Ministerstvo dopravy spúšťa nové sezónne vlaky na podporu cestovného ruchu na Slovensku. Fungujú od začiatku prázdnin od ich prvého víkendu, a aj s ich pomocou to stojí za pokus počas celej letnej sezóny pomáhať spolu s prepravcom opätovne naštartovať cestovný ruch u nás. Nové sezónne vlaky sú jedným z projektov, ktoré súčasne vedenie rezortu dopravy v spolupráci s oblastnými organizáciami cestovného ruchu realizuje prioritne na podporu domáceho cestovného ruchu na Slovensku, ktorý patrí k najdôležitejším prierezovým odvetviám nášho hospodárstva.

Dá sa aj bez auta

„Som veľmi rád, že spúšťame nové sezónne vlaky, ktoré nám pomôžu zviditeľniť nové turistické destinácie, a možno aj málo známe lokality na Slovensku. Chceme, aby ľudia mali možnosť spoznávať naše regióny, a práve tieto sezónne vlaky považujem za spojenie príjemného s užitočným. Zároveň všetkým vyzývam, aby túto možnosť využili a vyskúšali, pretože som presvedčený, že dovolenka na Slovensku je dobrý nápad,“ informoval minister dopravy Andrej Doležal.

Nové sezónne vlaky prioritne smerujú do nových turistických oblastí aj vzhľadom na podporu cykloturistiky. Rezort dopravy v spolupráci s organizáciami cestovného ruchu vybrali miesta ich vedenia tak, aby dokázali verejnosť ničím výnimočným oslovíť. Návštevníci tak budú môcť spoznávať Spiš, prejsť bicyklom popri rieke Morave, objavovať krásy Slovenského rudohoria či históriu našich hradov.

Ministerstvo dopravy intenzívne presadzuje zavedenie nových vlakov počas letnej sezóny na Slovensku. Dôvodom je tiež fakt, že dokážu zviditeľniť a podporujú rozvoj samotných regiónov. V nasadených vlakoch bude platiť klasické cestovné vrátane všetkých zliav bezplatnej prepravy pre vybranú skupinu cestujúcich podľa stanoveného cestovného poriadku.

Už počas tohto leta budú sezónne vlaky vedené na trasách: Bratislava – Plavecké Podhradie, Košice – Rožňava – Muráň – Plešivec, Prešov – Sabinov – Stará Ľubovňa, Banská Bystrica – Mlynky, Prešov – Margecany – Banská Bystrica. Ďalej tiež na trasách: Zvolen – Banská Štiavnica či Spišská Nová Ves – Spišské Podhradie.

Prevážať bicykle autom sa často javí ako pohodlnejší variant, no vlaky ponúkajú výhody, ktoré autá nemajú. Jeden z najvýznamnejších faktorov je, že sa nemusíte vracat' na rovnaké miesto, koniec trasy môžete naplánovať na akúkoľvek zastávku. Vodiči tiež ocenia, že sa po náročnom dni v sedle nemusíte ešte niekoľko hodín sústreďovať na jazdu automobилоm v zápche. Cestou domov si môžu oddýchnuť všetci účastníci výletu. Ekologické cestovanie vlakom ide s cyklistikou naozaj dokopy. Príkladov z Rakúska, Nemecka či zo Švajčiarska je viac ako dosť.

Možnosť tohto špeciálneho druhu prepravy ponúka národný prepravca v takmer všetkých vlakoch vnútroštátnej prepravy. Bicykel či elektrobicykel sa prepravuje v špeciálnom priestore vo vozni označenom piktogramom. Pri cestovaní na väčšie vzdialenosti odporúča Železničná spoločnosť Slovensko si svoj stroj uložiť do pojazdných úschovne batožín. Ak vyrážate v skupine, kontaktujte dopravcu vopred.

Štefan ZLATOŠ

NA MARGO

Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy (POHG) boli špeciálne ozbrojené jednotky Slovenského štátu, ktoré vznikli v rámci Hlinkovej gardy krátko po vypuknutí Slovenského národného povstania, aby bojovali proti povstalcovi a partizánom. Spolupracovali s nemeckou nacistickou armádou a podieľali sa na viacerých vojnových zločinoch. Rozkaz na vybudovanie špeciálnych vojenských jednotiek vydal 8. septembra 1944 hlavný náčelník štábu Hlinkovej gardy Otomar Kubala, pričom pôvodne boli tieto ozbrojené formácie Hlinkovej gardy označované ako „aktivované jednotky“.

Kolaborovali s Nemcami

Spočiatku sa skladali výlučne z gardistických dobrovoľníkov, neskôr v nich však boli organizovaní nielen príslušníci Hlinkovej gardy (ďalej HG), ale aj nečlenovia HG, ktorých povolali vojenským rozkazom. V rokoch 1944 – 1945 dosiahli maximálne počty vojenských útvarov – tridsaťosem pohotovostných oddielov, šesť poľných rôt a tri poľné prapore (hoci tie pod POHG priamo nespádali). Počet jednotiek bol kolísavý, celkovo ich tvorilo vyše päťtisíc mužov.

V POHG sa sústreďovali najradikálnejšie sily v rámci Hlinkovej gardy. Dvadsaťdruhého novembra 1944 na porade okresných veliteľov HG v Trenčíne sa dohodli na užšej spolupráci s nemeckými bezpečnostnými jednotkami. Základ veliteľského dôstojníckeho zboru POHG tvorili osvedčení veliteľia z niektorých Okresných veliteľstiev HG, ktorí sa stali veliteľmi regionálnych POHG, poľných rôt a poľných praporov. POHG vo veľkej miere využívali nemecké jednotky, pretože poznali dobre miestny terén, ako aj obyvateľstvo vo svojich úsekoch. Gardy sa v spolupráci s nemeckou bezpečnostnou políciou SIPO, službou SD, Heimschutzom, Einsatzkommandom a ďalšími špeciálnymi reštrikčnými a protipartizánskymi útvarmi, ako napríklad so SS Stíhacím zväzom Slovenska, jednotkou Edelweiss či špeciálnou jednotkou vyčlenenou z SS bojovej skupiny Schill, podieľali na protipartizánskych akciách a na akciách proti civilnému obyvateľstvu, ktoré spolupracovalo s povstaleckými a partizánskymi jednotkami.

Príslušníci POHG sa dokázateľne podieľali na zavraždení približne štyroch tisíc ľudí a spolupracovali aj na deportáciách do koncentračných táborov. Známe sú popravy zajatých povstalcov, partizánov aj civilného obyvateľstva vo vápenke v Nemeckej, vykonané príslušníkmi Einsatzkommanda 14 a štyridsaťčlennou čatou HG pod velením Vojtecha Horu či účasť stopäťdesiatčlennej 5. poľnej roty POHG pod vedením J. Nemsilu na vraždení v Kremničke. Účasť POHG je potvrdená aj na trestných výpravách proti civilnému obyvateľstvu v obciach Smrečany, Plešivá, Magále, ako aj v mnohých ďalších.

Po skončení vojny boli viacerí príslušníci POHG odsúdení na tresty smrti (ako napríklad veliteľia Otomar Kubala či Jozef Gašparík), mnohí ďalší zas boli odsúdení na dlhoročné tresty väzenia. Niektorým sa však podarilo ujsť a pred súd sa za svoje zločiny nikdy nedostali, napríklad Jozef Nemsila či Vojtech Hora.

Zdroj: wikipedia

Čierno-biele hodnotenie historických udalostí skresľuje skutočnú pravdu o dejoch a ľuďoch v nich

Tragické memento druhej svetovej vojny

Peter SOKOLOVIČ – Foto: archívny

Obdobie prvej Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945 je nielen v slovenskej histórii jedno z najrozpornejších. Jeho objektívnemu zhodnoteniu a vyrovnaniu sa s ním s určitou neúspešnosťou nepospieva ani tragédia doby, v ktorej existovala. Pozitívna myšlienka dosiahnutia vlastnej štátnosti sa v nej prelína s rozpoltenosťou tých čias, čo vonkoncom nepospieva k jednoznačnému zhodnoteniu jej existencie. Podobne je to aj s osobnosťami a organizáciami, ktoré boli na obdobie prvej Slovenskej republiky naviazané. Ich symbolom sa stala najmä Hlinkova garda, organizácia, ktorá v rokoch 1938 – 1945 výrazným spôsobom zasiahla do novodobých slovenských dejín. Vyrovnanie sa s minulosťou je preto aj v jej prípade zložitá tak v spoločnosti, ako aj v historiografii...

Pochod gardistov počas osláv vzniku Slovenského štátu

Snímka z procesu s členmi Hlinkovej gardy z roku 1958

V historiografii pred roka 1989 a, bohužiaľ, i u niektorých autorov aj dnes prevláda čierno-biele videnie dejín, ktoré z členov Hlinkovej gardy, poprípade jej ozbrojených zložiek v čase SNP, automaticky robí vrahov a „fašistov“.

■ ČLENSTVO V GARDÁCH

Pritom pohnútky každého ich člena na vstup mohli byť iné. Do samotnej gardy v začiatočnom období – samozrejme, nezabudnúť na karieristov, ktorí v jej mocenskom vzraste videli možný zdroj prospechu, vstupovali mnohí Slováci, ktorí v nej videli symbol boja za národnú emancipáciu alebo z mnohých iných dôvodov, ktoré zďaleka nemali nič spoločné s postupne vytvoreným obrazom organizácie zodpovednej za zavádzanie viacerých negatívnych javov do slovenskej spoločnosti. Členmi gardy sa tak stávali mnohí príslušníci inteligencie, úradníci či učelia, ktorí mali najmä v začiatkoch jej fungovania zvýšiť jej prestíž. Postupom času však, najmä v nadväznosti na excesy časti gardistov, vrátane najvyšších predstaviteľov, a tzv. „riešenie židovskej otázky“ či ďalšie v spoločnosti nie populárne témy, v ktorých sa aktívna, hoci kvantitatívne menšia časť jej členskej základne vehementne angažovala, zažívala garda stagnáciu a úpadok členstva. Čiastočnú zmenu prinieslo vypuknutie SNP a vytvorenie Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy, ktoré sa stali pre mnohých symbolom končiaceho režimu a jeho snáh o udržanie moci.

Hoci mala garda mnohotisícové členstvo, ochota vstúpiť dobrovoľne do jej radov nebola taká veľká, ako si to jej veliteľia predstavovali. Aj preto Hlavné veliteľstvo HG začalo povolávať zvolávacími lístkami. Nepovolávali pritom len gardistov. Nečudo, že mnohí odvedenci, ktorí boli neskôr po skončení druhej svetovej vojny za svoje členstvo v POHG perzekvovaní, v skutočnosti s jej myšlienkami nemali nič spoločné. Neuposlúchnuť však povolávací rozkaz mohlo počas brannej pohotovosti štátu znamenať najvyšší trest. Nemožno preto prijať zaužívaný stereotyp, že pohotovostné oddiely, ako i samotná garda boli len organizáciou radikálnych židobijcov a prospechárov. Na druhej strane, služba v oddieloch poskytovala mnohým i neprehliadnuteľné výhody. Mnoho Slovákov si vstupom do nich vyriešilo svoje existenčné problémy. Netreba však zabúdať ani na tých, ktorí sa v protipovstaleckých organizáciách ocitli dobrovoľne v snahe pomôcť krachujúcemu režimu v jeho

udržaní. Viacerí z nich sa iste iniciatívne zapojili do perzekúcií, veľká časť však konala len strážne služby a mnohí pri najbližšej príležitosti zutekali domov.

■ GARDISTI PRED SÚDOM

Na základe nariadenia Slovenskej národnej rady č. 33 z 15. mája 1945 spadali členovia HG podľa § 2 pod pojem „domáci zradcovia“. Podľa tohto paragrafu boli trestaní trestom smrti najmä exponovaní činitelia HG a Slovenskej republiky, ktorí podporovali záujmy „nacistického Nemecka“, pričom sa „o rozbitie republiky“ či verejne propagovali „činnosť a ideje fašistických okupantov a domácich zradcov“. Pri každej radikálnej zmene režimu však prichádza aj k vyrovnávaniu účtov, falošným udaniam či politickým rozsudkom. Veľa ľudí tak bolo nespravodlivo odsúdených, iní ušli pred zasluženými trestami a mohli sa spokojne pozerať na svojich „kolegov“, ktorí mali menej šťastia ako oni, hoci ich miera viny mohla byť menšia. Na druhej strane však bolo veľa bývalých gardistov oslobodených spod obžaloby a boli opätovne začlenení do spoločnosti. Vyrovnať sa so všetkými členmi Hlinkovej gardy radikálne len na základe členstva v HG by bolo na malom Slovensku prakticky nemožné. Veď samotná garda mala v čase svojej najväčšej slávy viac ako stotisíc členov, z ktorých radikáli a šovinisti väčšinu s istotou netvorili. Niektorí v garde nevyvíjali prakticky nijakú činnosť, iným sa vina nemohla dokázať. Veľa z týchto gardistov sa však najmä po roku 1948 (ale často i skôr) stalo členmi komunistického režimu a neveden zastával významné miesto v štátnej správe či podniku...

■ NÁVRAT K TÉME

Po rozsudkoch retribučných súdov krátko po skončení vojny sa mohlo zdať, že problematika vyrovnania s gardistickou minulosťou je na Slovensku ukončená. Opak bol však pravdou. V druhej polovici päťdesiatych rokov sa socialistický systém zmietal vo viacerých vnútorných nepokojoch. Československá strana sa snažila Sovietskemu zväzu dokázať, že podobné udalosti, ako sa odohrali v Maďarsku v roku 1956, nie je na svojom území ochotná pripustiť. Vhodným terčom totalitnej propagandy sa stali najmä predstavitelia prvej Slovenskej republiky, ktorí boli obeťmi často manipulovaných procesov.

Jedným z nich bol aj proces s bývalými členmi Hlinkovej gardy z roku 1958, ktorý sa stal vzorovým

príkladom politicky ovplyvneného procesu päťdesiatych rokov. Pre formovanie verejnej mienky bolo nevyhnutné vybrať takých exponentov bývalého režimu, ktorým bolo možné prisúdiť zverstvá, a otriasli by ňou natoľko, že by jej sympatie boli na strane ich „spravodlivého potrestania“. Výber padol na prípady masového vraždenia nacistov v Nemeckej, Kremničke, Krupine a okolí, ktoré sa svojou brutalitou stali mementom doby a zvrátenosti rasovej ideológie nacistického režimu. Štátnej moci hral do karát najmä fakt, že vraždenie sa objektívne uskutočnilo za asistencie gardistov. Mohli tak vytvoriť zdanie spravodlivého potrestania viníkov, ktoré mohli pred verejnosťou popri objektívnych dôkazoch vraždenia často aj využitím nepodložených „dôkazov“ a konštrukcií podoprených vynútenými doznaniaми dostatočne vierohodne preukázať a propagandisticky využiť. Mieru účasti viacerých obvinených na vraždení však nebolo možné vtýd, a u viacerých nie je možné ani dnes, s určitou potvrdením ani vyvrátiť. Je nepopierateľné, že viacerí z nich skutočne priložili ruku k dielu a vlastnými rukami pomáhali pri zabíjaní obetí či dokonca sami strieľali. Bez snáh o relativizáciu zločinu, ktorého následky sú nepopierateľné a praktické vykonanie nanajvyš odsúdeniahodné, však treba poukázať na to, že nie všetky fakty použité v procese boli pravdivé.

■ POLITIZÁCIA PROCESOV

Charakteristickým znakom politických procesov päťdesiatych rokov je časté ohýbanie práva s cieľom diskreditácie obžalovaných a vynešenia „spravodlivého“ rozsudku. Okrem porušenia zásady, na základe ktorej nie je možné súdiť za jeden čin dvakrát (obžalovaní boli súdení za rovnaké skutky už pred retribučnými súdmi, čo však bolo zakryté ich preklasifikovaním po údajnom nájdení nových dokumentov pri búraní budov v Banskej Bystrici), bola na úspešné politické zabezpečenie prípravy procesov zriadená osobitná politická komisia, ktorá mala zaistiť ich želaný priebeh a výsledok. Azda najdôležitejším z dôkazov o politickom pozadí procesu je však najmä určenie trestov už pred pojednávaním. V oboch procesoch malo byť – napriek námietke slovenských súdruhov, ktorí žiadali desať exemplárnych trestov – udelených päť trestov smrti. Tie boli straníckou komisiou už dopredu určené konkrétnym osobám. Počas samotného vyšetrovania bol tiež na vyšetrovaných vykonávaný psychický či fyzický nátlak.

Viacerí obvinení boli v tomto čase násilím prinútení priznať sa k trestným činom a podpísať administratívne protokoly z vyšetrovania. Mučili dokonca aj kňazov spoluobvinených v rámci procesu. Leonard Sliach sa musel naučiť svoju výpoveď nasпамáť, pričom ho eštebák bil a trhal mu vlasy aj s kožou hlavy. Práve účelovým napojením na cirkevných predstaviteľov, ktorých v rámci procesu súdili, sa režim usiloval vyrovnáť okrem „odkazu“ Hlinkovej gardy aj s „odbojnou“ cirkvou. V procese sa tak okrem „spravodlivého potrestania“ podarilo stranickým ideológom sklbiť aj proticirkevnú problematiku a v neposlednom rade podporiť centralistické snahy o elimináciu slovenských samosprávnych orgánov. Pozornosť sa venovala aj propagande. Média sa mali zamerať najmä na to, aby „v plnej šírke a hĺbke“ ukázali „pravú protifašistickú a protinárrodnú podstatu ľudáckej klérofašistickej ideológie, fašistický charakter a politiku celého režimu tzv. slovenského štátu, brutalitu a zločinnú zvrhlosť ich nositeľov“. Vrcholom bolo vydanie dvoch brožúrok Gardistické inferno a Krycie meno Jozef v desaťtisícovom náklade, ktoré sa snažili podľa vopred vypracovaného a schváleného scenára čo najsugestívnejšie poukázať na zločiny gardistov a v spojení s katolíckou hierarchiou aj celého režimu Slovenskej republiky.

■ GARDA A SÚČASNOSŤ

Reflexia činnosti Hlinkovej gardy sa už dnes posunula z trestnoprávnej roviny ďalej k snahám o jej objektívnejšie zhodnotenie a hľadanie tak negatív, ako aj iných stránok činnosti tejto organizácie. Je to o to ťažšie, že po rokoch tzv. marxistickej historiografie je nazeranie na ňu tak z jednej, ako i druhej strany ovplyvnené ideologickými nánosmi. Treba si však uvedomiť, že Hlinkova garda už zostala „len“ historickým faktom, ktorý by nemal vzbudzovať zbytočné vášne, nemal by sa stať predmetom politického vydierania, ale mal by byť podrobený objektívnemu historickému skúmaniu.

Dnes je obdobie prvej Slovenskej republiky i na ňu naviazaných organizácií, gardu nevnímajúc, skôr bodom, na ktorom sa triešia snahy dvoch koncepcií slovenskej historiografie o priblíženie názorov. Vyhranenie voči socialistickej koncepcii dejín a následná gloriifikácia obdobia prvej Slovenskej republiky nie je vlastná len pamätníkom, ale aj niektorým historikom, ktorí v tomto období videli často len pozitíva a negatíva opomínali a nechávali bokom. Druhá skupina historikov bola pred rokom 1989 tiež ovplyvnená ideológiou, ktorá zakazovala (s výnimkou krátko obdobia „odmaku“) akúkoľvek objektívnu historickú diskusiu o prvej Slovenskej republike, tobôž o Hlinkovej garde, ktorá bola vnímaná len a jedine ako nástroj režimu na potlačenie demokratických procesov v „klérofašistickom slovenskom štáte“.

Po roku 1989 sa síce otvorili možnosti objektívneho vedeckého bádania, k úplnému vyrovnaniu s obdobím Slovenskej republiky a Hlinkovej gardy však ešte neprišlo. Proces vyrovnania s vlastnou minulosťou je ešte dlhý a ťažký. Tak či onak, objektívnemu zhodnoteniu vlastných dejín, nevynímajúc tie „gardistické“, môže pomôcť len kvalitná diskusia bez zbytočných invektív.

Básnika Andreja Sládkoviča predstavia formou, aká mu je najbližšia Banka lásky a Zaľúbená Štiavnica 2020

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Kto z nás, ešte zo školských lavíc, by si nespomenul na azda najslávnejšiu strofu básne Andreja Sládkoviča Marína? Možno mi tvojich úst sa odrieknuť, / možno mi ruku nedostať, / možno mi v diaľky žiaľne utieknuť, / možno mi nemilým ostať, / možno mi ústam smädcom umierať, / možno mi žiaľil' v samote, / možno mi život v púšťach zavierať, / možno mi nežiť v živote, / možno mi seba samého zhubiť: / nemožno mi ťa neľubiť!

Slávnostný vstup do projektu Zaľúbená Štiavnica sa uskutočnil pred niekoľkými mesiacmi.

Banská Štiavnica je známa svojou baníckou minulosťou. Ale nielen ňou. Práve v tomto mestečku sa odohral skutočný príbeh osudovej lásky básnika Andreja Sládkoviča (Braxatorisa) k Marine Pischlovej, ktorú „vyspieval“ v najdlhšej lúbošnej básni. Jeho skladbu Marína od roka 2017 evidujú ako svetový rekord. Romantický básnik, azda „najpoetickejší“ v štúrovej družine, ju písal dva roky, má dvetisícdeväťsto veršov a takmer stotisíc znakov...

■ BÁSNIKOVE JUBILEUM

Tieto skutočnosti boli pri príležitosti dvojstého výročia od narodenia

básnika impulzom na vznik projektu Zaľúbená Štiavnica 2020. „Zámerom je spopularizovať mesto najdlhšej lúbošnej básne sveta a dostať ho tak na celosvetovú mapu najzaľúbenejších miest. Do spoločnosti takých pútnických miest lásky, akými sú Paríž či Verona,“ uviedol Igor Brossmann, iniciátor projektu a spoluzakladateľ Banky Lásky, ktorá sídli v dome, kde Marína prežila väčšinu svojho života. Pôvodne sa projekt mal naplniť rozbehnut' v máji, ale aj v Banskej Štiavnici menil predsavzatia ľudí a organizátorov podujatí koronavírus, a tak sa mnohé termíny posúvali...

Štyri kľúčové aktivity projektu Zaľúbená Štiavnica spočívajú v tom, že najkrajšie lúbošné básne z Maríny Andreja Sládkoviča vystúpia z knižky. Návštevníci sa s nimi stretnú v uli-

Pomník s nápisom Marina Sládkovičová, neďaleko miesta, kde je pochovaná literárna hrdinka, postavil v roku 1969 za pomoci mesta MO Matice slovenskej.

ciach, vo vytypovaných zariadeniach aj pri romantických prechádzkach v okolí. Ale poďme pekne po poriadku. Pri Poézii v uličiach organizátori na operadlá lavičiek umiestnili desiatky veršov Sládkovičovej Maríny v slovenskom a anglickom jazyku. Veria, že si tak nájdú cestu aj k tým, ktorí sa k nim ešte nedostali alebo si k nim cestu len hľadajú. Navyše, vďaka QR kódom na operadlách sa dozvedia, čo všetko ich v rámci projektu čaká. Ďalšia časť projektu – Miesta, ktoré zrodili najdlhšiu lúbošnú básň sveta – ráta s dvadsiatimi najkrajšími lokalitami Banskej Štiavnice, ktoré Marína a Sládkovič navštívili a boli inšpiráciou pre básnika. Mestská hra Zlož vlastnú lúbošnú básň z krásnych

veršov Maríny je postavená na tom, že každá z prevádzok zapojených do projektu ponúkne hosťom „lúbošný“ produkt, po zakúpení ktorého dostane hosť nálepku s veršom.

■ TVORIVÉ PROJEKTY

Každý, kto sa do hry zapojí, vlepí verše do herného plánu. Cieľom je získať čo najviac veršov z Maríny a zložiť z nich vlastnú lúbošnú básň. Vinou korony sa štart tejto hry posunul z mája na jeseň 2020. Podobne ako prvý ročník festivalu lúbošnosti a krásy Štiavnický Lúbfest, ktorý sa mal na Trojičnom námestí a v priľahlých uličkách mesta uskutočniť 19. – 21. júna, organizátori preložili o rok.

Srdcovky z Karlovky (a Starého Mesta), Vydavateľstvo EBEN, Bratislava 2020

Dospievanie Milana Čechvalu

KNIHA TÝŽDŇA

Reminiscencie na detstvo, na mladosť, na svoje dospievanie. To si nechal na koniec svojej literárnej i životnej cesty. Symbolické. Pre Milana Čechvalu typické. Poslednou Čechvalovou knihou, ktorú stihol napísať pred svojou minuloročnou smrťou, boli Srdcovky z Karlovky (a Starého Mesta). Knihu vydalo na prelome rokov 2018 a 2019 vydavateľstvo EBEN a Čechvala plánoval aj jej prezentáciu v prostredí, ktoré sa stalo „hlavným hrdinom“ tejto knižky. To už, žiaľ, nestihol, no môžeme sa o to pokúsiť čiastočne za neho, teraz vo chvíli, keď si pripomíname rok od Čechvalovej smrti.

Autor v nej zhrnul svoje spomienky na štyridsiate až šesťdesiate roky minulého storočia, ktoré prežil ako dieťa a mladý človek v bratislavských mestských častiach Karlova Ves (kedysi aj ako samostatnej obci) a Staré Mesto. Priestor v prázach dostali tak osudy jeho rodných a najbližších, ako aj spomienky na svojrázne bratislavské či karloveské postavy (zmrzlinár Čazim Razim a i.) a miesta s osobitým koloritom (Riviéra, dunajské ramená, Podhradie, Korzo, PKO...), ktoré navždy odvíjal čas alebo ktoré padli za obeť ľudskej nekulturnosti. Zo svojej pamäti na dobu a ľudí však autor vydoloval aj látku na ambicioznejšie literárne útvary, akými sú napríklad poviedky Apollka, Nemci a pomaranče, Exot či Obojživelník! Kde? V Morave! Sprítomnil v nich čas, keď rieka Morava bola symbolickou, ale zároveň aj dramatickou bránou k vysnívanej ľudskej slobode.

Čechvalu poznamenalo nielen prostredie, v ktorom vyrastal, ale aj doba, v ktorej žil. Za jeho osobné postoje v období dubčevskej obrody, ako aj k okupácii Československa piatimi vojskami Varšavskej zmluvy bol postihnutý politicky i existenčne. Nemohol publikovať a na niekoľko rokov musel odísť aj z rodnej Bratislavy.

Ludovít KUSAL

MEDAILÓN

„Často som chodil na herecké skúšky pred nahrávaním a s napätím sledoval, ako sa interpreti zmocňujú mojich viet, ako hľadajú ich zmysel a podľa neho im dávajú správny výraz. Skrátka, ako slovo kľučí do pôsobivého tvaru. Možno táto skúsenosť ma priviedla k tomu, že som jednu svoju hru nazval A slovo vzkličilo. Je to jedna replika z hry, ktorú som vložil do úst Gorazda. Gorazd po smrti svojho učiteľa Metoda, vidiac ako sa

A zasiat slovenské slovo vzkličilo...

nemecký biskup Viching usiluje zničiť dielo svätého Metoda, prorokuje márnosť takej snahy. Zasiat slovenské slovo vzkličilo, ľud ho prijal a už sa nedá vykoreniť.“

V tomto rozprávaní povedal dramatik, scenárista, autor rozprávok pre deti, fičrov, humoristických pásiem, rozhlasových a kabaretných hier i redaktor v jednej osobe Mojmir GRÖLL o sebe viac, ako myslel. O pár dní – 28. júla – sa dožíva osemdesiatich rokov.

Literárne začal tvoriť na vojnecine, kde napísal svoj prvý kabaret. V tlači publikoval od roka 1964, fejtóny a humoresky v časopisoch Slovenka, Roháč, Dikobraz a v ďalších. Autor scenárov televíznych rozprávkových hier pre deti Ovciar Peter (1969), Raz bol valach kráľom (1971), Matko a princezná Uliana (1983). Ako sa husár učiteľom stal (1984) a iných, televíznych sci-fi príbehov Muž, ktorý sa dotkol slnka, 1980, Akcia malý vodný had, 1982, a iných a fičrov (Otrávené ópium, Sevesomalá Hirošima). Ako redaktor televízneho vzdelávania napísal viacero scenárov k hudobno-výchovným a vzdelávacím reláciám, najviac však písal pre rozhlas. Vytvoril texty k množstvu hudobno-slovných relácií (Hlava génia, Dve svadby pána Mozarta, princezná Turandot a ďalšie), s rozhlasom spolupracoval popri tvorbe zábavných pásiem, kabaretov, zábavných relácií, grotesiek (Hra o Sokrata, Štvrtá žena Henricha VIII., kráľovská balada, Boh ochraňuje kráľovnú, Kostí) a pod. Je autorom rozhlasových hier s tematikou slovenských i svetových dejín a ich osobností. Napísal i hru A slovo vzkličilo (1988), ktorá vyšla pod rovnomeným názvom aj knižne (2010), v nej predstavuje zlomový bod slovenských dejín, keď v našom národe zásluhou sv. Cyrila a Metoda „vzkličilo slovo“.

Ludovít KUSAL

HUMORESKA

Milý Donald, blahoželám Ti k Dňu vďakyvdania. Mohli sme ho osláviť u nás, ale viem, že máš teraz dost' starostí. My taký sviatok nemáme a sláviť veľmi nemáme čo. Navyše nemáme začo. Nezamestnanosť utešene stúpa. Aj u vás. Ako býva storočná voda, je u vás storočná nezamestnanosť. Zdá sa mi, že sme na jednej lodi. Ako Tebe aj nám stále niekto robí program. Aby sme sa nenudili. Dobré známy l'udomil maďarského pôvodu posunul vyše sto miliónov dolárov na organizovanie rasových konfliktov v USA. Medzi iným aj spolku Antifa. K bibliokaustu – ničeniu či genocíde kníh, pribudol nový

výraz – ágalmakaust, ničenie sôch. Na tému ničenia kníh sa vyjadril už konvertita zo židovstva nemecký spisovateľ Heinrich Heine. Ak sú ľudia schopní páliť knihy, sú

im medzi bielymi potomkami otrokárov nepáči, nech sa páči. Come home, ako sa povie po americky. Ako povedala ghanská ministerka cestového ruchu Barbara Oteng-

Len aby nemali budúci emigranti koronavírus a Ghana nezatvorila hranice. Rusko je na treťom mieste v počte nakazených a India na štvrtom mieste svetového rebríčka

času mali hru na železného rytiera. Vyhráva ten, kto prebehne na druhú stranu ulice čo najtesnejšie pred prichádzajúcim autom. Pri obidvoch hrách prvá cena je parádny pohreb. Zjavne má mládež veľa voľného času a málo školy. Profesorka Illinoiskej univerzity odhalila, že práve matematika podnecuje rasovú nenávisť. Dobré výsledky v matematike sú doménou bielych študentov a študenti z rasových menšín následne majú z nej pocit menejcennosti. Ako pani profesorka píše, pojmy ako Pytagorova veta alebo Ludolfovo číslo vyvolávajú dojem, že matematika bola vyvinutá Grékmi a ďalšími Európanmi. Diplomová práca pani profesorky určite nie je plagiat. Milan ČASNOCHA MIKŠ

Naša mládež vie vymyslieť všelijaké zábavky

schopní páliť aj ľudí. Je ľahké citat' parafrázovať na sochy. Či z tých sto miliónov bol počmáraný aj Hlinkov hrob u nás a socha malej morskej víly v Kodani, sa zatiaľ' nevie. Spreje sú drahé.

Tebe riešenie rasových nepokojov ponúkla Ghana. Vyzvala černošských výtržníkov a celú černošskú menšinu, aby sa odsťahovali z USA. Do Afriky. Keď sa

-Gyasi na tamojšej demonštrácii na podporu hnutia Black lives matter: „Máme stále otvorenú náruč a pozývame všetkých našich bratov a sestry, aby sa vrátili. Ghana je váš domov. Afrika je váš domov. Naša náruč je široko roztvorená, pripravená privítať vás doma.“ Už vidím tú flotilu, ako sa plaví cez oceán do Ghany plná emigrantov z USA. Veľmi inšpirujúce a na zamyslenie.

v počte nakazených. Obidva štáty uzatvorili svoje hranice.

Milý Donald, vaša mládež sa v čase koronapandémie vie zabávať, len čo je pravda. Najnovšia hra je šitá na mieru koronavírusom. Americká ruleta. Skupina študentov zloží peniažky do talónu a všetci sa snažia ochorieť na Covid19. Komu sa to podarí ako prvému, berie všetko. Naše deti za onoho

Unikátny Slovenský betlehem do Rajeckej Lesnej vytrvalo stružlikal pätnásť rokov

Splnený sen rezbárskeho majstra Pekaru

Jozef SLIACKY – Foto: Štefan KAČENA

Pred sto rokmi 15. júna 1920 sa narodil v Borskom Petre rezbár Jozef PEKARA. Jeho najznámejším dielom je unikátny Slovenský betlehem, ktorý na začiatku adventného času v roku 1995 umiestnili v Dome Božieho milosrdenstva v Rajeckej Lesnej. Je vyhľadávanou zastávkou veriacich, ale aj bežných turistov.

Jozef Pekara mal od útleho detstva blízko k drevu. Jeho otec bol debnár a starší brat Ján rezbár. Sotva desaťročný Jožko už zručne narábala s nožikom a dlátom a neodradilo ho ani to, že si občas zarezal do prsta. To k tomuto remeslu akosi patrí. Navyše si učiteľa v obecnej škole všimli, že chlapec má kresliarsky talent. Poslali ho do učenia k uznávanému rezbárskemu majstrovi Jozefovi Brieštenskému (* 1879 – † 1956). Ako učeň presvedčil o svojom talente sochou Jánošíka.

Od detstva ho vychovávali v kresťanskom duchu, nečudo, že ho lákalo najmä vyrezávanie sošiek svätcov pre kostoly, čo nebolo po chuti komunistickým ideológom. Ale cestu si našiel. Keď Brieštenského rezbársku dielňu znárodnil, stala sa súčasťou výrobného družstva, v ktorom Pekara pracoval tri desaťročia. V roku 1968 mu prezident republiky Ludvík Svoboda udelil Rad práce.

NEHCEL NAPODOBŇOVAŤ

Po štyroch desaťročiach sa politické pomery opäť zmenili. Napriek tomu, že Jozef Pekara mal už šesťdesiatdeväť rokov, ako dôchodca si splnil celoživotný sen. „Myšlienka urobiť betlehem, kde by som biblické výjavy a exotickú krajinu nahradil výjavmi z minulosti Slovenska, ma prenasledovala už vtedy, keď som pracoval vo výrobnom družstve Rezbár v Rajci,“ spomínal v jednom rozhovore. „A keď som sa dostal na zaslúžený odpočinok, tak som voľný čas potreboval niečím naplniť. Pustiť sa do tejto práce znamenalo veľké riziko, pretože som veľmi túžil betlehem dokončiť. Pätnásť rokov som premýšľal, stružlikal, projektoval. Aj pochybnosti ma občas chytali. Ale keď som spravil strednú časť s majestátnym Kriváňom, sym-

Slovenský betlehem začal majster Jozef PEKARA vyrezávať v roku 1980 len tak pre svoje potešenie, ale časom sa mu dielo rozrástlo do úctyhodných rozmerov 8 x 3 x 2,5 metra. Na snímke je jeho ústredná časť s narodením Ježiška.

bolom nášho krásneho Slovenska, tak sa mi začala práca dariť. Nemal som ani kde čosi podobné odporovať, pretože všetky betlehemy sú presnými kópiami betlehemskej krajiny. Podobný betlehem je napríklad v Terchovej, ale ten je veľmi maličký a ja som sa nechcel opakovať,“ povedal o svojom najväčšom diele rezbársky majster Jozef Pekara. Nikdy pritom nezabudol spomenúť svojho podporovateľa dôstojného pána Vojtecha Valenta, ktorý ho presvedčil, aby v betleheme zachytil celé Slovensko. „Vyrezať pevnú figúrku mi trvalo asi tri dni,“ spomínal Jozef Pekara. „Ak sa však figúrka mala pohybovať, to už bolo čosi iné. Musel som jej urobiť pohyblivé ruky a nohy, a tak som neraz kľačal, aby som zistil, aké pohyby má napríklad drevorubač pri pílení dreva. Podľa toho som robil pevné telo a osobitne pohyblivé ruky. Takáto postavička mi trvala aj týždeň. Problém som mal aj s prevodmi a tempom pohybov. Chlapci na gátri navádzajú drevo pomalšie, ako ho

píli. Aj terchovskí muzikanti hrajú na huslíčkách tie naše krásne slovenské pesničky rezko, ale harmonikár musí ťahať mechy v menšom rytme.“

UNIKÁTNE DIELO

S tvorbou Slovenského betlehema začal Jozef Pekara v roku 1980. Vzhľadom na vtedajšie pomery viac-menej len tak pre seba, pre vlastné potešenie. Po dokončení má rozmery 8,5 x 3 x 2,5 metra. Umiestnili ho v Dome Božieho milosrdenstva v Rajeckej Lesnej. V nedeľu 26. novembra 1995 ho posvätil nitriansky diecézny biskup Ján Chryzostom kardinál Korec, ale ešte ďalšie dva roky majster Pekara dopĺňal svoje unikátne dielo.

Na rozdiel od klasických betlehemov ten Pekarov z lipového dreva nezobrazuje len výjav Ježišovo narodenia, ale aj mnohé významné miesta slovenskej krajiny, najmä tie, ktoré sú nerozlučne spojené s národnou históriou. Božiemu dieťaťu sa tak prichádzajú pokloniť nielen Traja

králi, ale aj slovanskí vierozvestcovia Cyril a Metod a v scéne sú zachytené slovenské regióny so svojimi dominantami, ako je majestátny symbolický vrch Slovákov Kriváň, Devínsky, Bratislavský, Oravský a Trenčiansky hrad, ale aj najvýznamnejšie cirkevné stavby, ako sú katedrály v Košiciach, Trnave, Nitre či v Spišskej Kapitule.

Tvorca tohto unikátneho diela nezabudol ani na slovenský ľud, na jeho bežný i sviatočný život, prácu, remeslá... Unikátnosť betlehema znasobuje fakt, že Pekarove postavy a postavičky nie sú strnulé, ale asi polovica z celkového počtu okolo tristo figúr je v charakteristickom pohybe. Na pohon použil staré motorčeky zo stieračov nákladných áut a sprevodoval ich koženými pásikmi a remenicami zo šijacích strojov. Pri výrobe mechanizmov mu pomáhal miestny majster Ondrej Kašuba.

Pravda, nechýbajú ani kritické hlasy, ktoré autorovi vyčítajú chaotické osadenie objektov, ich nerovno-

merné proporcie i kompozície, podľa čoho rezbár najprv vyhotovil určité časti a až potom ich zasadil do celku. Treba si uvedomiť, že Jozef Pekara bol ľudový umelec. Kto sa pri betleheme v Rajeckej Lesnej zastaví, má príležitosť spoznať nielen hodnoty kresťanskej viery, ale môže sa nechať preniknúť ľudovo-umeleckým dychom a poučiť sa zo zemepisu Slovenska a z jeho dejín.

„Zažil som v živote veľa krásnych chvíľ,“ spomína Jozef Pekara. „Ak si odmyslíte tie rodinné, sobáš či narodenie detí, mojim najsilnejším zážitkom je vysviacka Slovenského betlehema. Neviem vyjadriť presne, čo som cítil, bolo to však veľmi emotívne, veľmi silné. Bol som vari prvý raz spokojný sám so sebou. Zostalo po mne tisíce figúrok.“

PÚTNICKÉ MIESTO

Pekarov Slovenský betlehem neumiestnili v Rajeckej Lesnej náhodou. Do Frivaldu, ako sa dedina nazývala pred siedmimi desaťročiami, prichádzali pútnici nielen z blízkeho okolia, ale aj zo vzdialenejších regiónov. Stretávali sa a dodnes sa stretávajú v pútnickom Kostole Narodenia Panny Márie, ktorý postavili v roku 1886. Pútnikov sem priťahujú pramene údajne uzdravujúcej vody s lurdskou kaplnkou na kalvárii. Postavili ju vďaka darom Slovákov, ktorí našli nový domov za Atlantikom.

Do Rajeckej Lesnej najmä kvôli jeho dielu zavítali mnohé osobnosti: slovenskí prezidenti, veľvyslanci, cirkevní dejatelia... A do Rajeckej Lesnej smerujú aj listy, ktoré v predvianočnom čase adresujú deti Ježiškovi.

Ale aj ten, koho do tejto dediny nepriláka kresťanská viera a s ňou spojená nádej, zastane pred Pekarovým dielom v nemom úžase a aspoň niekde v podvedomí sa mu objaví otázka zmyslu ľudského bytia a – ak ide o Slováka – aj zamyslenie nad svojou vlasťou a národom, ktorého je súčasťou. Práve v tom tkvie veľkosť odkazu umelca, ktorý do Slovenského betlehema vložil celú svoju dušu, celé svoje srdce.

Rezbársky majster Jozef Pekara zomrel 5. januára 2005.

Karol DIVALD fotografoval bezútešný Prešov, keď bol po ničivom požiari 1887 „na mórach“

Prvý profesionálny fotograf na východnom Slovensku

Milan KALAVSKÝ – Foto: archív autora

Karol DIVALD sa narodil v Banskej Štiavnici v roku 1830. Vo Viedni sa vyučil za lekárnik. Osud ho zavial na východ do Bardejova, kde pracoval ako lekárnik. Popri svojej práci sa vážne zaoberal fotografiou. Prestáhol sa do Prešova, kde sa natrvalo usadil. V roku 1865 vo vlastnom dome (dnes sa tu buduje obchodné centrum Forum) zriadil prvý fotografický ateliér v Prešove. Oženil sa s Barbarou, dcérou prešovského meštana Steinhübela. Spolu mali štyroch synov – Adolfa, Ľudovíta, Karola a Kornela. Všetci kráčali v jeho šľapajach. Jeho fotografické dielo bolo od roka 1865 ocenené aj v zahraničí, na výstavách v Berlíne (1863), Paríži (1871), vo Viedni (1873), v Benátkach (1881) a v Budapešti.

Karol Divald bol dobrým organizátorom a podnikateľom. Mal ateliéry v Budapešti, Bardejove, Bardejovských Kúpeľoch, Starom Smokovci, Levoči, Spišskej Novej Vsi i Gelnici. V roku 1878 zriadil v Prešove prvú svetlotlačiareň, ktorá bola prvá v Uhorsku a v roku 1880 aj v Budapešti. Ročne vydal štyri milióny pohľadníc. Výnimočnú hodnotu majú jeho zábery o požiari v Prešove, ktorý bol najničivejším v roku 1887 a pomenovali ho Prešov na mórach. Vážne sa

ČRŤA

zaujímal aj o krajinársku fotografiu, najmä Vysoké Tatry a Pieniny, jaskyne a mestá nielen na východnom Slovensku. Nafotografoval tisíce záberov ľudí v krojoch, kultúrne pamiatky, cenné podobizne národovcov a hodnostárov, ktoré majú dnes historickú cenu a dokumentačnú hodnotu.

POHLADNICE S PLESNIVCOM

Pre zaujímavosť treba uviesť, že časté výpravy najmä do Vysokých Tatier, ktoré mal veľmi rád, absolvoval s početnou skupinou pomocníkov a nosičov, ktorí pomáhali pri nosení výstroja, stanov, vody, potravín,

Portrét Karola DIVALDA

Lekárnik a neskorší prvý profesionálny fotograf Karol DIVALD mal nesporné organizačné schopnosti, čo mu umožnilo vybudovať sieť ateliérov vo viacerých mestách východného Slovenska. Na snímke (stojí) so spolupracovníkmi v jednom z nich.

Posledné miesto odpočinku je národnou kultúrnou pamiatkou, no v súčasnosti sa nachádza vo veľmi zlom stave.

a samozrejme, fotozariadenie pre fotografovanie koloidným spôsobom, čo bolo na vtedajšiu dobu veľmi náročné. Zaujímavosťou zo svetlotlačiarenskej dielne Divaldovcov je, že na zadnej strane farebne vytlačenej pohľadníc uvádza v ľavom hornom rohu vytlačený emblém trojvršia s dvojramenným krížom, nad ktorým je kvet plesnivca – symbol Vysokých Tatier.

Karola Divalda môžeme pokojne považovať za prvého profesionálneho fotografa na východnom Sloven-

sku, ktorý už v časoch dávno minulých úspešne reprezentoval nielen mesto Prešov, ale aj ďalšie mestá či dedinky, prácu obyvateľov východoslovenského regiónu. Skôr uvedené a udelené významné medailové a diplomové ocenenia v zahraničí sú toho jasným dôkazom.

PRIEKOPNÍCKE DIELO

Po roku 1890 Karol Divald odovzdal všetky ateliéry a prevádzkarne svojim synom. Meno Karol Divald (1830 – 1897) je síce uvedené na

podstavci sochy anjela archanjela pred budovou Mestského úradu v Prešove spolu s ďalšími významnými osobnosťami mesta, ale to nezvyrážuje v dostatočnej miere jeho pracovnú a priekopnícku činnosť v odbore, akým fotografia v spomínanom období bola. Bolo by vhodné zväziť možnosť zhotovenia pamätnej tabule, busty alebo pomenovať po ňom niektorú z prešovských ulíc. Realizácia niektorého z predložených návrhov by určite prispela nielen k oceneniu zásluh priekopníka foto-

grafie a svetlotlače Karola Divalda, ale aj zvýšila kultúrny význam samotného mesta Prešov.

PhDr. Michal Pastorak vysokú odbornosť a pracovnú zanosť Karola Divalda pri príležitosti výstavy o osobe Karola Divalda uviedol na plagáte: „Pôsobenie K. Divalda v Prešove sa v rámci vývoja emotívnej fotografie v európskom rozsahu 19. storočia nedostalo na takú priečku hodnotenia jeho snáh, ako je dielo hodné. Objavuje sa predovšetkým v spojitosti s fotografiou portrétov, kde je zaraďovaný k Jánovu Longhasovi a Eduardovi Kozičovi, fotografov pôsobiach v Prahe a Bratislave.“

ZANEDBANÝ HROB

Karol Divald je pochovaný na mestskom cintoríne v Prešove aj s ďalšími členmi rodiny. Žiaľ, jeho hrobové miesto je už niekoľko rokov narušené a súčasný stav nezodpovedá skutočnosti, že hrob Karola Divalda je národnou kultúrnou pamiatkou. Realitu potvrdzuje aj nečitateľnosť mien uvedených na pylone pochovaných v tomto hrobe. Je žiaduce od zodpovedných orgánov dať celú záležitosť do zodpovedajúceho stavu.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

Pocta slovenskosti stmelujúcej šíry krajanový svet v petržalskom Sade Janka Kráľa

Pripomenuli sme si Deň zahraničných Slovákov

Text a foto: Ludovít POMÍCHAL

V nedeľu 5. júla 2020 v kontexte štátneho sviatku sv. Cyrila a sv. Metoda sme si nielen na Slovensku, ale i v celom slovenskom zahraničí pripomenuli pamätný Deň zahraničných Slovákov. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí v úsilí spájať krajanov nielen za hranicami Slovenska, ale aj priamo vo vlasti ich predkov či v ich niekdajšej domovine si v tomto roku (poznačenom pandemiou koronavírusu COVID-19 a príslušnými opatreniami v záujme ochrany zdravia našich občanov) uctil tento deň na tradičnom mieste pri základnom kameni Pamätníka slovenského vystaňovalectva v petržalskom Sade Janka Kráľa.

Deň zahraničných Slovákov je sviatkom státisícov našich krajanov, žijúcich po rôznych historických etapách vystaňovalectva, emigrácie či súčasnej ekonomickej migrácie mimo svojej vlasti či domoviny predkov. Slováci takto splynúvajú so svetom však, našťastie, v prevažnej miere, nezabúdajú na svoje korene, pôvod, jazyk, reč a kultúru. Zveľaďujú svoju slovenskosť, dbajú o zachovanie národného povedomia a kultúrnej identity. Deje sa tak prakticky už od začiatku 18. storočia, keď začali osídľovať Dolnú zem a jej oblasti v dnešnom Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Chorvátsku. Deň zahraničných Slovákov ako sviatok všetkých našich krajanov si pripomínáme od roka 1993, teda od vzniku samostatnej Slovenskej republiky.

Základný kameň k pomníku slovenského vystaňovalectva v Sade Janka Kráľa v Petržalke

Účastníkom slávnosti sa prihovril Ján Varšo, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, ako aj ďalší hostia. V kultúrnom programe sa predstavili Katarína Mosnáková Baglašová, Ivan Slávik (obaja spev) a Ondrej Druhá (akordeón).

Základný kameň stále iba potenciálneho Pamätníka slovenského vystaňovalectva položili v historickom petržalskom parku v roku 2000. Predstavuje ho 4,5-tonový kus neopracovaného červeného mramoru z Tardoškého lomu. Kameň, ktorý v priestore korešponduje so sochou štúrovského básnika Janka Kráľa, darovali Slovensku naši krajanovia z Maďarska. Od toho roka sa základný kameň budúceho Pamätníka slovenského vystaňovalectva stal aj stredo-

bodom slovenského krajanového sveta v sviatočný deň Slovákov žijúcich v zahraničí v hlavnom meste spoločnej vlasti. Sviatok si pripomínajú aj mnohé slovenské komunity na celom svete – stretávajú sa, organizujú rôzne spoločenské a kultúrne podujatia. Uvedomujú si spolupatričnosť k Slovákom žijúcim nielen na rodnom Slovensku, ale aj v každom kúte sveta.

Slovenská republika a naši krajanovia vo svete si pripomínajú Deň zahraničných Slovákov od roka 1993 na základe zákona NR SR č. 241/1993 Z. z., ktorým sa 5. júl stal pamätným dňom. Pri výbere Dňa zahraničných Slovákov brali poslanci do úvahy aj iný sviatok pripadajúci na 5. júl – Deň sv. Cyrila a sv. Metoda, ktorý je štátnym sviatkom SR.

Programom sprevádzala Michaela Balázová.

Na úvod zaspievala FS Lóťanská dolina národnú pieseň Slovensko, krásna zem v hudobnom sprievode harmoniky. Do programu sa zapojil i ďalší matičný súbor FS Fialka. Básňami, povestami a sonetmi prispeli miestni žiaci a časť programu patrila aj recitáciám básní v podaní seniorov. Predsedníčka MO MS vo Veľkých Lovciach Mária Rapavá pripomenula dvojté výročie narodenia Andreja Sládkoviča a upriamila návštevníkom pozornosť na nový historický dokument Matice slovenskej. Organizátori nezabudli ani na Deň otcov. Na záver podujatia školákov odmenili knihami s venovaním matičného odboru.

Podakovanie patrí obci Veľké Lovce za pomoc, ktorú MO MS neustále poskytuje. Patrí aj všetkým za účasť a akúkoľvek pomoc pri organizovaní podujatia.

Na záver podujatia Knihomole vo Veľkých Lovciach odmenili školákov knihami.

Vydarené popoludnie plné slovenskej poézie a hudby

Knihomole aj vo Veľkých Lovciach

Mária RAPA VÁ, predsedníčka MO MS vo Veľkých Lovciach – Foto: Michal NÉMETH

Len čo sa trochu uvoľnili opatrenia súvisiace s ochorením Covid-19 a bolo možné usporiadať kultúrne podujatia, matičiari z Miestneho odboru Matice slovenskej vo Veľkých Lovciach to svoje prvé venovali rozvoju čitateľských zručností a podpore čítania všeobecne. Inšpiráciou na tento zámer bolo pravidelné podujatie Knihomole Domu Matice slovenskej v Nitre. Matičný odbor mu ponechal rovnomený názov a v spolupráci so ZŠ s MŠ Veľké Lovce a s Miestnou knižnicou Veľké Lovce 21. júna pripravili popoludnie plné slovenskej poézie a hudby. Jeho cieľom je roz-

víjať národný, duchovný, kultúrny a spoločenský život v obci.

Podujatie účasťou podporili Libor Kráľ, starosta obce Veľké Lovce, Jozef Záhumenský, riaditeľ Základnej školy s materskou školou Veľké Lovce, Veronika Šándorová, farárka reformovanej cirkvi, Pavol Klapica, farár rímskokatolíckej cirkvi, a poslanci obecného zastupiteľstva. Svoje zastúpenie mali aj učiteľia základnej školy, najmä vyučujúci slovenského jazyka. Predsedníčka MO MS vo Veľkých Lovciach Mária Rapavá privítala všetkých, ktorí sa zúčastnili, a popriala im príjemné popoludnie.

POCTA ŠTEFÁNIKOVÍ

26. júla 2020 Zvolenská Slatina

16.00 h – Pocta Štefánikovi – (evanjelický chrám Boží)
hudobno-poetické pásmo autor: Juraj Sarvaš,
účinkujú sólisti Štátnej opery Banská Bystrica

18.00 h – odhalenie pamätníka (pred obecným úradom)

18.30 h – slávnostný program k 140. výročiu narodenia
(kultúrny dom) dramatizácia M. R. Štefánik a česko-slovenskí legionári, koncert Martina Haricha

Na podujatí je povinné dodržiavať opatrenia Úradu verejného zdravotníctva.

Na podujatí sa bude vyhotovovať foto a videodokumentácia.

Pamätník bol prvýkrát v obci postavený v roku 1939. V roku 2019 bol obnovený z grantu Ministerstva kultúry SR a vlastných zdrojov obce.

Fragment z pôvodného pamätníka. Mena padlých vo Veľkej vojne.

MATIČNÉ DEPEŠE

Máme svoje dejiny...

Na hystériu, ktorá sa rozpútala po zabití afroameričana G. Floyda koncom mája v Minneapolise miestnym policajtom ťažko nájsť dajaké racionálne zdôvodnenie rovnako aj na davové vandálistvo v uliciach amerických miest aj na sprievidné poškodzovanie pamätníkov s odkazom na otrokársku spoločnosť, jej symboliku a exponentov. V tejto súvislosti je namieste uviesť zaujímavú reakciu predstaviteľa Združenia Morica Beňovského a jedného z iniciátorov komiksu o tejto našej osobnosti Jozefa Dermeka: „My nepotrebujeme rúcať pomníky. Potrebujeme ich stavať. Taký Móríc Beňovský zahynul v roku 1786 preto, lebo bránil Malgašov na Madagaskare proti francúzskym otrokárom. To sú naše dejiny. Buďme ne ne hrdí.“

Slávnosť v Slatine

Vo Zvolenskej Slatine akoby sa pridržali tejto povinnosti voči našim dejinám a veľkým osobnostiam v nich. Dvadsiateho šiesteho júla tu pripravujú znovuoživenie pamätníka Milana Rastislava Štefánika. Prvý raz sa tak stalo v roku 1939 pri dvadsiatom výročí generálovej smrti. Pomník tu zostal dlho po druhej svetovej vojne a odstránili ho až v rokoch normalizácie. Pamätníci naň spomínali ako na posledného Štefánika široko ďaleko. Ukrytá busta sa objavila na svetle sveta až v roku 1989. Potom ju umiestnili v škole. Teraz vďaka projektu s MK SR sa Slatinčania rozhodli pamätník obnoviť a portrétnu bustu dať na pôvodné miesto. Kópia zostane naďalej v základnej škole. Slávnosť odhalenia mala byť už 29. marca, ale prekazila ju vírusová epidémia a sprievidné bezpečnostné opatrenia. Tentoraz je všetko opäť pripravené. Program začne 26. 7. o 16. hodine v miestnom Evanjelickom kostole poeticko hudobným pásmom z pera Juraja Sarvaša, v ktorom účinkujú sólisti Štátnej opery Banská Bystrica. Pri samotnom odhalení bude účinkovať spevácky zbor Nádej z Veľkého Kríša. Matiční ochotníci pripravili dramatizáciu zo života M. R. Štefánika. Program vyvrcholí vystúpením speváka Martina Haricha.

Jubilujúca Beseda

Umelecká beseda slovenská, ktorú založila dobová kultúrna elita v júni 1921 – si v týchto dňoch pripomína tridsiate výročie od obnovenia činnosti v marci 1990. A ako ináč než kolektívnu výberovou výstavou s názvom 99 UBS (1990 – 2020), na ktorej sa v Galérii Pálffy na Zámockej ulici v Bratislave predstavuje svojimi prácami šesťdesiat členov tohto umeleckého združenia. Vernisáž výstavy 1. júla sa stretla až s nečakanou návštevníckou reflexiou a pozitívnym ohlasom. O kvalite expozície napriek mnohým limitujúcim faktorom sa môžete presvedčiť do 22. júla v pracovných dňoch od 14. do 18. hodiny. Predsedníctvo najstaršieho spolku už teraz sústreďuje svoj manažérsky a kreatívny potenciál na prípravu kolektívnej budúročnej prehliadky tvorby svojich členov k nevšednému storočnému jubileu vzniku UBS.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Krajská rada Matice slovenskej Banskobystrického kraja adresuje miestnym odborom, okresným a krajským radám, oblastným strediskám Matice slovenskej a všetkým, ktorým nie je ľahostajný osud národného bohatstva, kam popri duchovnom patrí aj materiálne dedičstvo v podobe tradičného odevu, náradia a doplnkov používaných v živote predchádzajúcich generácií, aby sa usilovali o jeho záchranu a zveľadenie.

Strácame poklady

Práve tieto fragmenty sa v poslednom čase stali objektom masívneho výkupu, a čo je najhoršie – často vývozu do zahraničia. V mnohých prípadoch sú zavádzaní najmä starší dôverčiví majitelia týchto atribútov v dedinách, ktorí vo viere, že ide o poctivý obchod, za lacný peniaz odpredávajú veľakrát veľmi vzácny materiál. Ide najmä o komplety alebo súčasti krojov zo starých pôvodných materiálov s ručnou výrobou a zdobením. Vo výnimočných prípadoch sa o tieto veci zaujímajú zberatelia, folkloristi, múzejníci zo Slovenska, čo je ten lepší prípad. Väčšinou sú to však priekupníci, ktorí „tovar“ predávajú niekoľkonásobne drahšie ďalej. Tu je potrebné záujemcov rozlíšiť, aj keď je to ťažké, lebo ľudská vynaliezavosť nepozná hraníc. Takto sa do nenávratna stráca bohatstvo, ktoré tvorili a chránili príslušníci niekoľkých generácií.

Vyzývame najmä obyvateľov dedín, aby si všimli tieto praktiky vo svojom okolí, upozorňovali predstaviteľov samospráv, resp. iné kompetentné subjekty, a nabádali ich na zvýšenú pozornosť a záchranu spomenutých vecí, často označovaných ako nepotrebné.

Tvorba fondu pôvodných prvkov miestnej tradičnej kultúry, či už duchovnej, ale i materiálnej, by mala byť samozrejmosťou každej obce, každého jednotlivca, aby sme pre ďalšie pokolenia nenechali len prázdne truhlice – alebo ani tie.

Krajská rada MS Banskobystrického kraja

Mladá Matica vyzýva ľudí, aby odmietli predsudky voči Matici slovenskej

Nepodložená kampaň proti ustanovizni

Veronika MATUŠKOVÁ – Foto: MS

V reakcii na mediálnu kampaň proti Matici slovenskej sa Mladá Matica rozhodla vyzvať ľudí, aby nesúdili matičiárov podľa vyjadrení a osobných názorov niektorých novinárov, aktivistov či dokonca politikov, ktorí nepoznajú či ignorujú dennodennú prácu matičiárov v regiónoch.

Ako sa uvádza na webstránke Mladej Matice, v posledných týždňoch sa v médiách objavilo viacero samostatných expertov na demokratické fungovanie, činnosť a financovanie Matice slovenskej. Verejnosti naservirovali množstvo nepravdivých, polopravdivých i zavádzajúcich tvrdení, ale aj už niekoľko rokov či desaťročí starých, neaktuálnych informácií o ustanovizni. Do tejto zmesi pridali svoje subjektívne názory a výrazné antipatie. „Stojme pri Matici slovenskej a nepočúvajme neprijateľné hlasy, ale vnímajme činnosť Matice slovenskej z dlhodobého a perspektívneho hľadiska,“ uvádza vo svojej výzve predseda MM Marek Nemeč. „Matica slovenská nie je o politike, nie je o funkcionároch, a už vôbec nie o národnom poklade. Dnes už nedokážeme zmeniť minulosť, ale dokážeme formovať prítomnosť a ovplyvňovať budúcnosť. My matičiari sme neprestali veriť v silu kultúry. Pretože MY SME MATICA,“ vysvetľuje M. Nemeč s tým, že Matica slovenská je

Videopríhovor predsedu Mladej Matice a podpredsedu Matice Mareka NEMCA verejnosti prostredníctvom YouTube kanálu MS.

predovšetkým o 27 500 matičiároch po celom Slovensku i v zahraničí a ich kultúrno-vedecko-osvetových aktivitách na dennej báze.

Zároveň dodal, že „najväčšie osobnosti nezakladali Maticu ako dočasný projekt. Chceli, aby bola navždy trvalá

a zakorenená v našom národe. Počas svojich takmer sto šesťdesiatich rokov existencie Matica slovenská prešla rôznymi obdobiami. Boli aj horšie, aj lepšie. No nikdy silám, ktoré sa ju snažili oklieštiť alebo zničiť, nepodľahla a pevne stála pri slovenskom národe tak ako dnes“.

Hasičské múzeum v Priekope je v mnohých smeroch unikátne

Martinskí matičiari mali čo obdivovať

Taťana SIVOVÁ – Foto: Bohuslav SLEZÁK

Matičiari z MO MS v Martine sa po dlhom čase stretli, aby v rámci plánovaných aktivít absolvovali exkurziu v Hasičskom múzeu v Priekope. Prezreli si tu unikátnu expozíciu hasičských striekačiek, hasiacich zariadení, hasičských uni-

foriem z celého sveta a množstvo fotografického materiálu. Múzeum je jedinečné v strednej Európe, veď niektoré jeho exponáty pochádzajú ešte z 19. storočia. Po prehliadke uhasili smäd v blízkom občerstvovacom zariadení.

V Hasičskom múzeu v Martine-Priekope je mnoho unikátnych exponátov, ktoré zaujali najmä mužských návštevníkov, ktorí si so záujmom prezreli hlavne motorové striekačky a pohonné agregáty.

Učená spoločnosť malohontská prispela k povzneseniu jednoduchého ľudu

Bola jedným z centier vedy a vzdelanosti

Elena NEBUSOVÁ, predsedníčka MO MS v Rimavskej Sobote

Slávnostné odhaľovanie pamätnej tabule zakladateľom Učenej spoločnosti malohontskej pred budovou knižnice Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote 29. júna sa začalo básňou „Na Dolinu rimavskú“ od Jána Botta. Po privítaní hostí z BBSK, mesta, Matice slovenskej a predsedov miestnych odborov MS si prítomní vypočuli príhovor predsedníčky MO MS v Rimavskej Sobote o založení spoločnosti 13. septembra 1808. Verejná knižnica Malohontského seniorátu mala sídliť v Ožďanoch, kde by ju využívali študenti a profesori gymnázia, alebo v Rimavskej Sobote. Priestory však vyhoreli skôr, ako knižnicu umiestnili v stoličnom dome. Ján Feješ potom ponúkol na knižnicu svoj dom v Nižnom Skálniku a bol vymenovaný za jej správcu. Mnohí dobrodinci darovali knihy a príručky pre gazdov o záhradníctve, ovocinárstve, včelárstve, farbení vlny. Pri knižnici vznikla literárna Učená spoločnosť malohontská a bola jedným z centier vedeckej činnosti. Jej členmi boli väčšinou kňazi a učiteľia. Cieľom bolo nakupovať knihy z členských pri-

Pamätnú tabuľu Učenej spoločnosti malohontskej vyhotovil Ján KONUŠ z Kremnice. Sú na nej reliéfy Jána Fejše, Jána Laurenciho a Mateja Holka na počesť ich neúnavnej práce na poli vzdelanosti, kultúry, národného povedomia a vedy.

Účastníci slávnostného aktu odhaľovania tabule

spevkov pre členov spoločnosti a požičavať ich širokej verejnosti. Významnú úlohu v šírení vzdelanosti v Malom Honte mala rodina Holkovcov. Po smrti organizátora literárneho života Mateja Holka činnosť ochabla a v roku 1841 spoločnosť zanikla. Mala len regionálny význam, ale výrazne prispela k vzdelanosti jednoduchého ľudu. Významným členom USM bol aj profesor ožďanského gymnázia farár a notár v Čerčanoch Samuel Kollár, ktorý radil pri obrábaní pôdy a chove dobytky. Prinos USM spočíval najmä v spojení inteligencie s jednoduchým ľudom. Bola tiež vzorom na vznik ďalších knižníc na území celého dnešného Slovenska.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 24/2020 sme sa v súvislosti so storočnicou matičných odborov pýtali, koľko bolo MO, ktoré si vlni mohli ako prvé pripomínať toto významné jubileum? Správna odpoveď mala znieť, že ich bolo deväť. Spomedzi vašich odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Alžbeta Luknárová, Bratislava; Július Hogh, Trenčín; Adam Hallon, Púchov.

• Čomu, akému druhu umenia sa venoval Štefan Leonard Kostelničák?

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu alebo na elektronické kontakty uvedené v tiráži našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do ďalšieho vydania SNN, t. z. 23. 7.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

11. júla

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel skladateľ, hudobník, humorista, herec a dramaturg Jaroslav Filip (1949 – 2000); zanieteny propagátor internetu s neobyčajne širokým spektrom aktivít bol po revolúcii verejnosti známy ako humorista, spolupracoval na niekoľkých albumoch Richarda Müllera

– pred päťnástimi rokmi zomrela novinárka, prozaička a autorka literatúry pre deti a mládež Klára Jarunková (1922 – 2005); jej diela vyšli takmer v štyridsiatich jazykoch v Európe i vo svete, jej prístup k detskej literatúre bol nezvyčajný, príbehy podávala z pohľadu dieťaťa a písala ich v prvej osobe, čím dávala dieťaťu šancu lepšie sa cítiť do deja

13. júla

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil etnolingvista, archivár a prekladateľ Viliam Mruškovič (1940 – 2020); aktívne a pasívne ovládal niekoľko desiatok európskych jazykov, preložil niekoľko románov a náročných odborných publikácií

– pred šesťdesiatimi rokmi zomrel spisovateľ, učiteľ, maliar, redaktor, nakladateľ, publicista, autor literatúry pre mládež, neskôr tajomník a správca Matice slovenskej Jozef Ciger-Hronský (1896 – 1960); začínal pisaním noviel a krátkych próz, ktoré neskôr vyšli v zbierkach U nás, Domov, Medové srdce alebo Podpolianske rozprávky, verejnosť ho však vníma cez sociálne romány Chlieb (1932) či Jozef Mak (1933)

14. júla

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel jazykovedec, literárny vedec, vysokoškolský pedagóg a súdny grafológ Jozef Mistrík (1921 – 2000); ťažiskom jeho vedeckovýskumnej činnosti boli najmä oblasti štylistiky, poetiky, matematickej jazykovedy, gramatiky, grafológie a rétoriky, z ktorých vydal početné monografie a štúdie

15. júla

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel básnik Ján Stacho (1936 – 1995), člen tzv. Trnavskej skupiny (konkretisti); jeho poézia je nielen výrazom protirečeni sveta, ale aj subjektívnych konfliktov vychádzajúcich z rozporov skutočnosti a osobných problémov, ktoré mu priniesol život, spomeňme jeho diela Zázehy (1967), Apokryfy (1969) či Z prežitého dňa (1978)

17. júla

– pred piatimi rokmi zomreli pri havárii vrtníka v Slovenskom raji po nahlásení poranenia desaťročného chlapca štyria leteckí záchranári (2015); k nešťastiu došlo v lokalite Stupačky nad večným dažďom Prelomu Homádu

20. júla

– pred tristo štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil polyhistor, pedagóg, zakladateľ kritického historiografie Samuel Timon (1675 – 1736); nikdy sa nehanbil za svoj pôvod, hrdo sa hlásil za Slováka, dielom Obraz starého Uhorska položil základy kritického historiografie v Uhorsku, základy prvej koncepcie slovenských národných dejín, ktoré sa vo svojom období stali učebnicou dejepisu a zemepisu v Uhorsku

23. júla

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil lekár a vysokoškolský pedagóg Vladimír Krčméry (1960); odborník na tropickú medicínu, infektológiu, onkologiu, zakladateľ zdravotníckych, sociálnych zariadení a zahraničných humanitárnych misií v rozvojových krajinách i súkromnej Vysoké školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, dnes často citovaný v súvislosti s koronakrizou

Ludovít KUSAL

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.